

Werkzame elementen MDT voor sociale cohesie

Utrecht, 11 december 2024

Auteurs

Kim Caarls

Lianne Straver

Lonneke Bruin

Oei Men Liang

Dit onderzoek werd uitgevoerd in opdracht van

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

© 2024 Labyrinth Onderzoek & Advies

Amerikalaan 203
3526 VD Utrecht

T: +31 (0)30 262 71 91

E: info@labyrinthonderzoek.nl

W: www.labyrinthonderzoek.nl

Alle rechten voorbehouden

Niets uit deze uitgave mag - door iemand anders dan de opdrachtgever - worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming.

Dankwoord

Deze onderzoeksrapportage is mede tot stand gekomen door de coördinatie van Samater Geddi van Labyrinth Onderzoek & Advies. Daarnaast willen we Erik de Bakker en Henrike Hoogenraad van het Sociaal en Cultureel Planbureau bedanken voor het delen van hun expertise op het terrein van sociale cohesie en MDT.

Utrecht, 2024

Inhoudsopgave

Samenvatting	7
1. Inleiding	10
1.1. Aanleiding	10
1.2. Onderzoeksvragen	10
1.3. Onderzoeksaanpak	11
1.3.1. Literatuuronderzoek	11
1.3.2. Focusgroepen	11
1.3.3. Deelnemersvragenlijsten	13
1.4. Leeswijzer	13
2. Maatschappelijke diensttijd	14
2.1. Doel van MDT	14
2.2. Kenmerken van MDT	14
2.2.1. De drie pijlers	14
2.2.2. Jongerenparticipatie	15
2.2.3. Begeleiding van jongeren	15
2.3. MDT in de praktijk	15
2.3.1. Deelnemers aan MDT	15
2.3.2. Bereikte doelgroepen	15
2.3.3. Maatschappelijke opgaven	16
2.4. Overeenkomsten & verschillen tussen MDT-projecten	16
2.4.1. Iets doen voor een ander	16
2.4.2. Talentontwikkeling	17
2.4.3. Betekenisvolle ontmoetingen	18
2.4.4. Jongerenparticipatie	19
2.4.5. Begeleiding van jongeren	20
2.4.6. Overige aspecten	21
3. Participatie en sociale cohesie	23
3.1. Sociale cohesie	23
3.1.1. Definitie sociale cohesie	23
3.1.2. Definitie jongerenparticipatieprogramma's	23
3.2. Sociale cohesie en MDT: Bevorderende en risicovormende elementen	24

3.2.1.	Micro-niveau: sociale cohesie in directe interacties	25
3.2.2.	Meso-niveau: Sociale cohesie binnen gemeenschappen	29
3.2.3.	Macro-niveau: Sociale cohesie in de samenleving	30
3.3.	Algemene en generieke factoren	33
3.4.	Hiaten in literatuur MDT	34
3.4.1.	Bevordering algemeen vertrouwen	34
3.4.2.	Omgang met maatschappelijke thema's	34
3.4.3.	Bewustzijn maatschappelijke problematiek	34
3.4.4.	Verwachtingen van jongeren	35
4.	Effect van MDT op sociale cohesie	36
4.1.	Algemeen vertrouwen	36
4.1.1.	Effect van MDT	36
4.1.2.	Werkzame elementen vanuit pijler iets doen voor een ander	37
4.1.3.	Werkzame elementen vanuit pijler betekenisvolle ontmoetingen	38
4.1.4.	Werkzame elementen vanuit pijler talentontwikkeling	39
4.1.5.	Werkzame elementen vanuit jongerenparticipatie	40
4.1.6.	Werkzame elementen vanuit begeleiding van jongeren	41
4.1.7.	Mogelijke risico's voor algemeen vertrouwen	41
4.2.	Sociale participatie	42
4.2.1.	Effect van MDT	42
4.2.2.	Werkzame elementen vanuit pijler iets doen voor een ander	43
4.2.3.	Werkzame elementen vanuit pijler betekenisvolle ontmoetingen	45
4.2.4.	Werkzaam element vanuit pijler talentontwikkeling	45
4.2.5.	Werkzaam element vanuit jongerenparticipatie	46
4.2.6.	Werkzame elementen vanuit begeleiding van jongeren	46
4.2.7.	Werkzame elementen overig	47
4.2.8.	Mogelijk risico voor sociale participatie	48
4.3.	Omgang met (groepen) mensen	48
4.3.1.	Effect van MDT	48
4.3.2.	Werkzaam element vanuit iets doen voor een ander	50
4.3.3.	Werkzame elementen vanuit betekenisvolle ontmoetingen	50
4.3.4.	Werkzame elementen vanuit talentontwikkeling	52

4.3.5.	Werkzame elementen vanuit begeleiding van jongeren	53
4.3.6.	Mogelijke risico's voor omgang met anderen	54
4.4.	Samengevat	55
5.	Conclusie en discussie	56
5.1.	Effect van MDT op sociale cohesie	56
5.2.	Werkzame elementen vanuit pijler iets doen voor een ander	56
5.3.	Werkzame elementen vanuit pijler betekenisvolle ontmoetingen	57
5.4.	Werkzame elementen vanuit talentontwikkeling	58
5.5.	Werkzame elementen vanuit jongerenparticipatie	58
5.6.	Werkzame elementen vanuit begeleiding van jongeren	59
5.7.	Overige werkzame elementen	59
5.8.	Aanbevelingen voor beleid	60
5.9.	Aanbevelingen vervolgonderzoek	61
	Bijlage 1: Bronnenlijst	62
	Bijlage 2: Algemene opbrengsten MDT	64
	Bijlage 3: Geselecteerde projecten	65
	Bijlage 4: Methodologische verantwoording	67
	Bijlage 5: Topiclijsten	70

Samenvatting

In 2017 is de maatschappelijke diensttijd (MDT) voor jongeren tussen de 12 en 30 jaar ontstaan vanuit het Regeerakkoord Rutte III. De politieke drijfveer hierbij was om de sociale en maatschappelijke betrokkenheid van jongeren tussen de 12 en 30 jaar te stimuleren en faciliteren. De gedachte was dat MDT niet alleen van meerwaarde zou zijn voor jongeren, maar ook een positief effect zou hebben op de sociale cohesie in het land.

Over het onderzoek

Sinds de start van MDT is het verloop van MDT-projecten en de opbrengst bij jongeren nauw gevolgd via onderzoek. Niet eerder ging dit onderzoek expliciet in op het veronderstelde effect van MDT op de sociale cohesie in de samenleving. De MDT-programmadirectie heeft daarom Labyrinth Onderzoek & Advies gevraagd om onderzoek te doen naar de relatie tussen MDT en sociale cohesie. De centrale onderzoeksvraag was: *Wat is het effect van MDT-projecten op sociale cohesie en wat zijn de werkzame elementen hierbij?* Het begrip sociale cohesie is in dit onderzoek vertaald via de zes indicatoren van sociale cohesie die het Sociaal en Cultureel Planbureau hanteert. Dit zijn: (1) algemeen vertrouwen in de ander, (2) hoe (groepen) mensen over elkaar denken, (3) sociale participatie, (4) hoe (groepen) mensen met elkaar omgaan, (5) vertrouwen in politieke en publieke personen en instanties en (6) politieke participatie. Ons onderzoek richtte zich daarnaast op vijf vaste elementen die in elk MDT-project terugkomen. Dit zijn de drie pijlers: (1) iets doen voor een ander/en of de samenleving, (2) talentontwikkeling en (3) betekenisvolle ontmoetingen. Ook zijn jongerenparticipatie (4) en de begeleiding van jongeren (5) vaste onderdelen.

Om antwoorden te vinden op de centrale onderzoeksvraag hebben we verschillende onderzoeksmethodes naast elkaar ingezet. We hebben een literatuurstudie uitgevoerd naar de samenhang tussen de elementen van MDT en sociale cohesie, waarbij de focus lag op alle zes indicatoren van sociale cohesie. Daarnaast hebben we rondom zes verschillende MDT-projecten in totaal twaalf focusgroepen georganiseerd: zes focusgroepen met jongeren die in de meeste gevallen recent een MDT-traject hadden afgerond en zes focusgroepen met overige betrokkenen (jongerencoaches, samenwerkingspartners en begunstigden). In totaal spraken we 46 jongeren en 52 overige betrokkenen. Tenslotte hebben we voor dit onderzoek gebruik gemaakt van de resultaten van de deelnemersenquête vanuit het reguliere evaluatieonderzoek van MDT. Voor de focusgroepen en de data uit de reguliere enquête is ingezoomd op eerstgenoemde drie indicatoren van sociale cohesie.

MDT heeft op korte termijn een positief effect op sociale cohesie

Uit zowel de resultaten van de MDT-deelnemersenquête als uit de focusgroepen hebben we op korte termijn een klein positief effect van MDT op sociale cohesie vastgesteld. Dit effect zien we voor alle drie de indicatoren van sociale cohesie die we onderzocht hebben, namelijk sociale participatie, hoe (groepen) mensen met elkaar omgaan en vertrouwen in anderen. Ook vanuit de literatuur zijn er aanwijzingen dat participatieprogramma's voor jongeren, zoals MDT, een klein positief effect hebben op sociale cohesie.

Werkzame elementen terug te leiden naar drie pijlers, jongerenparticipatie en begeleiding van jongeren

Uit de focusgroepen zijn werkzame elementen naar voren gekomen vanuit alle pijlers van MDT, jongerenparticipatie en begeleiding van jongeren. Meer dan de helft van deze elementen worden bevestigd vanuit het literatuuronderzoek.

Werkzame elementen vanuit de MDT-pijler iets doen voor een ander:

- Jongeren helpen in vrijwel alle projecten ook elkaar. Dit verzacht sociale ongelijkheid.
- Jongeren ervaren minder drempels ten aanzien van vrijwilligerswerk doordat ze een duidelijker en realistischer beeld krijgen van vrijwilligerswerk door het te doen.

- Jongeren krijgen meer zelfvertrouwen door de positieve feedback die ze krijgen van de ander. Dit zorgt voor een meer open houding ten opzichte van anderen.
- Jongeren ervaren dat bepaald vrijwilligerswerk leuk is om te doen en dat ze er goed in zijn.
- Jongeren krijgen meer inlevingsvermogen door in de praktijk te ervaren wat een ander doormaakt.
- Jongeren ervaren voldoening en zingeving doordat ze zich bewust worden van hun impact. Dit ontstaat vooral als begeleiders bewust met jongeren stilstaan bij de impact van hun MDT-traject.
- Iets doen voor een ander wordt een gewoonte. Dit komt vooral terug in MDT-projecten waar jongeren gedurende een vaste periode vrijwilligerswerk doen bij een maatschappelijke organisatie.

Werkzame elementen vanuit pijler betekenisvolle ontmoetingen:

- Jongeren gaan anderen meer zien als 'mensen' (medemenselijkheid) vanuit een gelijkwaardig contact. Zij durven zich hierdoor meer open te stellen in contact met deze groep.
- Jongeren ervaren minder drempels ten aanzien van vrijwilligerswerk door betekenisvolle ontmoetingen. Hierdoor wordt vrijwilligerswerk toegankelijker en minder afstandelijk.
- Jongeren krijgen meer begrip voor de ander door het contact en de verhalen van die ander. Een groter begrip zorgt ervoor dat jongeren eerder op mensen afstappen en mensen helpen.
- Jongeren ervaren verbondenheid met andere jongeren met een andere achtergrond door de gezamenlijke MDT-ervaring.
- Jongeren ervaren positief contact met jongeren met een andere achtergrond doordat ze in MDT vaak moeten samenwerken aan een gemeenschappelijk doel. Hierdoor leren ze op elkaar te vertrouwen.
- Jongeren krijgen tijd en ruimte om de ander te leren kennen. Hoe vaker contact plaatsvindt, hoe meer het vertrouwen groeit. In het ene project is hier meer ruimte voor dan in het andere.

Werkzame elementen vanuit talentontwikkeling:

- Jongeren krijgen meer zelfvertrouwen vanuit de pijler talentontwikkeling. Hierdoor durven ze zich ook meer open te stellen voor contact met anderen.
- Jongeren ontwikkelen talenten buiten hun comfortzone. MDT biedt hiervoor een veilige, prestatie-loze omgeving om sociale skills op te doen en zelfvertrouwen te ontwikkelen om verbindingen aan te gaan.
- Jongeren doen gespreksvaardigheden op wat ten goede komt aan de manier waarop zij interacties aangaan met anderen. In sommige projecten wordt specifiek ingezet op gespreksvaardigheden.
- Jongeren leren in sommige MDT-projecten hoe procedures binnen instanties werken. Dit inzicht kan hun vertrouwen in instanties vergroten.

Werkzame elementen vanuit jongerenparticipatie:

- Jongeren raken intrinsiek gemotiveerd om actief deel te nemen aan MDT doordat zij binnen hun traject de ruimte krijgen om zelf invulling te geven aan hun activiteiten. Dit vergroot de kans dat ze vrijwilligerswerk willen blijven doen.
- Jongeren halen veel motivatie en zelfvertrouwen uit de oprechte interesse die overige betrokkenen in hen tonen. Dit versterkt de intrinsieke motivatie om invulling te geven aan een traject en draagt bij aan het gevoel van wederzijds begrip en vertrouwen.

Werkzame elementen vanuit begeleiding van jongeren:

- Jongeren kunnen op gelijke grond met elkaar en anderen in contact komen. Begeleiders faciliteren dit en zetten hiervoor gezamenlijke activiteiten op.
- Jongeren ervaren beter de impact van ontmoetingen en iets doen voor een ander door reflectiegesprekken met begeleiders.
- Begeleiders kunnen verwachtingen van jongeren bijstellen en hindernissen tot vertrouwen wegnemen door hier met hen over het gesprek aan te gaan.
- Begeleiders kunnen frequent contact tussen jongeren en andere jongeren, instanties en begunstigden stimuleren. En hierdoor kan meer vertrouwen in een ander ontstaan.

- Jongeren voelen zich gezien en gehoord als begeleiders oprechte interesse tonen in hen. Ze kunnen in het bijzonder bij jongeren met een achterstand iets ‘openbreken’, wat hen langzaam weer het vertrouwen in henzelf en anderen kan geven.

Overige werkzame elementen:

- Jongeren leren maatschappelijke organisaties kennen en leren wat deze maatschappelijke organisaties doen voor de samenleving. Doordat ze deze organisaties leren kennen is de kans ook groter dat ze hier wat voor gaan doen.
- Jongeren ontwikkelen meer maatschappelijk bewustzijn door aan de slag te gaan met maatschappelijke thema's. Dit komt overigens niet terug in de literatuur die zich specifiek op MDT richt.

Aanbevelingen voor beleid

Op basis van dit onderzoek doen wij 11 aanbevelingen voor beleid:

1. Investeer in trainingen voor begeleiders en jongerencoaches.
2. Zorg voor verbondenheid tussen jongeren onderling.
3. Maak gebruik van bestaande vrijwilligersinitiatieven.
4. Investeer in langdurig en frequent contact tussen jongeren onderling en contact met begunstigden.
5. Zorg voor gelijke toegang en kwaliteit tussen stakeholders.
6. Versterk gemeenschapsnetwerken en bed MDT-projecten in, in bredere gemeenschapsinitiatieven.
7. Verbeter inclusieve wervingsstrategieën om alle jongeren te bereiken.
8. Blijf betekenisvolle jongerenparticipatie stimuleren.
9. Pak structurele barrières aan, bijvoorbeeld financiële ondersteuning voor jongeren die met sociaal-economische uitdagingen te maken hebben.
10. Blijf monitoren, feedback verzamelen en verbeteringen doorvoeren.
11. Behoud de combinatie van de drie pijlers.

Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Vervolgonderzoek zou zich kunnen richten op de drie andere indicatoren van sociale cohesie, op het effect bij begunstigden en op het effect op de langere termijn. Ook kan onderzoek worden gedaan naar meer latente uitingen van sociale cohesie, bijvoorbeeld via observatieonderzoek (denk aan lichaamstaal, op anderen durven vertrouwen tijdens gezamenlijke activiteiten, etc.). Tot slot zou de MDT-programmadirectie kunnen overwegen om per indicator van sociale cohesie passende vragen op te nemen in de deelnemersenquête.

1. Inleiding

1.1. Aanleiding

In 2017 is de maatschappelijke diensttijd (MDT) voor jongeren tussen de 12 en 30 jaar ontstaan vanuit het Regeerakkoord Rutte III. De politieke drijfveer hierbij was om de sociale en maatschappelijke betrokkenheid van jongeren tussen de 12 en 30 jaar te stimuleren en faciliteren. De gedachte was dat MDT niet alleen van meerwaarde zou zijn voor jongeren, maar ook een positief effect zou hebben op de sociale cohesie in het land.

Sinds de start van de MDT is het verloop van MDT-projecten en de opbrengst bij jongeren nauw gevolgd via onderzoek, maar niet eerder ging onderzoek expliciet in op het veronderstelde effect van MDT op de sociale cohesie in de samenleving. Inmiddels is het ruim zeven jaar geleden dat het Regeerakkoord Rutte III werd gesloten. Een goed moment om nu wel expliciet in te gaan op de relatie tussen MDT en sociale cohesie.

Sociale cohesie is een abstract begrip. Het Sociaal en Cultureel Planbureau kijkt in haar recente verkenning van de toekomstige ontwikkeling van sociale cohesie naar zes indicatoren (SCP, 2022):

- Algemeen vertrouwen;
- Hoe (groepen) mensen over elkaar denken;
- Sociale participatie (vrijwilligerswerk en verenigingen);
- Hoe (groepen) mensen met elkaar omgaan;
- Vertrouwen in politieke en publieke personen en instanties; en
- Politieke participatie.

In dit onderzoek hebben we ook deze zes indicatoren gebruikt om het begrip sociale cohesie te concretiseren.

1.2. Onderzoeksvragen

De centrale vraag is: **Wat is het effect van de MDT-projecten op sociale cohesie en wat zijn de werkzame elementen hierbij?**

Om deze vraag te beantwoorden hebben we de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

1. Hoe zijn de MDT-projecten, de drie pijlers van MDT en jongerenparticipatie vormgegeven?
 - a. Welke doelgroepen zijn bereikt (geografisch, leeftijd, geslacht, achtergrond)?
 - b. Welke groepen hebben zij met MDT in hun omgeving bereikt?
 - c. Wat zijn de overeenkomsten en verschillen tussen de projecten en hoe zijn de projecten te rubriceren?
2. Wat is al bekend uit (internationale) literatuur over participatieprogramma's (voor jongeren) in relatie tot sociale cohesie?
 - a. Welke factoren in participatieprogramma's (voor jongeren) dragen bij aan sociale cohesie of belemmeren dit juist?
 - b. Hoe dragen volgens de literatuur de kenmerken van MDT (de drie pijlers, jongerenparticipatie en de begeleiding van jongeren) bij aan sociale cohesie?
3. Wat is het effect van MDT op sociale cohesie en wat zijn hierbij werkzame elementen?
 - a. Wat is het effect van MDT op de verschillende dimensies van sociale cohesie?
 - b. Wat zijn werkzame elementen van MDT op sociale cohesie?

- c. In hoeverre dragen de drie pijlers van MDT (individueel en gezamenlijk), jongerenparticipatie en begeleiding van jongeren binnen MDT op een positieve manier bij aan dit effect?
- d. Zijn er generieke werkzame elementen te identificeren die door alle MDT-projecten (die een grote verscheidenheid kennen) toegepast kunnen worden? Of werkzame elementen voor groepen projecten (bijv. per thema)?

1.3. Onderzoeksaanpak

Om inzicht te krijgen in wat het eventuele effect van MDT is op sociale cohesie, zijn verschillende onderzoeksmethodes naast elkaar ingezet. Er zijn twaalf focusgroepen georganiseerd met jongeren en overige betrokkenen. Er is een beknopte literatuurstudie uitgevoerd en we hebben gebruik gemaakt van de enquêteresultaten vanuit het reguliere evaluatieonderzoek van MDT.

Het literatuuronderzoek was gericht op alle zes indicatoren van sociale cohesie. Voor de focusgroepen en de data uit de reguliere enquêtes is ingezoomd op drie van de zes indicatoren van sociale cohesie, namelijk: algemeen vertrouwen, hoe (groepen) mensen met elkaar omgaan en sociale participatie. Bij algemeen vertrouwen gaat het om de mate van vertrouwen in andere mensen en de gevoelens van verbondenheid die daarmee gepaard gaan. Onder sociale participatie wordt vrijwilligerswerk en meedoen bij verenigingen verstaan. Tot slot gaat de indicator 'hoe (groepen) mensen omgaan met elkaar omgaan' over de omgang tussen (groepen) mensen die anders zijn dan zichzelf (SCP, 2022).

Hoewel we ons ervan bewust zijn dat MDT mogelijk op alle zes indicatoren van invloed is, achten we de invloed op deze drie indicatoren het meest aannemelijk en willen we weten hoe deze invloed precies tot uiting komt. Bovendien zorgt een goede afbakening ervoor dat het onderzoek behapbaar blijft en dat we voldoende diepgang kunnen garanderen in de focusgroepen.

1.3.1. Literatuuronderzoek

Om inzicht te krijgen in wat al bekend is over de samenhang tussen de elementen van MDT en sociale cohesie hebben we een beknopt literatuuronderzoek uitgevoerd. Het literatuuronderzoek was gericht op alle zes indicatoren van sociale cohesie, zoals het SCP die hanteert. Het literatuuronderzoek bestond uit drie fases:

- Fase 1: samenstellen van een zoektermenlijst, enkele eerste literatuurverkenningen (o.a. van (interne) documenten aangeleverd door de opdrachtgever) en interviews met twee onderzoekers van het SCP¹.
- Fase 2: verzamelen en structureren van relevante literatuur, met de focus op de bevorderende en risicovormende elementen van (jongeren)participatieprogramma's op sociale cohesie.
- Fase 3: vertalen uitkomsten naar MDT aan de hand van (onderzoeks)documenten over MDT en feedback MDT-programmadirectie.

Voor meer informatie over de aanpak van het literatuuronderzoek verwijzen we naar Bijlage 4.

1.3.2. Focusgroepen

Selectie MDT-projecten

Voor de focusgroepen zijn zes reguliere MDT-projecten geselecteerd. In samenspraak met de MDT-programmadirectie is een selectie van zo divers mogelijke projecten gemaakt, wat betreft geografische spreiding,

¹ We spraken met één onderzoeker gespecialiseerd in sociale cohesie en de ander in zinvolle participatie binnen MDT. Beiden leverden relevante literatuur aan en gaven enkele adviezen voor de aanpak van het onderzoek. De adviezen waren specifiek gericht op sociale cohesie, aangezien dit een breed en lastig te operationaliseren begrip blijft. In de rapportage verwijzen we naar hen als *Expert 1* en *Expert 2*.

waardering van deelnemers en spreiding in projecten die hoger en lager scoorden op de verschillende pijlers van MDT. Zie Bijlage 3 voor een geanonimiseerd overzicht van de zes projecten en Bijlage 4 voor meer details over de opzet van de focusgroepen.

Selectie deelnemers focusgroepen

Voor ieder geselecteerd MDT-project zijn in september en oktober 2024 twee focusgroepen georganiseerd:

- Een focusgroep met minimaal vier en maximaal elf jongeren die een MDT-traject hadden doorlopen.
- Een focusgroep met minimaal vier en maximaal elf overige betrokkenen bij MDT-projecten, waaronder begeleiders, docenten en organisatoren van het MDT-project en ook enkele personen voor wie de jongeren iets gedaan hadden.

De projectleiders van de MDT-projecten hebben de deelnemers aan de focusgroepen geworven. Van de twaalf focusgroepen vonden er acht op een MDT-projectlocatie plaats en vier online. In de gesprekken hebben we in totaal 46 jongeren en 52 overige betrokkenen gesproken. De groeps gesprekken zijn geleid door ervaren onderzoekers. De jongeren ontvingen een cadeaubon van €25,- als dank voor hun deelname.

Topiclijst

Voor de focusgroepen hebben we twee topiclijsten opgesteld: één voor de gesprekken met jongeren en één voor de gesprekken met de overige betrokkenen. De topiclijsten zijn gebaseerd op de onderzoeksvragen. We begonnen met brede open vragen over het MDT-project, de drie pijlers en jongerenparticipatie. Daarna zoomden we in op de verschillende indicatoren van sociale cohesie. Om voldoende diepgang te houden in iedere focusgroep, zijn per focusgroep twee van de drie indicatoren van sociale cohesie besproken (zie Bijlage 5).

Rol ervaringsdeskundige jongeren

In dit onderzoek dachten twee ervaringsdeskundige jongeren mee over de opzet van de topiclijst. Hoe breng je een abstract thema als 'sociale cohesie' naar de belevingswereld van jongeren? Eén van de ervaringsdeskundigen heeft daarnaast als sidekick van de focusgroepbegeleider een bijdrage geleverd aan één van de focusgroepgesprekken.

Limitaties

Mede door de nodige afbakening kent het focusgroepenonderzoek enkele beperkingen:

- De focus in dit onderzoek lag op het effect van MDT bij jongeren. Het is echter voorstelbaar dat MDT ook effect heeft op de begunstigen voor wie jongeren iets doen. Mogelijk treden er bij de begunstigen ook veranderingen op die een positieve bijdrage leveren aan sociale cohesie.
- We hebben ons in dit onderzoek gericht op het effect van MDT op sociale cohesie op korte termijn en niet op lange termijn. We hebben in de focusgroepen vooral jongeren gesproken die net klaar waren met hun MDT-traject. Ook de enquêtes zijn bij de afronding van het MDT-traject afgenomen.
- In sommige focusgroepen gaf een deel van de jongeren aan al open te staan voor mensen buiten hun leefwereld of al een hoge mate van algemeen vertrouwen te hebben. Er bestaat een mogelijkheid dat vooral jongeren die enthousiast zijn over MDT en graag meedoen aan onderzoeken zich hebben opgegeven voor de focusgroepen. Dit heeft mogelijk de resultaten gekleurd. Wel hebben projectleiders hun best gedaan om een zo divers mogelijke groep jongeren aan tafel te krijgen.
- Doordat we geen controlegroep hadden kunnen we niet met zekerheid stellen dat enkel MDT invloed heeft gehad op de licht toegenomen sociale cohesie. Er zijn mogelijk externe factoren die van invloed zijn geweest, hoewel we hier vanuit de focusgroepen geen aanwijzingen voor hebben gevonden.
- We hebben enkel de woordelijke uitingen van de effecten van MDT hebben onderzocht, in de vorm van transcripties en werkbladen. Sociale wenselijkheid kan daardoor voor enige bias hebben gezorgd.
- Tot slot vonden de focusgroepgesprekken en het literatuuronderzoek gelijktijdig plaats, waardoor de bevindingen uit de literatuur niet getoetst konden worden in de praktijk. Gelukkig konden we spontaan veel verbanden tussen de opbrengsten van het literatuuronderzoek en de focusgroepen leggen.

1.3.3. Deelnemersvragenlijsten

Sinds de start van MDT vindt een doorlopend evaluatieonderzoek plaats. Dit bestaat onder andere uit een start- en eindvragenlijst onder alle jongeren die deelnemen aan een MDT-project. Vanaf juli 2023 wordt gewerkt met een nieuw systeem waardoor de ingevulde vragenlijsten van individuele jongeren voor en na MDT aan elkaar te koppelen zijn. De vragenlijsten bevatten ook stellingen gerelateerd aan het thema sociale cohesie. Door de antwoorden op dezelfde stellingen voorafgaand en na afloop van het MDT-traject met elkaar te vergelijken kan afgeleid worden of jongeren na hun MDT-traject anders over bepaalde stellingen zijn gaan denken en het MDT-traject hier dus een effect op heeft gehad. Daarnaast zijn in de eindvragenlijst ook stellingen voorgelegd over eventuele uitkomsten van een MDT-traject, bijvoorbeeld: 'Door MDT ga ik vrijwilligerswerk doen bij het MDT-project en/of een andere organisatie'.

Voor dit onderzoek zijn een aantal stellingen geselecteerd die aansluiten bij de drie indicatoren van sociale cohesie die centraal staan binnen het focusgroepenonderzoek (algemeen vertrouwen, hoe (groepen) mensen met elkaar omgaan en sociale participatie). De onderzoeksafdeling van MDT heeft op verzoek van onderzoeksbureau Labyrinth een analyse uitgevoerd op de ingevulde vragenlijsten van de deelnemers aan MDT die tussen juli 2023 en juni 2024 vooraf en na afloop van het MDT-traject een vragenlijst invulden. In totaal hebben 10.793 deelnemers beide vragenlijsten ingevuld. Dit is ruim 20 procent van alle deelnemers die in deze periode geregistreerd waren (zie Bijlage 3)².

De onderzoeksafdeling van MDT heeft de antwoorden op de geselecteerde vragen uitgedraaid. Daarnaast hebben zij significantietoetsen (gepaarde t-toetsen) uitgevoerd voor verschillen tussen de start- en eindvragenlijst. Als een verschil statistisch significant is, kunnen we het verschil zien als een daadwerkelijk en geen toevallig verschil.

1.4. Leeswijzer

In hoofdstuk 2 beschrijven we wat MDT is en hoe het in de praktijk vorm krijgt. We gaan ook in op overeenkomsten en verschillen tussen MDT-projecten. Hoofdstuk 3 gaat in op wat er vanuit de literatuur bekend is over (jongeren)participatietrajecten in relatie tot sociale cohesie, met een bijzondere focus op MDT. In hoofdstuk 4 bespreken we de werkzame elementen in de relatie tussen MDT en sociale cohesie die boven tafel kwamen in de focusgroepen. We eindigen met een conclusie en discussie van de resultaten in hoofdstuk 5. We beantwoorden de hoofdvraag en bespreken wat dit betekent voor MDT in de praktijk. Tot slot doen we enkele aanbevelingen voor beleid en voor vervolgonderzoek.

In dit rapport gebruiken we de termen MDT-project en MDT-traject. Hoewel deze twee begrippen op elkaar lijken, is het belangrijk om onderscheid te maken tussen de termen. Wij definiëren MDT-traject als een *afzonderlijk traject* van een jongere. En een MDT-project is het *geheel van MDT-trajecten* van jongeren binnen een bepaalde projectcontext.

² Dit responspercentage is een onderschatting van de werkelijkheid, omdat een deel van de deelnemers na 1 juli nog volgens de oude systematiek de vragenlijst invulde. Dit was van toepassing bij een verlate deelnameregistratie na 1 juli terwijl het MDT-traject al eerder had plaatsgevonden en bij trajecten die na 1 juli eindigden, maar voor 1 juli startten. Ingevulde vragenlijsten volgens de oude systematiek konden niet meegenomen worden.

2. Maatschappelijke diensttijd

2.1. Doel van MDT

Het doel van MDT is om jongeren de ruimte en kansen te bieden een bijdrage te leveren aan de samenleving. MDT moedigt jongeren aan maatschappelijk betrokken te worden en zichzelf door betekenisvolle, maatschappelijke ervaringen verder te ontwikkelen. Door deze ervaringen versterken jongeren hun positie in de maatschappij en voelen zij zich meer verbonden met de samenleving. Dit laatste draagt bij aan de versterking van de sociale cohesie, een ander belangrijk doel van MDT.

2.2. Kenmerken van MDT

Er zijn acht vaste elementen die in elk MDT-project terugkomen (MDT, z.d.). Dit zijn de drie pijlers: (1) iets doen voor een ander/en of de samenleving, (2) talentontwikkeling en (3) betekenisvolle ontmoetingen. Daarnaast zijn jongerenparticipatie (4) en de begeleiding van jongeren (5) vaste onderdelen. Tenslotte is er in ieder MDT-project aandacht voor een passend aanbod voor de jongeren (6), inzicht in impact (7) en samenwerking en expertise (8). Dit onderzoek richtte zich op de eerste vijf elementen.

2.2.1. De drie pijlers

Om bovenstaand doel te bereiken richt MDT zich op drie pijlers, namelijk **(1) iets doen voor een ander en/of de samenleving**, **(2) talentontwikkeling** en **(3) betekenisvolle ontmoetingen**. MDT stelt elke MDT-aanbieder voor de opdracht om deze pijlers in hun projecten invulling te geven. Hieronder lichten we elke pijler toe (MDT, 2024a; MDT, 2024b):

1. **Iets doen voor een ander en/of de samenleving**: heeft ten doel jongeren maatschappelijk te activeren. Door maatschappelijk actief te zijn beseffen jongeren dat zij impact kunnen hebben op de samenleving en dat het wellicht leuk of interessant is om zich ook in de toekomst in te zetten voor de maatschappij (bijvoorbeeld als vrijwilliger). Zo blijkt uit eerder onderzoek dat er een positief verband bestaat tussen een (eerste) positieve ervaring met vrijwilligerswerk en de kans dat iemand zich weer vrijwillig in zal zetten (MDT, 2023). In het geval van iets doen voor een ander en/of de samenleving moeten activiteiten maatschappelijke meerwaarde hebben en aansluiten bij interesses en motivaties van jongeren.
2. **Talentontwikkeling**: jongeren krijgen de ruimte en middelen om hun talenten te ontdekken en te ontwikkelen. Ze krijgen de mogelijkheid te werken aan hun houding ten opzichte van anderen en zichzelf. Daarnaast ontwikkelen ze belangrijke vaardigheden voor in de toekomst, zoals presenteren en samenwerken. Dit heeft bovendien een positieve uitwerking op het zelfvertrouwen van jongeren.
3. **Betekenisvolle ontmoetingen**: jongeren ontmoeten mensen uit doelgroepen die zij normaal niet zo snel tegen zouden komen, of krijgen de mogelijkheid hun kennis over een bepaalde doelgroep verder uit te diepen of aan te passen. Binnen MDT ligt de focus vooral op ontmoetingen die het sociaal contact tussen mensen van verschillende etnische, culturele, religieuze en andere achtergronden bevorderen als manier om de sociale cohesie te versterken en spanningen tussen groepen te verminderen. Ook dragen betekenisvolle sociale contacten bij aan uitbreiding van het sociaal kapitaal van jongeren. Met betekenisvolle ontmoetingen wordt niet sociaal contact *an sich* bedoeld, maar ontmoetingen die bijdragen aan een voorop vastgesteld doel (bijvoorbeeld het bestrijden van eenzaamheid). Betekenisvolle

ontmoetingen moeten een zodanig karakter hebben dat zij, door sociaal contact met personen van verschillende etnische, culturele, religieuze en andere achtergronden bijdragen aan de vermindering van spanningen tussen groepen en bevordering van sociale cohesie (Afdeling Buitengewone Zaken & Impact Centre Erasmus, 2024).

Terwijl de pijlers los van elkaar verschillen in hun doelen en waarden, ziet MDT de meeste toegevoegde waarde in projecten die stevig in alle drie de pijlers investeren. Denk aan jongeren die tijdens betekenisvolle ontmoetingen tegelijkertijd hun talent ontwikkelen en communicatieve vaardigheden opdoen (MDT, 2024b).

2.2.2. Jongerenparticipatie

MDT kent naast de drie pijlers overkoepelend het principe van jongerenparticipatie. Bij jongerenparticipatie draait het er om dat jongeren actief het MDT-project en hun eigen traject zelf vormgeven en verbeteren. Op deze manier ervaren ze een bepaald eigenaarschap en zullen ze zich ook verantwoordelijk voelen voor een goede afloop van het project. Dit komt bijvoorbeeld voor in de vorm van een jongerenpanel, waarmee deelnemers feedback ophalen van andere deelnemers en zorg dragen dat deze evaluaties ook verwerkt worden (MDT, 2024a).

2.2.3. Begeleiding van jongeren

Een belangrijk onderdeel van MDT is de begeleiding van deelnemers. Begeleiders spelen een belangrijke rol in het creëren van een veilige omgeving waarin jongeren zichzelf kunnen ontwikkelen en elkaar en begunstigden kunnen ontmoeten. Daarnaast stimuleren zij jongeren om te reflecteren op wat ze hebben gedaan voor een ander en wat ze daarvan hebben geleerd. Tot slot bieden zij ondersteuning voor jongeren die tegen obstakels aanlopen (bijvoorbeeld door druk van school of werk of door mentale problemen) (MDT, 2024b).

2.3. MDT in de praktijk

2.3.1. Deelnemers aan MDT

Het jaarlijkse evaluatieonderzoek van MDT laat zien wie er deelnemen aan MDT. Er nemen iets meer meisjes (51%) dan jongens deel. De grootste groep deelnemers (ongeveer 4 op de 10) is tussen de 15 en 17 jaar. De grootste groep daarna (3 op de 10) is tussen 18 en 22 jaar. De resterende 3 op de 10 zijn of jonger dan 14 of ouder dan 23 jaar.

Bijna de helft van de in 2023 lopende MDT-projecten van subsidieronde 5A richt zich ook specifiek op jongeren in een minder kansrijke positie³. Van deze projecten is bijna de helft puur gericht op jongeren in een minder kansrijke positie en bijna de helft trekt jongeren in minder kansrijke positie aan naast andere jongeren.

Voor de meeste jongeren (ongeveer 85%) is MDT een vrijwillig gekozen project. Voor ongeveer 15% heeft het een verplicht karakter (MDT, 2024a).

2.3.2. Bereikte doelgroepen

Uit het MDT-onderzoeksrapport over het jaar 2023 blijkt dat over het algemeen een breed scala aan doelgroepen wordt geholpen, vaak ook binnen één traject. Echter zijn er drie groepen waar jongeren zich het vaakst voor

³ Voor meer informatie over de subsidierondes, zie [MDT \(2024\). Groeien en Bewijzen. Onderzoek 2023 Maatschappelijke Diensttijd](#). p18.

inzetten: 20% van de projecten richt zich op nieuwkomers, 19% op mensen met mentale problemen en 16% op (eenzame) ouderen (MDT, 2024a).

Vijf van de zes projecten die geselecteerd zijn voor dit onderzoek richtten zich niet op een specifieke doelgroep waarvoor de jongeren iets doen. De jongeren kunnen in deze projecten zelf bepalen voor welke doelgroep ze iets willen doen. Bij één van de zes geselecteerde projecten gaan jongeren iets doen voor kinderen van 10 tot 14 jaar.

2.3.3. Maatschappelijke opgaven

MDT-projecten spelen in op verschillende behoeften vanuit de samenleving en jongeren zelf. In het regeerakkoord van 2022 zijn drie thema's opgesteld waarbij MDT een rol kan spelen. Het gaat om: eenzaamheid, inburgering en integratie en kansengelijkheid. Vanuit het MDT-jongerenpanel is het thema mentale gezondheid toegevoegd en vanuit het MDT-kernteam is ook sport toegevoegd. De gegevens in Tabel 1 komen uit het evaluatierapport van 2024 over het jaar 2023 en toont een overzicht van de mate waarin deze vijf thema's terugkomen in MDT-projecten (MDT, 2024a).

Tabel 1. Aangedragen thema's waarbij MDT een rol kan spelen.

Thema	Concreet mee bezig	Wel genoemd, niet concreet	Totaal
Eenzaamheid	13%	28%	41%
Inburgering & integratie	13%	7%	20%
Kansengelijkheid	14%	17%	31%
Mentale gezondheid	5%	14%	19%
Sport	11%	17%	28%

Bron: MDT. (2024a). *Groeien & bewijzen: Onderzoek 2023 Maatschappelijke Diensttijd.*

2.4. Overeenkomsten & verschillen tussen MDT-projecten

Uit eerder onderzoek binnen MDT is aan de hand van een zoektermanalyse onderzocht in hoeverre de verschillende doelen binnen elk van de drie pijlers worden nagestreefd in de praktijk (MDT, 2024a, p. 45). De analyse is onderdeel van het evaluatieonderzoek dat sinds de start van MDT (2017) loopt. Hieronder lopen we langs elke pijler na welke doelen in de praktijk invulling krijgen en hoe deze verschillen per type project. Dit is grotendeels ook gebaseerd op de inzichten die uit de twaalf focusgroepgesprekken naar voren kwamen.

2.4.1. Iets doen voor een ander

Binnen de pijler iets doen voor een ander en/of de samenleving ligt de focus met name op het activeren van jongeren om maatschappelijk actief te blijven (51%). Het vergroten van de sociale cohesie en bevorderen van een meer inclusieve samenleving lijkt bij een kleiner aandeel projecten nagestreefd te worden (14%), net als het effect op de begunstigden (13%) (MDT,2024a).

Bij alle zes projecten die geselecteerd zijn voor de focusgroepen doen jongeren iets voor een ander. Bij vier van de zes projecten bepalen de jongeren zelf voor wie ze wat gaan doen. Bij de twee andere projecten ligt het programma al (gedeeltelijk) vast.

Jongeren doen iets voor verschillende groepen mensen zoals mensen met een beperking, mensen met een achterstand op de arbeidsmarkt, nieuwkomers, ouderen, kinderen uit achterstandswijken, daklozen. Ook verschilt het soort activiteiten dat de jongeren doen; van taalmaatje zijn voor nieuwkomers tot koken voor een ander in het buurthuis, helpen bij lokale organisaties, sportverenigingen of kringloopwinkels, acties doen tegen eenzaamheid, of door rolmodel te zijn voor kinderen uit achterstandswijken. Soms zijn de activiteiten heel direct iets doen voor een ander, zoals soep koken, of een taalmaatje zijn, soms is het indirecter, zoals het opruimen van afval in de buurt. Soms bieden de jongeren één op één hulp, soms juist aan een groep. Een ander verschil is dat sommige jongeren meedoen in bestaande vrijwilligersinitiatieven en anderen zelf een project of actie bedenken, zoals het schrijven van brieven tegen eenzaamheid of het opruimen van afval.

Invulling van 'iets doen voor een ander'

Overeenkomst:

- iets doen voor een ander

Verschillen in:

- Doelen die vanuit project worden nagestreefd
- Voor wie jongeren wat doen
- Direct wat doen voor een ander, of meer indirect
- iets doen voor één ander, of voor een groep anderen
- Type activiteit
- Thema waaraan ze bijdragen
- Mate van keuzevrijheid voor wie en wat te doen
- Meedoen aan bestaand vrijwilligersinitiatief, of zelf project/actie opzetten

2.4.2. Talentontwikkeling

Uit het eerdergenoemde MDT-onderzoek naar de invulling van de verschillende pijlers kwam naar voren dat op het gebied van talentontwikkeling projecten zich voornamelijk richten op zelfontdekking (69%), vergroten van de weerbaarheid (52%) en ontwikkelen van vaardigheden (44%) (MDT, 2024a; MDT, 2024b).

Bij de MDT-projecten waar focusgroepen zijn gehouden wordt een breed scala aan talenten ontwikkeld. De jongeren en overige betrokkenen interpreteren talentontwikkeling in de breedste zin. Het omvat zowel 'harde' als 'soft' skills. Harde skills zijn bijvoorbeeld leren organiseren van events, presenteren, interviewen, podcasts maken en koken. Soft skills zijn bijvoorbeeld doorzettingsvermogen, luisteren naar elkaar en samenwerken. Jongeren leren vooral ook sociale skills zoals opkomen voor zichzelf en zichzelf laten horen in een groep.

In alle zes MDT-projecten is aandacht voor soft skills. Welke skills dit zijn, verschilt per MDT-project en hangt af van het type deelnemer. In projecten met meer hulpbehoevende jongeren leren jongeren bijvoorbeeld hoe ze zelfstandigheid kunnen ontwikkelen en structuur kunnen aanbrengen in hun dagelijkse leven. In andere projecten leren jongeren bijvoorbeeld elkaar aanspreken op verantwoordelijkheden of omgaan met feedback.

De manier waarop deze talenten worden ontwikkeld, verschilt ook. Dit kan door middel van trainingen, workshops, het uitvoeren van taken, organiseren en deelnemen aan daguitjes, of het zelf opzetten en organiseren van projecten. In andere projecten krijgen jongeren de kans om hun eigen initiatieven op te zetten en uit te voeren.

Wat alle zes MDT-projecten gemeen hebben, is dat persoonlijke ontwikkeling altijd een centraal aspect is van talentontwikkeling. Met persoonlijke ontwikkeling wordt gefocust op het ontwikkelen van zelfvertrouwen van de jongeren en het vergaren van zelfkennis. Hierbij krijgen jongeren inzicht in hun eigen capaciteiten en sterke kanten. Ook ontdekken ze hun interesses. Het kan ook

Invulling van 'Talentontwikkeling'

Overeenkomsten:

- Aandacht voor soft skills
- Persoonlijke ontwikkeling centraal aspect
- Meer zelfvertrouwen bij jongeren

Verschillen:

- Doelen die vanuit project worden nagestreefd
- Specifieke skills die ontwikkeld worden, dit kunnen ook harde skills zijn
- Manier waarop talent wordt ontwikkeld
- Direct of indirect werken aan persoonlijke ontwikkeling

bijdragen aan hun toekomstperspectief door oriëntatie van studie en beroepen. In sommige projecten ligt de nadruk sterk op het stimuleren van persoonlijke groei, terwijl in andere projecten de persoonlijke ontwikkeling meer een indirect effect is, dat zich geleidelijk ontvouwt naarmate jongeren betrokken raken bij verschillende activiteiten. Bij MDT-projecten waar persoonlijke groei heel direct werd gestimuleerd, gaan jongeren op bedrijvenbezoek om zich te oriënteren op mogelijke beroepen en banen, of hebben zij regelmatig gesprekken met begeleiders om hen te helpen hun eigen krachten en talenten te ontdekken.

Bij veel projecten wordt het voorbeeld gegeven dat jongeren meer zelfvertrouwen krijgen door hun MDT-project. Ook ontdekken jongeren dat ze veel meer kunnen dan dat ze in eerste instantie dachten en ontdekken ze hun sterke kanten en dingen waar ze goed in zijn. Een begeleider uit Project E vertelt hoe sommige jongeren meer zelfvertrouwen hebben gekregen:

Ik merk dat bij sommige jongeren op een gegeven moment het zelfvertrouwen steeds groter wordt vanwege het MDT-traject. Dat zijn soms jongeren die in het begin extreem verlegen waren en nooit wat zeggen in de klas. Misschien soms buiten de boot vallen, maar als ze meedoen aan het MDT-traject wel echt durven die rol te nemen. Dat ze voor de klas gaan staan en echt hun mannetje staan, dat ze zich uit zichzelf introduceren en kansen pakken.

– Overige betrokkene uit Project E

2.4.3. Betekenisvolle ontmoetingen

Uit het eerdergenoemde MDT-onderzoek (MDT,2024a) naar de invulling van de verschillende pijlers kwam naar voren dat wat betreft betekenisvolle ontmoetingen een overgrote meerderheid van de MDT-projecten ten doel heeft om het netwerk van jongeren te vergroten (86%). Daarnaast zien zij graag dat hun projecten leiden tot meer empathie en reflectie (52%). Dit laatste doel is interessant in relatie tot sociale cohesie, omdat meer empathie en reflectie kan zorgen voor meer begrip voor de (onbekende) ander.

Bij alle zes MDT-projecten waar we focusgroepen hielden, ontmoeten jongeren een breed scala aan diverse bevolkingsgroepen met wie zij normaal gesproken niet snel in aanraking zouden komen. In één van de zes projecten is de focus gericht op een specifieke groep.

Wat opvalt, is dat door de diversiteit binnen de groep deelnemers er in alle zes projecten ook betekenisvolle ontmoetingen plaatsvinden tussen de jongeren onderling. Jongeren ontmoeten in alle zes projecten jongeren uit andere culturele en sociaaleconomische milieus. In vier van de zes projecten ontmoeten de jongeren ook minder kansrijke jongeren en jongeren die hulpbehoevend zijn, zoals schoolverlaters en mensen met een verstandelijke beperking. Door de verschillende culturele en sociaaleconomische achtergronden leren jongeren van elkaar en krijgen ze meer begrip voor elkaar. Een jongere uit Project A licht toe:

“Je leert heel veel verschillende personen kennen bij MDT. Ook omdat het een heel erg doorlopend traject is. Dus er gaan mensen weg en er komen weer nieuwe mensen bij en die gaan weer weg. Dus je komt echt van alles tegen. Ook mensen waar je normaal gesproken nooit mee zou spreken. Dus je leert wel omgaan met heel veel verschillende type mensen en dat kan je na je MDT-traject ook heel goed inzetten. Daar leer je heel erg veel van.”

- Jongere uit Project A

Deze ontmoetingen met andere deelnemers zijn vaak langduriger dan de ontmoetingen die jongeren hebben met andere groepen in de Nederlandse samenleving. In sommige gevallen heeft dit zelfs geleid tot vriendschappen die na het MDT-project voortduren.

De manier waarop deze ontmoetingen tot stand komen verschilt ook: bij sommige MDT-projecten worden ontmoetingen actief georganiseerd, terwijl ze bij andere projecten vanzelf ontstaan binnen de MDT-groep. Ook de groepen mensen die jongeren ontmoeten, variëren per project. De duur van de ontmoetingen met mensen buiten de leefwereld van de jongeren varieert per MDT-project. Ontmoetingen kunnen kort zijn zoals bij het voeren van een kort gesprek of kunnen een dagdeel zijn wanneer jongeren meehelpen bij een lokale buurtorganisatie. De frequentie van de ontmoetingen verschilt eveneens. Er zijn zowel eenmalige ontmoetingen als langdurige contacten met groepen gedurende de MDT-trajecten van jongeren. Zo heeft een jongere tijdens zijn MDT-traject een workshop opgezet voor vrouwen en interviews gehouden. In een ander MDT-project bezocht een groep jongeren regelmatig het buurthuis en deden hier klusjes. Doordat ze het buurthuis routinematig – bijvoorbeeld wekelijks – bezochten, voelden ze zich er steeds meer thuis. Op een gegeven moment gingen ze zelfs uit eigen initiatief langs, vertelt een begeleider van het project. Ook de aard van de activiteiten verschilt per project: de ene keer zijn er korte gesprekken met groepen, bijvoorbeeld daklozen, terwijl bij een ander project de jongeren samen activiteiten gaan ondernemen. Weer een ander project richt zich op coaching en begeleiding van leerlingen van een school.

Invulling van 'Betekenisvolle ontmoetingen'

Overeenkomsten:

- Jongeren ontmoeten mensen met wie zij normaal niet snel in aanraking komen.
- Er zijn betekenisvolle ontmoetingen tussen MDT-deelnemers onderling.

Verschillen in:

- De groepen/mensen die jongeren ontmoeten
- Doelen die vanuit project worden nagestreefd
- Aard van contact
- Duur van ontmoetingen
- Frequentie van ontmoetingen
- Activiteiten tijdens ontmoetingen
- Gearrangeerd of spontaan

2.4.4. Jongerenparticipatie

Jongerenparticipatie is ook een belangrijk kenmerk van alle MDT-projecten. In alle MDT-projecten wordt jongeren de ruimte geboden om hun mening, ideeën en voorkeuren te uiten. Dit zorgt voor een gevoel van betrokkenheid en participatie in de verschillende activiteiten en processen binnen de projecten.

Er is wel een verschil in de mate van inspraak bij de MDT-projecten. In sommige projecten worden jongeren gevraagd om hun ideeën of meningen te delen bij activiteiten of projecten die al van tevoren bepaald worden. In andere projecten krijgen jongeren de kans om zelf (eenmalige) activiteiten te organiseren. Daarnaast zijn er MDT-projecten waarin jongeren zelf (langdurige) projecten kunnen opzetten en vormgeven.

Bij sommige MDT-projecten leidt jongerenparticipatie tot meer verantwoordelijkheidsgevoel bij jongeren voor hun traject. In andere projecten horen we dit niet terug. Met name het opzetten van eigen projecten kan bijdragen aan het verantwoordelijkheidsgevoel. Ook de samenwerking tussen begeleiders/coaches met jongeren kunnen leiden tot verantwoordelijkheidsgevoel, zoals dat is benoemd door een overige betrokkene uit project E:

"Wij proberen ze echt onderdeel te maken van het team. Dus zij zijn daarin helemaal gelijkwaardig aan ons en leren daarin ook heel goed samenwerken en elkaar aanspreken op verantwoordelijkheden."

- Overige betrokkene uit project E

Ook hebben jongeren in het ene project meer eigenaarschap dan in het andere, bijvoorbeeld doordat ze de kans krijgen om zelf initiatief te nemen.

Tenslotte verschilt het ook per MDT-project waarover jongeren inspraak hebben. Dit kan gaan over de talenten die jongeren willen ontwikkelen, over de activiteiten die ze willen organiseren, de projecten die ze willen opzetten, de groep mensen die ze willen ontmoeten of waarvoor ze iets willen doen en de taken of werkzaamheden die ze willen uitvoeren.

Het verschilt per project hoeveel inspraak jongeren krijgen binnen hun MDT-traject en waarover ze invloed kunnen uitoefenen. Bijvoorbeeld bij Project B hebben jongeren de volledige vrijheid om hun eigen project op te zetten. Ze kunnen zelf bepalen voor welke groep ze iets willen doen, met wie ze willen samenwerken, welke activiteiten ze willen organiseren en welke vorm het MDT-traject aanneemt.

Invulling van 'jongerenparticipatie'

Overeenkomsten

- Jongeren krijgen de ruimte om hun mening, ideeën en voorkeur te delen

Verschillen in:

- Activering verantwoordelijkheidsgevoel
- Eigenaarschap
- Mate van inspraak:
 - Gevraagd voor ideeën of meningen
 - Zelf eenmalige activiteiten organiseren
 - Zelf (langdurig) project opzetten en vormgeven
- Inspraak waarover:
 - Welke talenten ontwikkelen
 - Welke activiteiten organiseren
 - Welke projecten opzetten
 - Welke groep ontmoeten/iets doen
 - Welke taken/werkzaamheden uitvoeren

Bij Project F kunnen jongeren kiezen voor welke groep ze iets willen doen en ontmoeten. Daarna worden ze met behulp van begeleiders gekoppeld aan de juiste organisaties, waar ze meedoen met vrijwilligersactiviteiten. In Project E staat de doelgroep waarvoor jongeren iets willen doen al vast, maar krijgen ze de regie over welke talenten ze willen ontwikkelen. Ze voeren taken uit binnen het project die bijdragen aan de ontwikkeling van die specifieke talenten.

Bij enkele projecten wordt van tevoren bepaald welke activiteiten georganiseerd moeten worden, waarna de jongeren gevraagd worden om hun ideeën over het thema of specifieke onderdelen van de activiteiten in te brengen.

2.4.5. Begeleiding van jongeren

In de oorspronkelijke onderzoeksvraag is de begeleiding van jongeren niet expliciet opgenomen als te onderzoeken element in de focusgroepen. Vanwege voortschrijdend inzicht is de begeleiding van jongeren wel meegenomen in de onderzoeksvraag voor het later opgestarte literatuuronderzoek. Om een totaaloverzicht te genereren beschrijven we hieronder ook wat er in de focusgroepen is gezegd over de begeleiding van de jongeren en de overeenkomsten en verschillen in de projecten. Dit element is alleen niet zoals de andere elementen expliciet uitgevraagd in de focusgroepen.

De meeste jongeren vinden begeleiding (door jongerencoaches) een zeer waardevol onderdeel van hun MDT-project. Wel verschillen de kwaliteit en de intensiteit van deze begeleiding per project. In twee van de zes MDT-projecten krijgen de jongeren intensieve begeleiding van een begeleider met wie ze reflectiegesprekken houden gedurende het hele project. Bij één project wordt er aan het begin van MDT-project met de jongeren een plan samengesteld met de doelen en vaardigheden die de jongeren willen leren. Bij bepaalde projecten geven de begeleiders meer begeleiding aan de jongeren die hulpbehoevend zijn.

In sommige projecten is de begeleiding een vast onderdeel in het MDT-project dat georganiseerd en gefaciliteerd wordt. Er is bijvoorbeeld een aangewezen jongerencoach aanwezig bij wie elke MDT-deelnemer kan aankloppen tijdens het MDT-project. In andere projecten is begeleiding minder gestructureerd en hangt het af van de

bereidheid en de tijdsruimte van de organisatoren en begeleiders. In deze gevallen wordt vaak door begeleiders zelf bepaald hoeveel tijd en op welke manier begeleiding wordt geboden aan de jongeren.

De begeleiding wordt op verschillende manieren ingevuld, zoals door reflectie- en evaluatiegesprekken, het bieden van meer persoonlijke aandacht tijdens de MDT-activiteiten, het opbouwen van een goede relatie met de deelnemers, het motiveren van jongeren tijdens de activiteiten, jongeren helpen meedenken bij het opzetten van hun eigen MDT-traject, of door het herkennen van de interesses en sterke punten van jongeren en het koppelen hiervan aan relevante projecten en organisaties. Bovendien richt de begeleiding zich op verschillende gebieden: sommige jongeren krijgen begeleiding gericht op de ontwikkeling van hun talenten, anderen op hun persoonlijke groei en zelfvertrouwen, en weer anderen op hun carrièreoriëntatie en toekomstperspectief.

Invulling van 'Begeleiding van jongeren'

Overeenkomsten:

- Jongeren krijgen begeleiding bij hun MDT-traject

Verschillen in:

- Kwaliteit en intensiteit van begeleiding
- Vorm van begeleiding
- Duur van begeleiding
- Georganiseerd/vast onderdeel of spontaan
- De gebieden waarin de jongeren begeleiding krijgen

2.4.6. Overige aspecten

Jongeren kunnen op de website van MDT (www.doemeemetmdt.nl/projecten) verschillende filters instellen om hun zoektocht naar een passend project in gang te zetten. Ze hebben onder andere de mogelijkheid te filteren op motivatie (zinnig werk willen doen, baankans vergroten, anderen helpen, etc.), regio, afstand, aantal uren per week en duur van het traject (van drie weken tot zes maanden)⁴. Dit zijn ook allerlei aspecten waarop MDT-projecten van elkaar kunnen verschillen.

Een ander aspect dat los van de drie pijlers in de focusgroepgesprekken aan bod kwam is het thema 'gelijkwaardigheid'. Dit thema hangt nauw samen met het onderdeel 'begeleiding van jongeren'. In sommige van de MDT-projecten wordt gelijkwaardigheid beschouwd als een belangrijk principe, waarop extra nadruk wordt gelegd bij het organiseren van activiteiten. Bij de meeste projecten gaat het om de gelijkwaardigheid tussen jongeren en begeleiders. Hierbij worden geen opdrachten of taken 'opgedragen' aan de jongeren; in plaats daarvan worden de jongeren aangemoedigd en krijgen ze de ruimte om zelf te bepalen welke taken zij willen uitvoeren. Dit wordt gezien als een samenwerking tussen begeleiders en jongeren, waarbij beide partijen gelijkwaardig bijdragen. Deze benadering van gelijkwaardigheid is ook nauw verbonden met jongerenparticipatie. Doordat de jongeren veel ruimte krijgen voor eigen inbreng voelen ze zich meer gelijkwaardig aan begeleiders of coaches. Twee begeleiders uit Project A leggen uit hoe de begeleiders ervoor zorgen dat er gelijkwaardigheid tussen begeleiders en jongeren gecreëerd wordt:

Overige aspecten

Verschillen in:

- Projectdoelen/drijfveren jongeren
- Landelijk of regionaal/lokaal MDT-project
- Doorlooptijd MDT-project
- Intensiteit per week
- Wel/niet specifieke aandacht voor thema 'gelijkwaardigheid' en de manier van invulling

"De coaches werken ook vanuit een methodiek waarbij je telkens kijkt, in hoeverre kunnen we echt eigenlijk naast die jongeren gaan staan. We schotelen ze niets voor wat ze moeten doen. Dat je echt samen gaat kijken. Wat kunnen we hier creëren? Dit is misschien een vraag vanuit jou. Hoe kunnen we samen ervoor zorgen dat dit bedrijfsbezoek er komt?" "Zoals we eerder ook al noemde, bijvoorbeeld reptielen, dat leeft dan heel erg bij een van die jongeren. Dan gaan we kijken hoe we dat eventueel samen kunnen vormgeven."

– Twee overige betrokkene uit Project A

⁴ Zie: www.doemeemetmdt.nl/projecten/

Ook jongeren vinden het waardevol dat de begeleiders eerst vragen naar wat de jongeren zelf willen. Dit zorgt ervoor dat de relatie tussen begeleider en jongeren als een samenwerking voelt met gelijke posities: Een jongere uit Project B legt uit:

“Ik denk dat dat echt de kracht is van Project B, dat de volledige grond op basis van samenwerking is. En het zoeken naar mogelijkheden en kansen. Op basis van wat jij als jongere eigenlijk wil.”

-Jongere uit Project B

Bij één project werd ook de nadruk gelegd op de gelijkwaardigheid tussen jongeren onderling. De activiteiten werden op zo'n manier ingestoken dat de achtergrond van de deelnemers geen rol speelt. De verschillen tussen de deelnemers werden minder zichtbaar en gelijkwaardigheid wordt bewerkstelligd door het gezamenlijk uitvoeren van de opdrachten. Het project stimuleerde het idee dat samenwerking en gedeelde doelen belangrijker zijn dan de verschillen die mensen met elkaar kunnen hebben.

In dit hoofdstuk hebben we beschreven wat MDT is en hoe het in de praktijk wordt uitgevoerd. Daarnaast worden de overeenkomsten en verschillen tussen diverse MDT-projecten besproken. Het volgende hoofdstuk richt zich op de inzichten uit de literatuur over (jongeren)participatietrajecten in relatie tot sociale cohesie, met speciale nadruk op MDT.

3. Participatie en sociale cohesie

3.1. Sociale cohesie

3.1.1. Definitie sociale cohesie

Sociale cohesie is een veelomvattend en abstract begrip en daarom niet eenvoudig om te meten. Dit komt mede doordat het context- en tijdsafhankelijk is, waardoor het zich moeilijk laat 'sturen'. Er zijn veel verschillende definities van sociale cohesie in omloop (voor een overzicht zie: SCP, 2023a). Vrijwel altijd ligt de focus op zowel de horizontale als verticale dimensie, waarbij de eerste betrekking heeft op het vertrouwen en de verbondenheid tussen *burgers onderling* en de laatste op de vertrouwensbanden tussen groepen *burgers en de overheid* (Chan, To & Chang, 2006).

Sociale cohesie speelt op verschillende niveaus: micro, meso en macro. Deze niveaus beïnvloeden elkaar. Elk vraagt om een andere onderzoeksmethode. Bij kleine gemeenschappen, zoals families en klassen (micro), passen diepte-interviews en observaties. Voor bredere contexten, zoals wijken en scholen (meso), zijn (semi)gestructureerde surveys en etnografisch onderzoek geschikt (SCP, 2023a). Daarnaast kent sociale cohesie altijd een normatieve kant. Dit gaat over gedeelde ideeën over hoe we met elkaar omgaan en wat belangrijk is in de samenleving. Echter verdienen ook moreel verwerpelijke vormen van sociale cohesie de aandacht: ze zijn namelijk nodig om mechanismen van sociale cohesie beter te begrijpen (SCP, 2023a).

We gaan in dit onderzoek uit van de definitie zoals gehanteerd door het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP), dat sociale cohesie omschrijft als 'de mate waarin (groepen) mensen zich met elkaar en met allerlei instanties verbonden voelen, en naar het gedrag dat hieraan invulling geeft.' (SCP, 2022). Deze definitie sluit goed aan bij de inrichting en de doelen van het MDT-programma. Om invulling te geven aan het begrip sociale cohesie hanteer het SCP zes indicatoren (voor een overzicht: zie paragraaf 1.1).

We zullen zoveel mogelijk expliciteren op welk niveau (macro, meso, of micro) van sociale cohesie we uitspraken doen. Bijvoorbeeld, jongeren kunnen door het opdoen van nieuwe, wereldverbredende contacten binnen een participatieprogramma meer verbondenheid met anderen voelen (meso-niveau), maar tegen conflicten thuis aanlopen (micro-niveau). Zoals wanneer jongeren door hun deelname een andere loopbaan willen doorlopen dan hun familie van hen verwacht.

3.1.2. Definitie jongerenparticipatieprogramma's

MDT kent naast de drie pijlers het principe van jongerenparticipatie. Bij jongerenparticipatie draait het er om dat jongeren hun project actief zelf vormgeven en verbeteren. Op deze manier ervaren ze eigenaarschap en zullen ze zich verantwoordelijk voelen voor een goede afloop van het project. Bijvoorbeeld door middel van een jongerenpanel, waarmee deelnemers feedback ophalen van andere deelnemers en deze evaluaties ook verwerken (MDT, 2024a).

Het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) definieert jongerenparticipatie als volgt (NJI, z.d.):

"Jongerenparticipatie betekent dat kinderen en jongeren actief meedoen, meepraten en meebeslissen bij zaken die voor hen belangrijk zijn en op plekken waar zij zelf deel van uitmaken."

CHOICE for Youth and Sexuality benadrukt het belang van 'Meaningful and Inclusive Youth Participation' (MIYP), waarbij jongeren actief en op een inclusieve manier betrokken worden bij programma's en beleidsmaatregelen die hen aangaan (CHOICE, z.d.). Voordat participatie als betekenisvol wordt beschouwd, moeten jongeren minimaal goed geïnformeerd zijn over hun rol en wat hun deelname zal bijdragen, en moeten hun meningen gerespecteerd en serieus genomen worden.

Op basis van deze definities kunnen jongerenparticipatieprogramma's worden omschreven als:

"Georganiseerde initiatieven die kinderen en jongeren actief betrekken bij het meedoen, meepraten en meebeslissen over zaken die voor hen belangrijk zijn en die hen direct raken. Deze programma's creëren een inclusieve omgeving waarin jongeren goed geïnformeerd zijn over hun rol, inspraak hebben in besluitvormingsprocessen, en waarin hun meningen serieus worden genomen, met als doel hun empowerment, maatschappelijke betrokkenheid en persoonlijke ontwikkeling te bevorderen."

Of jongerenparticipatie ook een rol kan spelen in de relatie tussen MDT en sociale cohesie is nog weinig over bekend. Jongerenparticipatie kan zowel een kenmerk als een resultaat zijn van deelname aan MDT. Als resultaat zouden jongeren met de zelfverzekerdheid, kennis en vaardigheden die ze hebben opgedaan tijdens MDT hun positie in de maatschappij kunnen versterken, bijvoorbeeld in de vorm van kleine stichtingen, organisaties of bedrijven. Van daaruit kunnen ze vervolgens ook weer voor anderen iets betekenen.

3.2. Sociale cohesie en MDT: Bevorderende en risicovormende elementen

In dit hoofdstuk bespreken we hoe (jongeren)participatieprogramma's kunnen bijdragen aan sociale cohesie, met speciale aandacht voor de rol van MDT. Per niveau van sociale cohesie (micro, meso en macro) gaan we in op de bevorderende en risicovormende elementen van jongerenparticipatieprogramma's en MDT op sociale cohesie. Met bevorderende elementen bedoelen we factoren die de relatie tussen MDT en sociale cohesie versterken, terwijl risicovormende elementen factoren betreft die deze relatie mogelijk verzwakken. We kijken zowel naar algemene inzichten uit de literatuur als specifieke kenmerken van MDT.

Voor een beknopt overzicht van de bevindingen verwijzen we naar Tabel 2. Onder de tabel lichten we per element de bevindingen verder toe. We refereren hierbij zoveel mogelijk naar de vijf kernelementen van MDT, namelijk de drie pijlers, de rol van jongerenparticipatie en begeleiding van jongeren. Zoals we zullen zien komen deze vijf kenmerken veelvuldig terug als werkzame (en soms risicovormende) elementen in de relatie tussen MDT en sociale cohesie.

We sluiten het hoofdstuk af met de bespreking van enkele hiaten in de literatuur over MDT.

Tabel 2. Overzicht bevorderende en risicovormende elementen per niveau van sociale cohesie, volgens de literatuur over (jongeren)participatieprogramma's en MDT.

TYPE ELEMENT	NIVEAU	ELEMENT	MOGELIJK AANWEZIG IN MDT	UITLEG
BEVORDEREND	Micro	Intergroep contact en verbinding	Ja	Positief contact tussen diverse groepen vermindert vooroordelen en versterkt cohesie.
		Onderdeel voelen van een groep	Ja	Groepsactiviteiten versterken eigenwaarde en verbondenheid.
		Loskomen van de prestatie maatschappij	Ja	Veilige omgeving zonder prestatiedruk stimuleert persoonlijke groei.
		Aandacht voor persoonlijke ontwikkeling	Ja	Er is aandacht voor persoonlijke ontwikkeling en vaardigheden, vaak begeleid door coaches
	Meso	Gemeenschapsgevoel	Ja	Vrijwilligerswerk vergroot netwerken en vermindert spanning in gemeenschappen.
		Sociaal kapitaal	Ja	Investeringen in contacten met (vrijwilligers)organisaties en andere samenwerkingspartners helpt bij opbouw van sociaal kapitaal.
		Sociale ongelijkheid verminderen	Ja	Inclusieve projecten en ondersteuning van kansarme jongeren bevorderen gelijkheid.
Macro	Betekenisvolle jongerenparticipatie	Ja	Jongerenpanels en diverse groepen versterken maatschappelijke en politieke cohesie.	
	Inclusieve werving	Ja	Inclusieve werving creëert kansen voor jongeren uit verschillende achtergronden.	
RISICOVORMEND	Micro	Confrontatie met ongelijkheden	Ja	Structurele ongelijkheden kunnen isolatie en minderwaardigheid veroorzaken.
		Bepaalde begeleiding	Ja	Gebrek aan begeleiding kan motivatie en groei belemmeren.
	Meso	Wegvallen stakeholders en ongewilde concurrentie	Ja	Afhankelijk van toekomstige kabinetsplannen mogelijk minder middelen beschikbaar bij bepaalde stakeholders, met ongelijkheid in toegankelijkheid tot gevolg.
	Macro	Niet-betekenisvolle participatie	Ja	Te weinig aandacht voor zingeving zou sommige jongeren tegenhouden te kiezen voor MDT.
		Jongeren als economische probleemoplossers	Nee	Druk op jongeren om maatschappelijke problemen op te lossen kan demotiveren.

3.2.1. Micro-niveau: sociale cohesie in directe interacties

3.2.1.1. Bevorderende elementen

Intergroep contact en verbinding

Bij sociale cohesie speelt een bepaalde mate van intergroep contact een belangrijke rol om de verbinding tussen burgers onderling te stimuleren en te behouden (Putnam, 2000). Volgens Allport (1954) en Pettigrew en Tropp (2006) kan meer positief contact tussen verschillende groepen mensen bepaalde vooroordelen of spanningen tussen groepen wegnemen, met meer positieve verhoudingen tot gevolg, zelfs doorwerkend naar andere 'out-

groups'. Volgens hun sociale contacthypothese draagt contact met de ander bij aan meer kennis over de ander, wat meer verbondenheid en betrokkenheid kan bewerkstelligen. Zij stellen hiervoor vier belangrijke voorwaarden: gelijke status, samenwerking, een gemeenschappelijk doel en institutionele ondersteuning.

Uit verschillende studies komt naar voren dat participatieprogramma's (al dan niet gericht op jongeren) een rol kunnen spelen in de stimulatie van positief contact, doordat zij jongeren bij elkaar kunnen brengen die elkaar niet snel zouden ontmoeten. Een voorbeeld is het evaluerend onderzoek naar 2DO, een participatief theaterproject voor en door jongeren (Radar Advies, 2023). Het project voorziet in een platform waar jongeren uit verschillende leefwerelden samenwerken aan een gezamenlijk doel, namelijk een sociaal geëngageerd theaterstuk. De positieve ervaringen die hieruit voortvloeien vergroten het gevoel van verbondenheid en dragen bij aan de vermindering van vooroordelen. Hetzelfde mechanisme zien we terug in een kwantitatieve studie van Kim, Heo, Lee, Suh & Kim (2014), die onderzochten in hoeverre extra curriculaire activiteiten, waaronder vrijwilligerswerk, konden bijdragen aan meer intergroep vriendschappen en cultureel bewustzijn onder studenten. De onderzochte vrijwilligersactiviteiten boden ruimte aan interetnisch contact tussen groepen studenten, waarbinnen men culturele verschillen kon ontdekken en er mogelijkheden ontstonden voor intergroep vriendschappen en meer cultureel bewustzijn.

In de literatuur over MDT zien we eveneens aanwijzingen voor positief intergroep contact tussen jongeren. Allereerst is de diversiteit onder deelnemers groot: jongeren hebben verschillende achtergronden op cultureel gebied, opleidingsniveau, leeftijd en werkervaring. Zo had in 2020 ongeveer 40% van de jongeren een migratieachtergrond, waarvan 80% een niet-Westerse migratieachtergrond. De kans dat deelnemers met verschillende achtergronden elkaar ontmoeten is op die manier groot.

Ten tweede wordt bij MDT ingespeeld op twee belangrijke voorwaarden van positief intergroep contact: *samenwerking* en *gelijke status*. We zien deze voorwaarden onder andere terugkomen in het interne onderzoek van Afdeling Buitengewone Zaken en Impact Centre Erasmus (2024). Zij merkten op dat een belangrijke rol hierbij is weggelegd voor begeleiders van MDT-trajecten. Begeleiders organiseren gezamenlijke activiteiten waar kennismaking en samenwerking centraal staan. Ze helpen in het creëren van een gelijke status en het faciliteren van ontmoetingen. Denk aan het inbrengen van dezelfde outfits en organiseren van groepsessies waarin de groepsidentiteit wordt versterkt. Daarnaast proberen begeleiders vaak zo divers mogelijke koppels of teams samen te stellen en bespreken ze wat voor verwachtingen jongeren kunnen hebben van bepaald contact, om eventuele teleurstellingen en onbegrip te voorkomen (MDT, 2024b; Expert 2). Zo krijgt de jongere in het kader van 'betekenisvolle ontmoetingen', de kans om tijdens gezamenlijke activiteiten kennis over elkaar uit te wisselen en daarmee beelden van de 'ander' aan te passen en zelfs vooroordelen weg te nemen.

Ten derde is het bewerkstelligen van meer empathie en reflectie een belangrijke doelstelling van MDT en draagt dit bij aan een positieve uitwerking van contact. Daarbij raakt dit doel aan sociale cohesie, omdat meer empathie en reflectie kan zorgen voor meer begrip voor de ander en meer algemene betrokkenheid (MDT, 2024b, Expert 2).

Onderdeel voelen van een groep

De 'sociale lijm' in de samenleving komt pas tot stand wanneer mensen zich verbonden voelen met elkaar, als groep. Zowel voor de samenleving als voor het individu is het belangrijk om ergens bij te horen. Groepsidentiteit draagt niet alleen bij aan het naleven van de heersende normen in de samenleving, maar heeft ook invloed op het gevoel van eigenwaarde. Dit gevoel is afhankelijk van de prestige en sociale status van de groep. Om het gevoel van eigenwaarde te behouden moet een persoon de eigen groep beschouwen als een sterke positie innemende ten opzichte van andere groepen. Participatieprogramma's kunnen dit mechanisme, dat onderdeel is van de sociale identiteitstheorie (Tajfel & Turner, 1979), positief beïnvloeden door de groepsidentiteit te versterken. Begeleiders kunnen hier een bijdrage aan leveren door teambuilding activiteiten te organiseren, jongeren dezelfde outfits te laten dragen en jongeren te stimuleren elkaar te helpen.

We zien dit mechanisme terug in het onderzoek van ZDO, waarin jongeren gezamenlijk een participatief theaterstuk organiseerden en steeds meer in elkaar gingen herkennen door de maatschappelijke thema's die ze met elkaar bespraken (Radar Advies, 2023). Zoals we straks bij de risicovormende elementen zullen zien zijn hier echter wel enkele kanttekeningen belangrijk om te noemen.

Uit eerder evaluatieonderzoek blijkt dat MDT verschillende middelen inzet om het 'groepsgevoel' onder deelnemers te versterken (MDT, 2023). Begeleiders organiseren verschillende gezamenlijke activiteiten en groepsessies die bijdragen aan een gevoel van saamhorigheid en trots, bijvoorbeeld wanneer jongeren samen iets bereiken (voor een ander). Ze delen een bepaalde ervaring die diepere verbindingen mogelijk maakt, wat de groepsidentiteit en daarmee het zelfvertrouwen van de jongere verder versterkt. De drie pijlers van MDT zien we hier duidelijk in terug. De pijlers 'iets doen voor een ander' en 'betekenisvolle ontmoetingen' lijken een goede basis te vormen voor de vorming van een sterke groepsidentiteit. Door samen iets te doen voor een ander werkt men aan een gemeenschappelijk doel en geeft het halen van dit doel voldoening voor de groep én het individu. En door het aangaan van betekenisvolle ontmoetingen leren jongeren hun groepsleden goed kennen en ontdekken zij wat ze gemeen hebben, wat kan zorgen voor eenheid en verbondenheid binnen een team. Tot slot draagt het via de pijler talentontwikkeling bij aan hun eigen persoonlijke ontwikkeling én die van anderen.

Loskomen van de prestatimaatschappij

Participatiegerichte interventies kunnen jongeren helpen om tijdelijk los te komen van de druk van de prestatimaatschappij door hen (tijdelijk) in een andere, minder competitieve omgeving te plaatsen. Als deze omgeving ook veilig aanvoelt voor jongeren biedt dat kansen om nieuwe dingen uit te proberen buiten hun comfortzone, met een mogelijke boost voor de persoonlijke ontwikkeling als gevolg (Expert 1 en Expert 2). Het onderzoek van Brown, Hoye en Nicholson (2012) ondersteunt dit idee: zij benadrukken dat sociale verbondenheid, geloof in eigen kunnen en zelfvertrouwen belangrijke factoren zijn in het positieve verband tussen vrijwilligerswerk en welzijn. Het vernieuwde zelfvertrouwen kan jongeren het zetje geven om (nieuwe) contacten te leggen met anderen en met de opgedane vaardigheden bestaan er nieuwe kansen om zich in te zetten voor een ander en/of de samenleving. Bovendien kunnen jongeren door hun ervaring met vrijwillige inzet beseffen dat de samenleving niet enkel individualistisch en prestatiegericht is, maar dat er ook mensen zijn die zorg dragen voor anderen. Dit inzicht kan bijdragen aan een groter algemeen vertrouwen en stimuleren tot sociale participatie.

Uit een studie van het SCP (2024) komt naar voren dat MDT wegblijft van een competitieve omgeving waarin presentaties centraal staan. In plaats daarvan richt MDT zich op het creëren van sociale verbanden en gemeenschapsgevoel. In het creëren van een veilige omgeving waarin jongeren zich thuis voelen is een belangrijke rol weggelegd voor begeleiders. Door een omgeving te creëren waarin de begeleider de jongere echt ziet en hoort, zichzelf kwetsbaar opstelt als goed voorbeeld, duidelijke gedragsregels hanteert en voor gelijkwaardig contact zorgt, kunnen jongeren de ruimte krijgen om te groeien. Binnen deze veilige omgeving, zonder de druk van presteren, durven jongeren met een achterstand weer maatschappelijke aansluiting te vinden, door in het kader van talentontwikkeling te werken aan persoonlijke doelen als zelfredzaamheid en zelfvertrouwen. Op micro-niveau kan dit een positieve uitwerking hebben op sociale cohesie, in de zin dat jongeren die anders dreigen aan de rand van de samenleving te blijven, weer actief sociaal kunnen participeren.

Aandacht voor persoonlijke ontwikkeling

Als (jongeren)participatieprogramma's jongeren de ruimte en middelen bieden om zich persoonlijk te ontwikkelen kan dit een positief effect hebben op de sociale cohesie in directe interacties. Zo kan deelname aan participatieprogramma's bijdragen aan meer zelfvertrouwen, met als gevolg dat jongeren meer open gaan staan voor sociaal contact en verbondenheid met anderen (Choice, z.d.). Doordat er binnen MDT veel aandacht is voor persoonlijke ontwikkeling, betekenisvolle ontmoetingen en talentontwikkeling, zien we ook de groei in economische vaardigheden als netwerk skills, culturele sensitiviteit, kritisch denken en spreken in het openbaar. Goede begeleiding speelt hierin een belangrijke rol. Door het faciliteren van één-op-één-gesprekken en groepsessies krijgen jongeren de benodigde aandacht om aan te geven wat zij willen leren en nodig hebben en kunnen ze leren van en zich laten inspireren door peers (MDT, 2024a; MDT, 2024b). Al deze vaardigheden zijn

cruciaal in het actief mee kunnen doen in een samenleving en het aangaan van nieuwe sociale interacties.

3.2.1.2. *Risicovormende elementen*

Confrontatie met ongelijkheden

Participatieprogramma's kunnen jongeren met verschillende posities bij elkaar brengen, maar ongemerkt ook tegenover elkaar zetten. Zeker als de verschillen tussen twee jongeren erg groot zijn kan dit erg confronterend zijn voor de minder kansrijke jongere in kwestie (denk aan de depressieve jongere met slechte conditie die moet samenwerken met een sportieve, kansrijke jongere). De minder kansrijke jongere is namelijk nog lang niet daar waar de meer kansrijke jongere is. Dit kan leiden tot gevoelens van eenzaamheid en laat zien dat intergroep contact dus ook niet vanzelfsprekend positieve uitwerkingen heeft (Expert 1 en Expert 2).

Zoals eerder gesteld, dient contact met mensen buiten de eigen leefwereld of 'bubbel' aan bepaalde voorwaarden te voldoen alvorens er een verbetering van intergroep verhoudingen optreedt (Allport, 1954; Pettigrew & Tropp, 2006). Een belangrijke voorwaarde waaraan MDT-projecten niet altijd kunnen voldoen, ondanks eventuele sturing van begeleiders, is gelijke status. Ten eerste omdat structurele ongelijkheden, opgebouwd door de jaren heen, niet zomaar ongedaan gemaakt kunnen worden. MDT-projecten kunnen onbedoeld jongeren aantrekken die al maatschappelijk actief zijn, waarmee de kloof tussen kansrijke en minder kansrijke jongeren vergroot wordt. Binnen MDT kan het risico bestaan dat de ervaren verschillen in positie tussen jongeren binnen een project, gebaseerd op structurele ongelijkheden, zo groot en confronterend zijn dat jongeren met een achterstand zich terugtrekken. Deze jongeren vergelijken zich met anderen en merken op dat ze op een minder goede uitgangspositie staan, wat juist gevoelens van eenzaamheid en demotivatie op kan roepen (SCP, 2024). Echter, gebaseerd op subsidiedocumenten over werving binnen MDT-projecten kunnen we stellen dat organisatoren van MDT-projecten zich actief inzetten in het samenstellen van een zo divers mogelijke pool aan deelnemers. Hiermee is de kans kleiner dat een groep deelnemers voornamelijk uit maatschappelijk actieve jongeren bestaat⁵.

Verder bestaat het risico dat de 'schuld' van jongeren die niet mee kunnen doen onbewust bij hen zelf wordt neergelegd. MDT is overwegend een vrije keuze en onterecht kan men deze vrije keuze interpreteren als een logische keuze die alle jongeren zouden moeten volgen om zich persoonlijk en professioneel te ontwikkelen met aandacht voor de maatschappij. Men kan dan snel de conclusie trekken dat sommige jongeren er voor kiezen deze ontwikkelingskans te laten schieten en daarmee geen interesse hebben in maatschappelijke participatie. Dit is vaak onterecht omdat niet alle jongeren mee kunnen doen aan MDT, bijvoorbeeld omdat zij mantelzorgtaken op zich nemen of een bijbaan hebben om het gezin thuis financieel te ondersteunen (SCP, 2023b; SCP, 2024). Door geen rekening te houden met dergelijke situaties loopt men bij MDT het risico de structurele ongelijkheden die sociale participatie belemmeren over het hoofd te zien. Echter zetten begeleiders zich in om een gelijkwaardig platform te faciliteren en jongeren te ondersteunen bij het stellen van verwachtingen in contact, om te voorkomen dat ontmoetingen tussen verschillende jongeren juist zorgen voor onbegrip en vooroordelen (MDT, 2023).

Beperkte begeleiding

Hoewel we er niet vanuit kunnen gaan dat begeleiding van jongeren altijd optimaal gebeurt, willen we toch kort aanstippen dat 17% van de jongeren weleens negatieve ervaringen hebben gehad met een begeleider (MDT, 2023). Vaak had dit te maken met dat begeleiders amper contact zochten met jongeren of dat ze te weinig kennis en ervaring in huis hadden om de juiste begeleiding te bieden. Daarnaast bepalen organisaties van MDT-projecten zelf hoe zij het budget verdelen, waardoor sommige projecten meer investeren in begeleiding dan anderen. Er wordt dus geen 'standaardtraining' vanuit de MDT-programmadirectie aangeboden, dit is iets wat de MDT-projecten eventueel zelf organiseren. Dit kan gevolgen hebben voor de kwaliteit, want wanneer begeleiders onvoldoende betrokken of getraind zijn, kan dit de motivatie van jongeren ondermijnen en de impact van het

⁵ Uit subsidiestukken van subsidieverstrekker, niet publiek beschikbaar.

programma beperken. Hierdoor zijn er voor enkele jongeren mogelijk kansen blijven liggen op het gebied van talentontwikkeling, betekenisvolle ontmoetingen en sociale participatie.

3.2.2. Meso-niveau: Sociale cohesie binnen gemeenschappen

3.2.2.1. Bevorderende elementen

Gemeenschapsgevoel

Op meso-niveau zijn er verschillende aanwijzingen dat participatieprogramma's bij kunnen dragen aan gemeenschapsgevoelens. Zo vond Gerritsen dat in wijken waarin meer mensen actief waren in vrijwilligerswerk er meer gemeenschapsgevoel was en de betrokkenheid en tolerantie van burgers groter was dan in wijken waar minder mensen actief waren als vrijwilliger (Gerritsen, 2016). Paradoxaal genoeg kan ook negatief contact bijdragen aan sociale cohesie, zo lang er maar gemeenschappelijke delers zijn en benoemd wordt waar contact wringt. Denk aan burgerschapsonderwijs waar jongeren (met elkaar) in gesprek gaan over welke normen en waarden zij belangrijk vinden, hoe je met elkaar omgaat en waar de grenzen van tolerantie liggen. Waar sommige discussies verhit verlopen, kunnen participatieprogramma's en interventies helpen om het gesprek tussen jongeren te openen (Expert 1). MDT-projecten bevorderen gemeenschapsgevoelens door jongeren actief te betrekken bij maatschappelijke projecten in hun directe omgeving. Dit versterkt sociale netwerken en vermindert spanningen tussen groepen.

Sociaal kapitaal

Gemeenschapsgevoelens versterken sociale netwerken die op hun beurt een belangrijke bron kunnen vormen voor sociaal kapitaal. Bij sociaal kapitaal gaat het om de zwakkere banden tussen mensen uit verschillende groepen waar nieuwe informatie en hulpbronnen uit voort kunnen vloeien, die bijvoorbeeld nieuwe kansen kunnen bieden op de arbeidsmarkt (Putnam, 2000). Sociaal kapitaal maakt onderdeel uit van de weg naar meer sociale gelijkheid en cohesie. Het doen van vrijwilligerswerk verhoogt het sociaal kapitaal, mede door de contacten die men opdoet met begunstigden, vrijwilligers en partners van de vrijwilligersorganisatie (Theiss-Morse & Hibbing, 2005). Participatieprogramma's kunnen een rol spelen in het creëren van 'bridging' sociaal kapitaal, zoals nieuwe, formele netwerken die jongeren in de toekomst kunnen helpen om hun kansen op de arbeidsmarkt te vergroten. Tegelijkertijd zijn participatieprogramma's ook van belang in de bevordering van sociale cohesie binnen gemeenschappen, bijvoorbeeld door bij te dragen aan vreedzame verhoudingen en minder racisme (Paul, 2003; Putnam, 2000). Echter moeten we kritisch blijven, aangezien mensen met meer sociaal kapitaal eerder geneigd zullen zijn vrijwilligerswerk te doen dan degenen die minder toegang hebben tot dergelijke netwerken.

Werkend vanuit de drie pijlers biedt MDT verschillende middelen om bij te dragen aan het sociaal kapitaal van jongeren. Vanuit de doelstelling van MDT blijkt dat betekenisvolle ontmoetingen voor een overgrote meerderheid ten doel heeft om het netwerk van jongeren te vergroten (86%) (MDT, 2023). En door iets te doen voor een ander raakt men tijdens betekenisvolle ontmoetingen in aanraking met mensen (buiten de leefwereld), met wie ze een bridging relatie aan kunnen gaan die later van pas kan komen bij het vinden van stages of werk. Natuurlijk is dit niet uniek voor MDT, maar door de diverse pools aan deelnemers en begunstigden biedt MDT wel tal van mogelijkheden om uiteenlopende bridging relaties te vormen én aan talentontwikkeling te doen (SCP, 2024). Dit lijkt met name van waarde voor nieuwkomers, zoals Syrische en Oekraïense statushouders. MDT blijkt voor hen een opening naar meer contact met mensen die al enige tijd in Nederland wonen, waardoor zij hun netwerk kunnen vergroten en de Nederlandse taal kunnen leren (MDT, 2023). We verwachten in het geval van MDT niet dat voornamelijk jongeren met veel sociaal kapitaal kiezen voor MDT, omdat uit onderzoek blijkt dat 69% van de jongeren die een MDT heeft gedaan anders geen vrijwilligerswerk had gedaan. Dit laat ook zien dat MDT meer is dan vrijwilligerswerk en dus ook jongeren aantrekt die bijvoorbeeld zichzelf persoonlijk willen ontwikkelen (MDT, 2024a).

Sociale ongelijkheid verminderen

In onze samenleving hebben jongeren helaas niet altijd gelijke kansen en dat is iets wat participatieprogramma's niet weg kunnen nemen, maar waar ze wel mee te maken krijgen. Echter kunnen participatieprogramma's jongeren wel stimuleren het beste uit zichzelf én elkaar te halen en zo indirect een stukje sociale ongelijkheid wegnemen. We zien hier een belangrijke rol weggelegd voor begeleiders van participatieprogramma's. Door de organisatie en begeleiding van gezamenlijke activiteiten en het stimuleren van een gelijke status worden deelnemers aangemoedigd om minder kansrijke peers mee te trekken om een betere versie van zichzelf te worden (Expert 1).

Dergelijke middelen worden ook bij MDT ingezet, maar bij sommige MDT-projecten gaan ze nog een stapje verder. Zo worden begeleiders getraind zodat zij deelnemers optimaal kunnen ondersteunen op basis van individuele behoeften en omstandigheden. Daarnaast werkt MDT samen met de Gelijke Kansen Alliantie, die zich sterk maakt voor de bevordering van gelijke kansen van jongeren (CBS, 2020).

Deze middelen tezamen kunnen bijdragen aan de vermindering van ongelijkheden binnen groepen en de betrokkenheid van (minder kansrijke) jongeren vergroten.

3.2.2.2. Risicovormende elementen

Wegvallen stakeholders en ongewilde concurrentie

Voortbordurend op sociale ongelijkheid is het tevens de vraag of stakeholders in de toekomst kunnen blijven investeren in MDT. Gezien de huidige plannen van het kabinet-Schoof bestaat er namelijk het risico dat financiering vanuit de overheid stopt. Als er stakeholders wegvallen loopt men het risico dat MDT niet meer kan voortbestaan op sommige plekken of beschikt de MDT-programmadirectie mogelijk niet meer over voldoende middelen om voor elke project de optimale MDT-ervaring aan te bieden. Dit kan leiden tot regionale ongelijkheden in kwaliteit en toegankelijkheid, waardoor MDT er niet meer voor alle jongeren kan zijn. Op zijn beurt kan dit kansenongelijkheid in de hand werken, wat nog eens versterkt kan worden door ongewilde concurrentie, bijvoorbeeld als grote welvarende bedrijven besluiten in specifieke projecten te investeren en andere niet (SCP, 2024).

3.2.3. Macro-niveau: Sociale cohesie in de samenleving

3.2.3.1. Bevorderende elementen

Betekenisvolle jongerenparticipatie

We zien in verschillende studies dat betekenisvolle jongerenparticipatie- en inspraak een belangrijke rol kunnen spelen in de mate waarin jongeren zich (gaan) inzetten in de maatschappij. Bij *betekenisvolle* jongerenparticipatie gaat het erom dat de stemmen van jongeren daadwerkelijk gehoord en gerespecteerd worden. Volgens CHOICE, het centrum voor jongeren en seksualiteit, verdient betekenisvolle jongerenparticipatie om meerdere redenen aandacht (Choice, z.d.). Allereerst kunnen jongeren enkel via betekenisvolle jongerenparticipatie hun stem laten gelden en via actief burgerschap impact hebben op beleid en de samenleving in zijn geheel. Ten tweede doen jongeren belangrijke kennis op over de werking van beleidsprocedures en overheidskwesties als zij mee mogen beslissen in dergelijke procedures, wat bevorderlijk is voor hun politieke en sociale participatie. Een ander positief gevolg van betekenisvolle jongerenparticipatie is dat het bijdraagt aan de ontwikkeling van belangrijke houdingen en vaardigheden om een democratische samenleving in stand te houden, zoals tolerantie, samenwerking en gezonde discussies. Tot slot kan betekenisvolle jongerenparticipatie een rol spelen in het verkleinen van de afstand tussen jongere en oudere generaties, door meer wederzijds begrip ten gevolge van een actieve samenwerking tussen jonge en oude beleidsmedewerkers (Choice, z.d.).

Betekenisvolle jongerenparticipatie zien we ook in de praktijk van jongerenparticipatieprogramma's terug. Nogmaals refererend naar het onderzoek van 2DO zien we dat jongeren door hun deelname en inspraak in de vormgeving van het theaterproject gemotiveerd waren meer bij te dragen aan de samenleving (Radar Advies, 2023). Maar ook ten tijde van de maatschappelijke stage zien we dat jongeren die meer vrijheid kregen in het kiezen van een MaS-stage een hogere mate van politieke participatie lieten zien dan jongeren die deze keuze niet hadden (Universiteit Utrecht, 2010).

Enkele kenmerken van betekenisvolle jongerenparticipatie, zoals uiteengezet in het rapport van CHOICE, zien we terug in MDT. Allereerst hebben jongeren actief inspraak op beleidsontwikkeling van MDT. Zo is er een jongerenpanel waarin leden actief inbreng krijgen in de ontwikkeling en evaluatie van beleid gericht op MDT. Een voorbeeld is het chatsurveyonderzoek van een jongerenpanellid, dat in samenwerking met het MDT-onderzoeksteam onderzocht in hoeverre jongeren meer behoefte hadden aan initiatieven in hun gemeente en in hoeverre de gemeente hier een rol in zou moeten spelen. Het lid mocht actief bijdragen aan een openbare vergadering van de gemeenteraad en andere jongeren uitnodigen om in een latere fase mee te denken (MDT, 2023). Wat verder meehelpt is dat jongeren, politici en beleidsmakers op één lijn zitten wat betreft de normen en doelen die ze willen stellen met MDT. Dit kan namelijk een positief effect hebben op deelname van jongeren en het behalen van de doelen van MDT (SCP, 2024).

Naast dat er aandacht is voor jongerenparticipatie binnen het gehele MDT-programma, wordt er ook geïnvesteerd in actieve inspraak en inbreng binnen elk individueel traject. We zien dat jongeren zelf inbreng hebben en keuzes mogen maken in de thema's die zij interessant vinden en de organisaties met wie ze samen willen werken. Dit vergroot de kans op een plezierige ervaring en meer intrinsieke motivatie om aan de slag te gaan. Het lijkt dan ook geen verrassende uitkomst te zijn dat MDT-projecten die veel aandacht besteden aan betekenisvolle jongerenparticipatie hoog scoren op algemene waardering (MDT, 2023).

De manier waarop betekenisvolle jongerenparticipatie vorm krijgt binnen MDT kan bijdragen aan meer maatschappelijke betrokkenheid van jongeren, met mogelijk positieve uitkomsten voor sociale cohesie als gevolg. Zo kan het feit dat jongeren inzicht krijgen in de vorming van beleid leiden tot meer actieve politieke participatie in de vorm van lidmaatschap bij een politieke partij of deelname aan protestgroepen.

Inclusieve werving

Ook op macro-niveau kunnen met name landelijk georganiseerde participatieprogramma's van betekenis zijn in het verminderen van sociale ongelijkheid. Dit kan bijvoorbeeld door werving inclusiever te maken. Een voorbeeld is het 'Noorse model', waarbij de werving van Noorse burgers voor verschillende vrijwilligersorganisaties was gericht op verschillende sociale klassen, migratie achtergronden en regio's. Deze vorm van werving is succesvol geweest in het verminderen van politieke marginalisatie (Ødegård & Fladmoe, 2020).

Ook MDT streeft naar inclusieve werving van deelnemers met verschillende achtergronden. Organisatoren van MDT-projecten doen dit door zich actief in te zetten in het samenstellen van een zo divers mogelijke pool aan deelnemers⁶. Ze dragen op deze manier bij aan een meer inclusieve samenleving waarin jongeren uit elke laag van de maatschappij de kans krijgt deel te nemen. Nog een bijkomend voordeel is dat door diverse groepen jongeren aan te spreken de kans kleiner is dat een groep deelnemers voornamelijk uit een bepaald type (vaak al maatschappelijk actieve) jongeren bestaat. Er bestaat namelijk de kans dat een te homogene groep buitenstaanders afschrikt om mee te doen omdat zij minder sterk aan het profiel van 'de vrijwilliger' voldoen. Zo zien we bijvoorbeeld hoe praktisch opgeleide personen steeds meer uit politieke instanties en platforms verdwijnen, waardoor de dominante positie van theoretisch opgeleide personen sterker wordt en zij ongemerkt meer zeggenschap krijgen. Dit kan vervolgens weer negatieve effecten hebben op het vertrouwen in het politieke systeem en de sociale samenhang in de maatschappij (SCP, 2024). Echter zien we terug dat ook jongeren die vanuit

⁶ Uit subsidiestukken van subsidieverstrekker, niet publiek beschikbaar.

de motivatie van persoonlijke ontwikkeling voor een MDT-project kiezen en als ‘bijvangst’ maatschappelijke actief worden. Dat blijkt uit een kwantitatief onderzoek waarin 69% aangaf dat ze zonder MDT waarschijnlijk geen vrijwilligerswerk hadden gedaan (MDT, 2024a).

3.2.3.2. *Risicovormende elementen*

Niet-betekenisvolle jongerenparticipatie

Waar betekenisvolle jongerenparticipatie positieve gevolgen kan hebben voor sociale cohesie, kan niet-betekenisvolle jongerenparticipatie logischerwijs een avers affect teweegbrengen. We spreken van niet-betekenisvolle jongerenparticipatie als jongeren op het eerste gezicht inspraak lijken te hebben, maar dit in werkelijkheid in slechts zeer beperkte mate mogen uiten (Choice, z.d.). Dit komen we vaak tegen in de vorm van manipulatie en tokenisme. In het geval van manipulatie worden jongeren slechts ‘ter decoratie’ ingezet voor een bepaald goed doel om het aantrekkelijker te maken voor sponsors, terwijl ze in werkelijkheid geen inspraak mogen genieten. Denk bijvoorbeeld aan jongeren in de klas die het volkslied zingen zodra een internationale sponsor de school bezoekt. Bij tokenisme worden jongeren wel uitgenodigd om deel te nemen, maar alleen op oppervlakkige wijze, waarbij ze in werkelijkheid geen zeggenschap hebben of hun mening niet gerespecteerd wordt. Een voorbeeld van tokenisme is wanneer een jongere bij een vergadering mag zitten om de stem van jongeren te representeren, maar vervolgens niks in mag brengen (Choice, z.d.).

Nu rest de vraag: in hoeverre is niet-betekenisvolle jongerenparticipatie belemmerend voor sociale cohesie? Zo lang jongeren niet actief mee mogen denken en hun meningen niet worden gerespecteerd, kortom; zo lang zij niet serieus worden genomen, kan dit negatieve gevolgen hebben voor de keuze van jongeren om sociaal en politiek participatief te worden. Iemand kan en wil pas meedoen als hij of zij zich gezien en gehoord voelt. Is dit niet het geval, dan kan het er in sommige gevallen zelfs toe leiden dat men zich afkeert van de samenleving of denkt ‘dat het toch allemaal geen zin heeft’. Betekenisvolle jongerenparticipatie is dus een belangrijke factor in het geven van een stem en daarmee een incentive om actief deel te nemen aan de maatschappij.

Zoals we hiervoor hebben gezien, lijkt MDT intensieve aandacht te besteden aan verschillende vormen van betekenisvolle jongerenparticipatie. Wel zijn er enkele geluiden te horen dat er meer aandacht zou moeten komen voor zingeving binnen het programma. Sommige jongeren kiezen voor MDT om op een zinvolle manier bezig te kunnen zijn en zingeving en voldoening uit hun vrije tijd of tussenperiode te halen. Volgens Buzing (2024) sluit dit doel echter niet altijd expliciet genoeg aan bij het huidige aanbod van MDT, waardoor het programma mogelijk minder aantrekkelijk is voor jongeren die specifiek op zoek zijn naar zingeving. Volgens Buzing zou zingeving aan de drie al bestaande pijlers toegevoegd moeten worden. Dit zou MDT in een bredere context positioneren en aantrekkelijker maken voor een diverse groep jongeren. Bovendien zou dit MDT in staat stellen om maatschappelijke uitdagingen zoals eenzaamheid aan te pakken (Buzing, 2024). Overigens heeft elke jongere door het landelijk dekkend netwerk wel al de keuze een project te kiezen waarin aan zingeving gerelateerde aspecten voorkomen. Toch is er meer winst te behalen als de MDT-programmadirectie inzet op versterking en explicitering van deze thema’s binnen het programma.

Jongeren als economische probleemoplossers

In het beleidsveld kan onterecht het idee bestaan dat jongeren als ‘middel’ ingezet kunnen worden om economische problemen op te lossen. Jongerenparticipatieprogramma’s zouden jongeren dan moeten klaarstomen om tekorten op de arbeidsmarkt op te vullen of polarisatie tegen te gaan door meer intergroep contact te bewerkstelligen (SCP, 2024). Het is onrechtvaardig om jongeren verantwoordelijk te maken voor het oplossen van problemen die de hele samenleving aangaan, en zo’n verantwoordelijkheid kan onnodig veel druk met zich meebrengen dat jongeren juist proberen te ontvluchten en hen belemmert in hun ontwikkeling. De druk om jongeren in te zetten voor maatschappelijke problemen kan ten koste gaan van hun eigen behoeften en ambities, wat op zijn beurt zinvolle sociale participatie, intrinsieke maatschappelijke betrokkenheid en algemeen vertrouwen onder jongeren kan beperken. Bovendien hebben we in paragraaf 3.2.1.2 gezien dat contact niet

automatisch een bevorderlijk element is voor sociale cohesie en is ook niet elke jongere op zoek naar een baan met behulp van MDT.

Betekenisvolle jongerenparticipatie kan helpen om hierop scherp te blijven en de juiste informatie bij jongeren op te halen. Alleen dan kan een participatieprogramma als MDT op natuurlijke wijze, vanuit de intrinsieke motivatie van jongeren, bijdragen aan sociale cohesie. Bovendien zal er dan minder ruimte en incentive voor beleidsmakers zijn om participatieprogramma's zo in te richten dat het jongeren aanzet tot het oplossen van maatschappelijke problemen (SCP, 2024).

3.3. Algemene en generieke factoren

In de literatuur zijn enkele elementen aan te wijzen als generiek voor MDT en enkele als uniek voor bepaalde MDT-projecten. We bouwen hierbij voort op de elementen zoals besproken in paragraaf 3.2.

Op het vlak van intergroep contact zien we dat vrijwel alle MDT-projecten streven naar een zo divers mogelijke pool deelnemers, die een breed scala aan doelgroepen helpen, vaak ook binnen één project (MDT, 2023). We kunnen dan ook verwachten dat de positieve effecten van intergroep contact op sociale cohesie, zoals meer sociaal kapitaal, onderling vertrouwen, het onderdeel voelen van een groep en een betere omgang met anderen, in een bepaalde mate terugkomen in alle projecten. Omdat alle projecten invulling dienen te geven aan de pijler betekenisvolle ontmoetingen is dit overigens niet opmerkelijk.

Wel zijn er enkele projecten die zich specifiek richten op achterstandsjongeren of 'risicojeugd', en daarmee mogelijk meer kunnen betekenen voor de verzachting van sociale ongelijkheid dan projecten die op jongeren in brede zin focussen. Daarin is het goed mogelijk dat binnen dit type projecten (achterstands)jongeren meer profiteren van het even loskomen van de prestatie maatschappij. De pijler 'iets doen voor een ander en/of de samenleving', die invulling krijgt in alle projecten, zal voor deze jongeren dan niet meer zijn dan een mooie bijkomstigheid, omdat zij zelf al een wereld te winnen hebben bij zich persoonlijk ontwikkelen of nieuwe maatschappelijke aansluiting vinden.

Verder heeft het verschillende gevolgen voor intergroep contact als een jongere vrijwillig of verplicht deelneemt aan een MDT-project. Uit onderzoek van het SCP (2024) blijkt dat wanneer jongeren contacten aangingen binnen hun traject in ruil voor studiepunten, dit contact meer een hulpvrager en hulpverlener verhouding vormde dan wanneer er vanuit intrinsieke motivatie contact werd gezocht. De laatste bewerkstelligde vaker een relatie die meer egalitair van aard was, en dit is een belangrijke voorwaarde om omgang tussen verschillende groepen en daarmee sociale cohesie te bevorderen (Allport, 1954; Pettigrew & Tropp, 2006). Bij MDT-projecten met een verplicht karakter zou deze belangrijke voorwaarde dus ontbreken. Echter verwachten we hierin weinig risico omdat slechts 15% van de MDT-projecten geheel of gedeeltelijk verplicht wordt gesteld (MDT, 2024a).

Het is niet geheel duidelijk in hoeverre betekenisvolle jongerenparticipatie de ruimte krijgt in ieder project afzonderlijk. Wel loopt er sinds dit jaar (2024) een evaluatieonderzoek waarin hard wordt gewerkt om meer inzicht te krijgen in jongerenparticipatie en deze te monitoren binnen elk project. De voorlopige resultaten tonen positieve eerste inzichten, die uitgebreider gerapporteerd zullen worden in het onderzoeksrapport dat in 2025 wordt gepubliceerd (MDT, 2024d, kwartaalrapportage, niet publiekelijk beschikbaar).

Verder is er binnen MDT constant aandacht voor het verbeteren van evaluatiemiddelen. Voorbeelden hiervan zijn de vragenlijst die elke jongere invult na hun traject en de handreikingen die worden ontwikkeld om begeleiders en jongerencoaches meer handvatten te bieden (MDT, 2023). Hoewel niet geheel duidelijk is in hoeverre betekenisvolle jongerenparticipatie ruimte krijgt in ieder afzonderlijk project, wordt er op programmatisch niveau veel aandacht besteed aan evaluatie en verbetering. Deze inspanningen zijn onderdeel van het eerdergenoemde evaluatieonderzoek, dat het gehele MDT-programma evalueert en waarvan de bevindingen bijdragen aan

voortdurende ontwikkeling en impact van MDT. Tot slot dragen leden van het jongerenpanel en praktijkonderzoekers hun steentje bij door met jongeren van projecten door het hele land in gesprek te gaan over eventuele verbeterpunten.

3.4. Hiaten in literatuur MDT

Nu we een beeld hebben van welke bevorderende en risicovormende elementen van sociale cohesie terugkomen in MDT, kunnen we op een rij zetten waar de hiaten liggen en hoe deze gevuld zouden kunnen worden.

3.4.1. Bevordering algemeen vertrouwen

Allereerst is het onduidelijk in hoeverre MDT een impact heeft op het algemeen vertrouwen en vertrouwen in publieke personen en instanties. Er zijn wisselende aanwijzingen dat vrijwilligerswerk in verband kan staan met meer vertrouwen in anderen en instanties. Uit onderzoek van Theiss-Morse en Hibbing (2005) blijkt bijvoorbeeld dat mensen die vrijwilligerswerk deden meer vertrouwen in de medemens en overheidsinstanties hadden dan mensen die zich niet vrijwillig inzetten. Ook vanuit longitudinaal onderzoek is er bewijs dat mensen die zich vrijwillig inzetten meer vertrouwen hebben in politici en politieke instanties (Davies, Abrams, Horsham & Lalot, 2024). Echter, als we kijken naar een onderzoek naar de behaalde doelen van de Maatschappelijke stage (MaS), zien we dat dat jongeren die een MaS hadden afgerond niet significant meer vertrouwen in anderen hadden dan jongeren die geen MaS hadden gedaan (Bekkers, Spenkelink, Ooms & Immerzeel, 2010).

In het geval van MDT kunnen we wel beredeneren dat het (gefaciliteerde) intergroep contact binnen MDT-trajecten bijdraagt aan onderling vertrouwen. Uit de literatuur en gesprekken met experts kwam naar voren dat conflictueus intergroep contact indirect een rol kan spelen in sociale cohesie. Het openbreken van taboes en uitspreken hoe men over elkaar denkt kan juist bijdragen aan gemeenschapszin, doordat men meer kennis over elkaar heeft en bepaalde vooroordelen verminderen (Expert 1; Expert 2). De huidige literatuur lijkt niets te zeggen over of deze vorm van contact binnen MDT een plek krijgt.

3.4.2. Omgang met maatschappelijke thema's

Ødegård en Fladmoe (2020) onderzochten politieke participatie onder jongeren en in hoeverre deze beïnvloed wordt door verschillende type vrijwilligerswerk. Uit hun studie bleek dat de link tussen vrijwilligerswerk en politieke participatie sterker was binnen op sociale thema's gerichte vrijwilligersorganisaties vergeleken met organisaties die zich meer richten op sport, vrijetijdsbesteding en religie. Een logische verklaring is dat veel sociale thema's gerelateerd zijn aan politieke onderwerpen, zoals dieren- en mensenrechten en klimaatverandering.

Vrijwel in alle MDT-projecten ligt de focus op maatschappelijke thema's. Zo zijn er vijf thema's geïdentificeerd waarbij MDT extra van waarde kan zijn: eenzaamheid, kansengelijkheid, inburgering en integratie, mentale gezondheid en sport (MDT, 2024a). MDT werkt daarnaast samen met lokalen overheden, ministeries en onderwijsinstanties om MDT zo goed mogelijk aan te laten sluiten op urgente maatschappelijke opgaven (MDT, 2024c). Echter zien we op basis van de literatuur geen duidelijk verband tussen op sociale thema's gerichte MDT-projecten en sociale en politieke participatie. Hierdoor blijft het onduidelijk in hoeverre jongeren bewustwording ontwikkelen op het vlak van maatschappelijke problematiek en hoe dat sociale en politieke participatie in de hand kan werken.

3.4.3. Bewustzijn maatschappelijke problematiek

Doordat jongeren met projecten aan de slag gaan die zich richten op maatschappelijke thema's komen zij ook in aanraking met mensen met verschillende maatschappelijke problemen, zoals eenzaamheid en discriminatie. Dit

prikkelt het maatschappelijke bewustzijn en kan daarnaast jongeren stimuleren om zich meer voor anderen in te zetten. In de praktijk zien we dit terugkomen bij het onderzoek van Radar Advies (2023) en Gerritsen (2016), maar er zijn geen aanwijzingen in de literatuur te vinden dat dit ook geldt voor MDT.

3.4.4. Verwachtingen van jongeren

Participatieprogramma's kunnen jongeren op meerdere vlakken stimuleren en een impuls geven om te gaan voor een bepaalde opleiding of baan. Door het uitbreiden van netwerken en contact te houden met mogelijke sleutelfiguren vergroten jongeren hun baan- of studiekansen. Helaas kan dit ook verwachtingen creëren die niet uitkomen, bijvoorbeeld wanneer een jongere heeft deelgenomen aan een sollicitatiecursus en de hoop op een baan niet uitkomt. Dan hebben jongeren wel van bepaalde kansen mogen 'proeven' binnen het participatieprogramma, maar valt de hoop na afloop weg en staan ze met lege handen. Soms is het dan beter om 'niet te weten wat je mist', want het weer moeten loslaten van bepaalde verwachtingen kan erg uitdagend zijn voor jongeren en een negatieve stempel drukken op hun zelfvertrouwen en motivatie (Expert 1). In de literatuur kunnen we geen informatie vinden dat wijst op een mogelijk risico hierin voor MDT.

Dit hoofdstuk behandelde de bevindingen uit de literatuur over sociale cohesie en (jongerenparticipatie)programma's en wat de relatie is tussen sociale cohesie en MDT. In het volgende hoofdstuk zal uiteengezet worden wat de werkzame elementen zijn in de relatie tussen MDT en sociale cohesie die uit de focusgroepen naar voren zijn gekomen.

4. Effect van MDT op sociale cohesie

In dit hoofdstuk beschrijven we de resultaten uit het focusgroepenonderzoek. We onderzochten in hoeverre MDT effect heeft op sociale cohesie en wat hierbij werkzame elementen zijn vanuit zes geselecteerde projecten. We richten ons hierbij specifiek op drie indicatoren van sociale cohesie: algemeen vertrouwen, hoe (groepen) mensen met elkaar omgaan en sociale participatie. In dit hoofdstuk beschrijven we de uitkomsten van zowel de enquêtes onder alle jongeren die een MDT-traject hebben gedaan, als de uitkomsten van de focusgroepgesprekken die we hadden met jongeren en overige betrokkenen bij zes MDT-projecten. Hoewel we hier geen harde uitspraken kunnen doen, omdat buiten MDT om tal van andere factoren van invloed kunnen zijn geweest waar we niet voor konden controleren, proberen we toch een grof beeld per indicator te schetsen. In de focusgroepgesprekken hebben we eerst open gevraagd naar redenen waarom een eventueel positief of negatief effect op sociale cohesie zou zijn opgetreden. Daarna hebben we gericht gevraagd naar de invloed van de drie pijlers.

4.1. Algemeen vertrouwen

4.1.1. Effect van MDT

In de vragenlijst onder alle deelnemers aan MDT zijn drie vragen geselecteerd die iets zeggen over het gevoel van vertrouwen in anderen en verbondenheid met anderen (Tabel 3). Voor deze vrij abstracte indicator van sociale cohesie was het lastig om bijpassende vragen te selecteren. Vertrouwen in de ander wordt namelijk niet expliciet uitgevraagd. De twee geselecteerde vragen verwijzen indirect naar vertrouwen. Als jongeren goed weten hoe ze anderen kunnen helpen, kan dat een teken zijn dat ze zich meer verbonden voelen. Als jongeren vertrouwen hebben in de toekomst, dan zegt dat iets over hun vertrouwen in de maatschappij en anderen.

Direct na het MDT-traject weten jongeren iets beter hoe ze anderen kunnen helpen en hebben ze iets meer vertrouwen in de toekomst. De verschillen zijn klein, maar wel statistisch significant. Daarmee lijkt er een aanwijzing dat MDT bijdraagt aan een beetje extra vertrouwen bij jongeren direct na hun MDT-traject. Kanttekening is dat er geen controlegroep was, dus in theorie kan de toename van vertrouwen ook toe te wijzen zijn aan andere factoren buiten MDT. Er zijn in de focusgroepen geen andere maatschappelijke factoren genoemd voor een toename in vertrouwen.

Tabel 3. Percentage deelnemers dat het eens is met drie stellingen over vertrouwen en gevoel van verbondenheid (nmin=10.793)⁷

Als grotendeels of helemaal waar bestempelt ...	Voor MDT	Na MDT	Significantie
Ik weet goed hoe ik anderen kan helpen.	65%	73%	<0,001
Ik heb vertrouwen in de toekomst.	61%	66%	<0,001

⁷ De percentages in de tabel kunnen verschillen van andere rapportages die gebaseerd zijn op dezelfde onderzoeksdata. In dit onderzoek kijken we wie de stellingen 'grotendeels waar' of 'helemaal waar' vindt. Andere rapportages nemen soms ook jongeren mee die de stelling 'een beetje waar' vinden.

In negen van de in totaal twaalf focusgroepen is de eventuele relatie tussen MDT en ‘vertrouwen’ besproken. We hebben in vier van de zes focusgroepen met jongeren gevraagd om op een vijf-punt Likert schaal van 1 ‘erg weinig’ tot ‘5 erg veel’ aan te geven hoeveel vertrouwen zij hadden in anderen en instanties, voordat zij aan MDT begonnen. Om een beeld te krijgen van eventuele veranderingen in de mate van vertrouwen door deelname aan MDT hebben we jongeren gevraagd of zij denken dat MDT een positief, negatief of neutraal effect kan hebben gehad op hun vertrouwen.

De uitkomsten laten zien dat het vertrouwen in andere mensen voor de meeste deelnemers niet per se hoog of laag lag, maar dat dit wel in positieve zin lijkt te zijn veranderd na deelname aan MDT. We zagen dit terug in alle vier de focusgroepen waarin vertrouwen besproken werd. Ook aan de overige betrokkenen hebben we gevraagd of zij een inschatting konden geven van eventuele veranderingen die zij opmerkten bij jongeren. Zij gaven nog vaker aan dan de jongeren zelf dat jongeren meer vertrouwen in andere mensen hebben gekregen. Verder blijft het voor enkele jongeren onveranderd en geeft niemand aan minder vertrouwen te hebben na deelname.

Als het gaat om het vertrouwen in instanties zien we dat jongeren daar vóór hun traject overwegend neutraal in stonden en dat ook grotendeels na deelname blijven. Echter zien we ook hier dat overige betrokkenen vanuit hun perspectief hier positiever over rapporteren: volgens hen hebben enkele jongeren wel degelijk meer vertrouwen gekregen in instanties. Het is lastig vast te stellen waar de waarheid precies ligt: aan de ene kant zien jongeren veranderingen vaak zelf niet en merken begeleiders dit wel op, maar aan de andere kant kan er ook sprake van wensdenken zijn.

4.1.2. Werkzame elementen vanuit pijler iets doen voor een ander

Geloof in jongeren draagt bij aan zelfvertrouwen

Doordat jongeren iets doen voor een ander krijgen ze ook positieve feedback van begunstigden, wat doorwerkt op hun zelfvertrouwen en op hun omgang met anderen. Zo merken zij op dat anderen een bepaalde waarde in hen zien, in hen geloven, en dat geeft hen een boost om op zichzelf en anderen te vertrouwen. Als een jongere meer zelfvertrouwen heeft, straalt hij of zij dat ook uit en komt de jongere meer open of benaderbaar over op anderen. Dit werkt dus bevorderlijk voor contact en zal, zoals we in paragraaf 3.2.1.1 hebben gezien, bij kunnen dragen aan meer vertrouwen. We zien dit bijvoorbeeld geïllustreerd in onderstaande uitspraak van een overige betrokkene van Project C:

“Misschien terugkomend op net, als kinderen zulke mooie dingen hebben gedaan, krijgen ze daar vertrouwen van. Dat stralen ze uit. Dan benaderen ze ook op een iets andere manier de mensen met wie ze omgaan. Of het nou een docent is, of een moeder, of een vader, of degenen die ze op straat tegenkomt.”

- Overige betrokkene uit Project C

Er lijkt ook voor instanties en publieke figuren een belangrijke rol weggelegd in het bevorderen van het zelfvertrouwen van jongeren en daarmee indirect het vertrouwen in anderen. Zodra instanties laten zien dat zij vertrouwen hebben in de jongere geeft dit af op het zelfvertrouwen van deze jongere, wat op zijn beurt een positieve impact kan hebben in het vertrouwen in anderen, zoals we hiervoor hebben gezien. Een wisselwerking in vertrouwen tussen jongeren en instanties is van belang, zo stelt een overige betrokkene in Project D:

“Dus het is niet zo dat de jongeren vertrouwen moeten krijgen in die instanties. Maar die instanties ook in die jongeren.”

- Overige betrokkene uit Project D

4.1.3. Werkzame elementen vanuit pijler betekenisvolle ontmoetingen

Meer begrip voor de ander

Op het gebied van vertrouwen in andere mensen en instanties lijkt de pijler ‘betekenisvolle ontmoetingen’ een belangrijke rol te spelen in het bewerkstelligen van een positief effect. Doordat jongeren bij MDT in contact komen met anderen buiten hun leefwereld en deze gaandeweg leren kennen, ontdekken ze dat bepaalde vooroordelen of beelden van groepen niet kloppen. Zo vertelt een jongere dat ze eerst een negatief beeld had van schooluitvallers, maar door contact met hen ontdekte dat schooluitval vaak komt door ongelijke kansen:

“(...) En bij ons zie je heel veel mensen van verschillende achtergronden. Sommigen zijn uitgevallen, sommigen zitten nog op school, sommigen zitten op hoger onderwijs. Ja, en die mensen kom je gewoon wat vaker tegen. Dan krijg je meer een beeld van dat niet iedereen dezelfde startlijn heeft.”

- Jongere uit Project B

Ervaren van medemenselijkheid

Jongeren gaan inzien dat de ‘ander’ ook mens is en iets goeds in zich heeft, bijvoorbeeld doordat de ander zich bij hetzelfde MDT-project inzet om anderen te helpen. Het kan hier dan gaan om andere deelnemers van MDT en begunstigen, maar ook begeleiders. Als rolmodellen kunnen begeleiders namelijk de toon zetten voor medemenselijk contact, bijvoorbeeld door een fout toe te geven aan de groep. Bepaalde vooroordelen worden op die manier bijgesteld, wat bijdraagt aan een stukje medemenselijkheid en aan de bevordering van vertrouwen in ‘de ander’. Dit geldt ook voor een jongere die aanvankelijk dacht dat ze niet zoveel vooroordelen had. Door MDT kwam ze erachter dat ze die wel degelijk had en dat ze die door het contact met anderen ook kon verminderen:

“Ik denk dat toen ik, voordat ik [Project B] ging doen, ik dacht dat ik echt al best wel goed om kon gaan met mijn vooroordelen. Dat dat al best meeviel. Ik denk dat toen ik dat ging doen, dat ik erachter kwam dat ik eigenlijk nog wel zoveel vooroordelen had die door [Project B] wel minder werden, omdat ik dus in aanraking kwam met al deze mensen waar ik normaal gesproken niets mee zou hebben gehad.”

- Jongeren uit project B

Daarnaast is het aannemelijk dat de werking van de pijler ‘iets doen voor een ander en/of de samenleving’ bijdraagt aan het gevoel van medemenselijkheid. Zo kwamen jongeren uit Project D, E en F in aanraking met andere mensen die vrijwilligerswerk deden (bijvoorbeeld mantelzorgers of maatschappelijk werkers). Ze zagen hoe graag deze mensen dat deden en hoeveel voldoening ze daar uit haalden. Op deze manier ontdekten de jongeren de kracht van wat mensen voor elkaar kunnen betekenen, en dat wekte bij hen vertrouwen in de mensheid in het algemeen.

Op het gebied van vertrouwen in instanties zien we dat MDT een platform biedt waar jongeren en mensen die werken bij publieke instanties en organisaties (bijvoorbeeld de gemeente of GGZ) elkaar kunnen ontmoeten. Publieke instanties zijn niet tastbaar en soms moeilijk bereikbaar, waardoor jongeren een kloof hiertoe kunnen ervaren. Door binnen een veilige omgeving betekenisvolle gesprekken met elkaar aan te gaan, ervaren jongeren dat publieke figuren, zoals een gemeenteambtenaar, niet zo ver van hen afstaan als zij zelf misschien dachten. Ze gaan inzien dat ambtenaren, politici en andere belangrijke figuren ook maar mensen zijn. Een jongere ervoer een zeker afstand tot artsen, door slechte ervaringen van haarzelf en mensen om haar heen. Doordat zij tijdens het project in contact raakte met verschillende artsen veranderde haar beeld van hen. Ze stelt:

“(...) we hebben hier heel veel patiënten die allemaal niet gehoord zijn geweest en die ergens last van hebben en waar dan werkelijk iets mee bleek te zijn, wat gewoon de hele tijd aan de kant geschoven werd. Ook ten koste van hun gezondheid en mentale gezondheid. Maar er zijn dus ook genoeg artsen die zeggen, inderdaad en dat moet anders. En dat is wel heel fijn.”

- Jongere uit Project D

Frequent contact

Een hogere frequentie van contact zou tevens een bevorderende factor te zijn in het bewerkstelligen van meer vertrouwen in andere mensen, instanties en publieke figuren. Een overige betrokkene uit Project D merkte bijvoorbeeld op dat hoe vaker jongeren contact hadden met bepaalde organisaties of toekomstige werkgevers, hoe minder spannend deze jongeren het vonden om vaker contact met dergelijke organisaties te zoeken. Op het vlak van vertrouwen zien we ook in Project D terug dat er wordt geïnvesteerd in langdurige relaties tussen jongeren binnen het project, en dat dit positieve gevolgen heeft voor het vertrouwen in elkaar. Wanneer jongeren elkaar beter leren kennen stellen zij zich namelijk langzaam meer open voor elkaar en ontstaat er meer ruimte voor begrip en vertrouwen. Het ‘iets doen voor een ander’ is hierbij een goede stok achter de deur, omdat jongeren een langdurige relatie met elkaar moeten aangaan om projecten mogelijk te maken.

Jongeren ondersteunen elkaar

Ook samenwerking kan vertrouwen bevorderen. De onderzochte MDT-projecten spelen hier (al dan niet bewust) op in door activiteiten voor jongeren te organiseren waarin ze alleen door samenwerking een bepaald doel kunnen behalen. Jongeren kennen elkaar bovendien in het begin vaak niet en moeten elkaar vertrouwen om gezamenlijke activiteiten tot een goed einde te brengen. We zien dit bijvoorbeeld sterk terug bij Project F, waar teams op een intensieve manier aan teambuilding werken. Zo moeten jongeren gezamenlijk een sportactiviteit tot een goed einde brengen en zien we dat degenen met een goede conditie degenen met een minder goede conditie daarin helpen. Jongeren die aanvankelijk niet snel om hulp vragen of dit niet durven, kunnen niet anders in de context van Project F. Ze leren door mee te doen dat het oké is om hulp te vragen en anderen te vertrouwen.

Dit wordt ook geïllustreerd in Project E, bijvoorbeeld wanneer iemand een spel niet begrijpt en andere jongeren het op een andere manier uit proberen te leggen. De jongere weet daardoor dat die er niet alleen voor staat en op anderen kan vertrouwen om iets voor elkaar te krijgen. Een volgende keer zullen ze dan bijvoorbeeld wel eerder op iemand afstappen die ze niet kennen om iets te vragen. Een jongere van Project E aan het woord:

“Ik kwam in contact met veel meer mensen, maar ik kwam ook in contact op zo'n manier dat ik ook daadwerkelijk wat nodig had van anderen. Door zelf mee te maken dat mensen ook echt wel wat voor je over hebben en zelfs als ze je niks kunnen bieden, toch wel willen doorverwijzen of een goed woord voor je willen doen, of tenminste iets willen proberen, dat geeft je toch wel iets meer vertrouwen in de mensheid en in anderen. Ik heb nu wel meer het idee van nou, als ik ooit iets nodig heb, dan ga ik het eerst maar vragen in plaats van zelf invullen dat ze het toch niet willen doen voor me.”

- Jongere uit Project E

4.1.4. Werkzame elementen vanuit pijler talentontwikkeling

Talentontwikkeling buiten de comfortzone

Jongeren worden in het kader van talentontwikkeling vaak aangemoedigd om buiten hun comfortzone te stappen en te ontdekken wat dit met hen doet. MDT biedt een veilige omgeving om dit proces goed te begeleiden. Binnen deze veilige omgeving durven jongeren nieuwe dingen uit te proberen. Denk bijvoorbeeld aan jongeren met telefoonangst of jongeren die winkelpersoneel niet aan durven te spreken als ze iets niet kunnen vinden. Jongeren ontwikkelen door middel van uitdagende opdrachten nieuwe sociale vaardigheden die hen het zelfvertrouwen

kunnen geven om meer open te staan voor anderen. Op deze manier draagt talentontwikkeling bij aan zelfvertrouwen, maar indirect ook aan het vertrouwen in andere mensen.

Leren over procedures binnen instanties

Talentontwikkeling buiten de veilige omgeving kan daarnaast een positieve impact hebben op vertrouwen in instanties. Zo stelt een overige betrokkene in Project A dat jongeren soms ‘verdwalen in de bureaucratie’ van scholen of gemeentes en daardoor fouten maken. Door de juiste begeleiding binnen hun traject jongeren inzicht in de werking van bepaalde instanties en bij wie bepaalde verantwoordelijkheden horen. Ze licht toe:

“Dat iemand die zich eindelijk weer ingeschreven heeft voor school en dan ontbreekt er iets of er gaat iets fout, (...). Ja, dat zijn dingen die gebeuren (...) en het is ook wel oplossingsgericht bij ons. Het is niet altijd van wat is het probleem en we moeten eerst het probleem oplossen. Nee, het gaat ook over vervolgstappen zetten daarin. Dus dat geeft ook wel vertrouwen, maar ook wel een stukje gezamenlijkheid van, de wereld ziet er ook op een bepaalde manier uit en daar heb je het ook mee te doen, zonder alles in een kwaad daglicht gelijk te stellen. En dat je ziet van hey, de persoon met school waar je mee te maken hebt, die is niet helemaal verantwoordelijk voor het hele schoolsysteem en dat zo'n inschrijving misloopt.”

- Overige betrokkene uit Project A

4.1.5. Werkzame elementen vanuit jongerenparticipatie

Er echt toe doen

Een andere werkzame factor is het zien en horen dat je er als jongere echt toe doet. Dit hangt tevens samen met de pijler ‘iets doen voor een ander en/of de samenleving’ en de impact dat iets doen voor een ander heeft op het vertrouwen van jongeren. Jongeren merken op dat hun keuzes en ideeën echt opgepakt worden en impact kunnen maken. Ze zien dat organisaties aan de slag gaan met materiaal dat jongeren hebben gemaakt (bijvoorbeeld een aftermovie of boek) en dit geeft jongeren het idee dat zij ertoe doen voor anderen, wat hen vertrouwen kan geven in de overige betrokkenen van die betreffende organisatie. Over het algemeen zien we ook dat wanneer begeleiders en begunstigen oprecht interesse tonen in de jongeren, een open houding naar hen opstellen en hun keuzes serieus nemen dit het vertrouwen in anderen kan bevorderen.

Er komt hier dus ook echt een stukje betekenisvolle jongerenparticipatie bij kijken. Doordat jongeren iets mogen doen wat zij leuk of interessant vinden en zien dat de organisaties waarvoor zij zich inzetten dankbaar zijn voelen jongeren zich serieus genomen. Jongeren ervaren dat ze een bepaald soort expertise, een jongerenperspectief, kunnen inbrengen en dat dit echt waardevol is. Zo stelt een jongere uit Project D:

“Ik denk dat deelnemers ook heel veel nieuwe waardevolle ontmoetingen uit de begeleiders halen. Dat ze daar misschien kunnen ervaren dat hetgeen wat zij doen serieus wordt genomen. En dat dat heel betekenisvol is. Dat zij een soort expertise, een jongerenperspectief hebben dat ze kunnen inbrengen.”

- Jongere uit Project D

Interesse in jongeren

Jongeren halen veel motivatie en zelfvertrouwen uit de oprechte interesse die overige betrokkenen in hun tonen. Ze krijgen hierdoor het gevoel dat ze op gelijke voet samenwerken met anderen in de invulling van hun traject en dat ze op waarde worden geschat. In MDT-projecten ervaren jongeren dat ze serieus worden genomen en de ruimte krijgen om mee te denken over wat zij willen binnen bereiken met hun traject. Hierdoor lijkt MDT bij te dragen aan betekenisvolle jongerenparticipatie.

4.1.6. Werkzame elementen vanuit begeleiding van jongeren

Hindernissen tot vertrouwen bespreekbaar maken

Tot slot zien we dat begeleiders een belangrijke rol spelen in het bevorderen van vertrouwen bij de deelnemende jongeren. Begeleiders kunnen van grote betekenis zijn door het gesprek met jongeren aan te gaan waarom zij moeite hebben met het vertrouwen in anderen. Zo stelde een jongere van Project D dat zij op zag tegen het contact met andere jongeren in een bepaalde regio, omdat zij zo anders denken. Door hierover het gesprek aan te gaan met een begeleider kreeg ze hier meer vertrouwen in. Hetzelfde effect zien we bij een jonge vluchteling die deelnam aan Project C. Zij kwam op docenten over als ongemotiveerd en ongeïnteresseerd, maar na een paar laagdrempelige gesprekken met begeleiders bleek dat een geschonden vertrouwensband uit het verleden hier aan ten grondslag lag:

“Als ze aan de kant stond kwam ze onverschillig over, in de klas ook. Docenten gaven precies hetzelfde aan. (...) Bij de trainers liet ze niet zoveel los, maar ik ben op een gegeven moment gewoon even met haar gaan wandelen. (...) Ze durfde niet meer mee te doen en was ook op andere manieren best wel beschadigd in het vertrouwen, zeg maar, door die dominante trainers die ze hadden. Dus daar hebben we het gesprek over kunnen voeren en langzaam is ze mee gaan doen. Uiteindelijk deed ze weer vol enthousiasme mee. En het grappige was dat we tijdens de leerlingbespreking, zonder dat de docenten het eigenlijk wisten van dit verhaal, terug hoorden van nou het gaat echt steeds beter met haar, we zien echt steeds meer dat ze echt gaat praten. En wij wisten natuurlijk waar dat door komt, door die besprekingen.”

- Begeleider uit Project C

We zien in enkele projecten terug dat begeleiders jongeren stimuleren om frequent contact te leggen met instanties of samenwerkingspartners. Dit is van belang om vertrouwen te bevorderen. Door in gesprek te gaan met jongeren kunnen begeleiders bovendien helpen om bloot te leggen waarom jongeren afstand voelen tot bepaalde instanties. Ze maken ‘de olifant in de kamer’ bespreekbaar en nemen zo een stukje angst weg en brengen er vertrouwen voor terug. Een mooi voorbeeld komt van een begeleider van Project A, die vertelt over een jongere die angstig was voor de politie:

“Ja, zo hebben we hier een jongere gehad en die was eigenlijk best wel een beetje huiverig voor de politie. En in dit gebouw zijn er regelmatig trainingen voor de handhaving. Dus dan af en toe zag je hem eigenlijk echt een beetje verstijven. En zoiets hebben van ik weet niet wat ik hiermee moet. Maar juist ook door in gesprek te gaan met anderen en het daar gewoon over te hebben, kwam er geleidelijk wel iets meer ontspanning en dan zie je in ieder geval dat daar een gesprek over kan ontstaan. En dat je het er gewoon over kunt hebben, van waar komt het dan eigenlijk vandaan.”

- Begeleider uit Project A

Interesse en geloof in jongeren

Als begeleiders oprechte interesse tonen in jongeren voelen jongeren zich gezien en gehoord. Ook laten begeleiders op deze manier zien dat ze niet ‘boven’ jongeren staan, maar gelijkwaardig zijn aan elkaar. In sommige projecten zien we dat begeleiders in het bijzonder bij jongeren met een achterstand iets ‘open kunnen breken’, wat jongeren langzaam weer het vertrouwen in henzelf en anderen kan geven.

4.1.7. Mogelijke risico's voor algemeen vertrouwen

Uit de focusgroepgesprekken kwamen geen duidelijke risico's voor vertrouwen in anderen en instanties naar voren die specifiek zouden gelden voor MDT. Buiten de uitkomsten van de focusgroepen om kunnen we wel stellen dat er altijd het risico bestaat dat jongeren negatieve ervaringen opdoen met bepaalde personen of instanties tijdens het traject, wat een negatieve impact kan hebben op vertrouwen. Daarnaast nemen ook psychisch kwetsbare

jongeren deel aan MDT die mogelijk meer moeite hebben met vertrouwen, en beschikken begeleiders niet altijd over voldoende kennis en middelen om deze jongeren goed te ondersteunen (bijvoorbeeld in het geval van meervoudige mentale problematiek). Echter komt uit de focusgroepen niet naar voren of dit ook geldt voor begeleiders van de onderzochte projecten.

4.2. Sociale participatie

4.2.1. Effect van MDT

Om na te gaan of MDT effect heeft op de sociale participatie van jongeren zijn drie stellingen uit de deelnemersenquête geanalyseerd (Tabel 4). Bijna driekwart van de jongeren vindt het voor deelname aan een MDT-project belangrijk om iets te doen voor een ander. Na het MDT-project is dit vier procentpunt meer. Dit is een kleine, maar significante toename. Ongeveer de helft van de jongeren geeft voor het MDT-project aan het belangrijk te vinden om de eigen stad of buurt beter te maken. Na het MDT-project is dit toegenomen met acht procentpunt. Ook dit verschil is statistisch significant. Eén op de zeven deelnemers zegt na afloop dat zij door MDT vrijwilligerswerk gaan doen bij het MDT-project en/of een andere organisatie. De oudere jeugd is dit vaker van plan, dan de jongere jeugd. Onder de deelnemers van 23 jaar en ouder zegt een op de vijf na afloop van MDT vrijwilligerswerk te gaan doen. Al met al is het plausibel dat MDT een kleine positieve bijdrage levert aan de sociale participatie van jongeren. Een kanttekening is dat er geen controlegroep was, dus in theorie kan de toegenomen sociale participatie ook toe te wijzen zijn aan andere factoren buiten MDT. Er zijn in de focusgroepen geen andere maatschappelijke factoren genoemd voor toegenomen sociale participatie.

Wat verder opvalt is dat een relatief groot deel van de jongeren het voorafgaand aan het MDT-project ook al belangrijk vond om iets te doen voor een ander. Hier valt dan met een MDT-project minder te 'winnen'. Een mogelijke verklaring is dat jongeren die het belangrijk vinden iets te doen voor een ander, zich ook eerder aanmelden voor een MDT-project. Omdat we alleen van deelnemers aan MDT en niet van alle jongeren weten hoe zij tegenover anderen staan, kunnen we dit niet met cijfers staven. Er zijn in de focusgroepen geen andere maatschappelijke factoren genoemd dan MDT waardoor jongeren meer open zouden staan voor anderen.

Tabel 4. Percentage deelnemers aan MDT dat vóór en na het MDT-project drie stellingen gerelateerd aan sociale participatie als grotendeels of helemaal waar bestempelt (nmin = 10.793)⁸

	Voor MDT	Na MDT	Significantie
Ik vind het belangrijk om iets te doen voor een ander	74%	78%	<0,001
Ik vind het belangrijk om mijn stad of buurt beter te maken	50%	58%	<0,001
Door MDT ga ik vrijwilligerswerk doen bij het MDT-project en/of een andere organisatie (percentage 'ja') ⁹	n.v.t.	14%	n.v.t.

In acht van de twaalf focusgroepen is de eventuele relatie tussen MDT en sociale participatie besproken. We hebben jongeren en overige betrokkenen gevraagd of ze door het project minder of meer geneigd zijn iets te gaan doen voor een ander, of dat hier niets in is veranderd.

⁸ De percentages in de tabel kunnen verschillen van andere rapportages die gebaseerd zijn op dezelfde onderzoeksdata. In dit onderzoek kijken we wie de stellingen 'grotendeels waar' of 'helemaal waar' vindt. Andere rapportages nemen soms ook jongeren mee die de stelling 'een beetje waar' vinden.

⁹ De vraagstelling over vrijwilligerswerk is door de tijd heen iets veranderd. Doordat de veranderingen in vraagstelling klein zijn, zijn de antwoorden op beide vragen (voor en na Q1 2024) samen genomen.

Vóór het MDT-project blijken slechts enkele jongeren ervaring te hebben met vrijwilligerswerk. Een groot aantal van de jongeren zegt vóór MDT wel eens iets voor anderen te doen, maar dan vooral voor vrienden en familie. Deze jongeren deden met name kleine klusjes voor mensen uit hun eigen sociale kring wanneer ze daarom gevraagd werden. Hoewel er weinig jongeren zijn die vóór MDT vrijwilligerswerk hebben gedaan, blijken de meesten wel van zichzelf al betrokken en gemotiveerde jongeren te zijn.

Veel van de jongeren die we spraken vanuit de verschillende projecten zeggen dat ze door MDT meer geneigd zijn om uit eigen initiatief iets te doen voor de ander, buiten hun directe sociale kring. Toch blijft slechts een klein aantal jongeren na afloop van het project structureel vrijwilligerswerk doen. De jongeren die al vrijwilligerswerk doen, geven vaak aan dat het MDT-project weinig effect heeft gehad op het vergroten van hun sociale participatie, omdat zij vóór deelname aan het MDT-project ook al actief waren als vrijwilliger. Sommige jongeren vinden het lastig om precies te bepalen of ze meer sociaal betrokken zijn door het MDT-project of dat andere factoren buiten het project om ook een rol hebben gespeeld. Desondanks kan wel gesteld worden dat MDT-projecten ervoor hebben gezorgd dat jongeren meer bewust zijn over hun eigen mogelijkheden om maatschappelijk betrokken te zijn.

4.2.2. Werkzame elementen vanuit pijler iets doen voor een ander

Drempels verlagen

Door iets te doen voor een ander krijgen jongeren een duidelijker en realistischer beeld van wat vrijwilligerswerk inhoudt. Waar de jongeren voorafgaand aan MDT het idee hadden dat ze bepaalde vaardigheden moesten bezitten, zijn ze zich nu bewuster dat sociale participatie ook kan bestaan uit kleinere, haalbare acties, zoals een kort gesprek aangaan met een ander of samen koken. Dit verlaagt de drempel voor jongeren om zich in te zetten voor de samenleving aanzienlijk. Jongeren durven meer uit te proberen. Dit is een generiek werkzaam element dat van toepassing is bij alle onderzochte MDT-projecten. Een voorbeeld van een jongere uit Project B:

“(...) Bijvoorbeeld ik ga mij nu inschrijven bij een soort van groep die zich bezig gaat houden met de polarisatie die binnen de universiteit plaatsvindt. Ik denk dat als ik Project B niet had gedaan, ik misschien zou denken dat ik dat nooit had gekund. Omdat ik dan misschien die kwaliteiten niet bezit om met mensen daarover in gesprek te gaan. Maar doordat ik bij Project B verschillende projecten mocht meemaken, dat je kan bijdragen, dat ik nu denk dat ik hier ook al wat kan betekenen. Of dat ik het in ieder geval durf te proberen.”

- Jongere uit Project B

Voldoening en zingeving ervaren

Door iets te doen voor anderen ervaren jongeren de voldoening die dat kan geven. Dit geeft hen motivatie om mensen te blijven helpen en zich in te zetten voor de maatschappij middels vrijwilligerswerk. Voldoening en zingeving zijn belangrijke aspecten voor jongeren om vrijwilligerswerk te blijven doen, blijkt uit de volgende citaten:

“Dat ze bewust worden van het feit dat ze iets van zichzelf geven, belangeloos, inleveren voor anderen. Maar het effect daarvan is dat ze veel meer terugkrijgen dan ze weggeven.”

- Overige betrokkene uit project F

“Omdat ik het nu nog steeds echt belangrijk vind om mijn eigen tijd ook te besteden aan iemand of iets anders. En dat ik er niet per se iets aan hoeft te winnen. Want ik denk dat dat ook wel een beetje een soort van probleem kan zijn in de huidige maatschappij. Dat iedereen heel erg met zichzelf bezig is. En dat alles wat je doet, dat je daar iets voor terug verwacht. En dat is met bijvoorbeeld vrijwilligerswerk niet echt. En als je dan iets terugkrijgt, dan is het meer een soort van voldoening: ik heb iets voor een ander kunnen doen.”

- Jongere uit Project F

Hoewel we kunnen beredeneren dat dit een werkzaam element is dat bij alle MDT-projecten optreedt, is dit niet in alle focusgroepen benoemd. Dit element was specifiek benoemd door Project A, E en F. Voor jongeren kan het soms moeilijk zijn om de waarde van hun traject en de activiteiten die ze ondernemen volledig te begrijpen, evenals de bredere maatschappelijke impact ervan. Dit inzicht wordt voornamelijk bereikt door de begeleidings- en reflectiegesprekken met hun begeleiders en coaches. Zo helpt reflectie jongeren om voldoening en zingeving te ervaren:

“En dat zorgen voor een ander. Dat in de samenleving brengen. (...). Dat jij überhaupt waarde hebt. Dat is iets wat ze ook weer ontdekken: ik kan ook op die plek van waarde zijn voor een ander. Dus het is ook dat het aantal plekken zich uitbreidt waar ze van waarde kunnen zijn voor een ander. Dat ze beseffen: ik kan ook voor veel andere mensen van waarde zijn, van wie ik het in eerste instantie niet dacht.”

- Overige betrokkene uit Project B

Ervaren dat het leuk is en je er goed in bent

Ook biedt MDT jongeren de kans om verschillende werkzaamheden uit te proberen. Ze ontdekken zo waar hun interesses liggen. Een jongere uit Project E ontdekte dat zij het leuk vindt om met de doelgroep kinderen om te gaan en wil zij in haar studie en/of toekomstige baan iets met deze doelgroep doen. Een andere jongere heeft ondervonden dat hij het leuk vindt om trainingen en presentaties te geven. Dit is een werkzaam element dat in alle MDT-projecten naar voren komt.

Een jongere uit project D legt uit hoe hij of zij door het MDT-project erachter kwam dat hij of zij het leuk vindt om te coachen:

“Een onderdeel van mijn opleiding is dat je moet coachen. Ik dacht altijd, dat vind ik helemaal niet leuk. Ik wil daar niks mee doen. Toen ben ik gaan coachen bij Project D en toen ben ik erachter gekomen dat ik het wel heel leuk vind en dat alleen de schoolse setting mij heel erg afschrikt. Zo heeft het mij geholpen, met leren dat ik het leuk vind en daardoor in de praktijk er mee aan de slag ben gegaan.”

- Jongere uit Project D

Ook hierbij helpen reflectiegesprekken met coaches of begeleiders jongeren te reflecteren op hun ervaringen binnen hun MDT-traject en te ontdekken welke vaardigheden en talenten zij hier hebben ontwikkeld en hoe ze deze kunnen toepassen in andere aspecten van hun leven, buiten het MDT-project.

Doordat jongeren erachter komen waar ze goed in zijn voelen jongeren zich ook van waarde. In de MDT-projecten voelen jongeren zich gezien, gehoord en gewaardeerd. Hierdoor zien jongeren ook wat voor waarde ze zijn voor de samenleving. Het is een motiverende factor dat ervoor zorgt dat jongeren het blijven volhouden om vrijwilligerswerk te doen. Dat jongeren zich van waarde voelen kwam ter sprake uit de focusgroepen B, D, E en F.

Een nieuwe gewoonte creëren

Door iets te doen voor een ander tijdens MDT kan vrijwilligerswerk een nieuwe gewoonte worden voor jongeren. Iets doen voor een ander wordt dan onderdeel van hun routine waardoor ze er ook na MDT mee blijven doorgaan. Als het vrijwilligerswerk op structurele wijze wordt geïntegreerd in het MDT-project zal deze routine eerder ontstaan, dan wanneer eenmalige of losse vrijwilligersactiviteiten worden uitgevoerd. Dit is een werkzaam element dat specifiek bij Project F werd benoemd. Doordat jongeren voor 40 uur lang betrokken zijn bij reguliere vrijwilligersactiviteiten, is het aannemelijk dat dit bijdraagt aan het ontwikkelen van een gewoonte. Voor deze jongeren wordt het doen van vrijwilligerswerk vanzelfsprekender en dus gemakkelijker om vol te houden en in de toekomst voort te zetten. Zo blijkt ook uit het volgende citaat van een jongere uit project F:

“En je hebt ook een soort van motiverende factor. Ik heb nu de helft van de 40 uur gedaan, nu nog de andere helft. En hoe meer het in een soort van ritme of gewoonte komt, hoe makkelijker het wordt en de drempel ook wat lager is. Dus daardoor is het [vrijwilligerswerk] ook meer geworden. En is het nog steeds zo, omdat ik het nu nog steeds doe. Ook al heb ik die 40 uur gehaald.”

- Jongere uit Project F

4.2.3. Werkzame elementen vanuit pijler betekenisvolle ontmoetingen

Meer begrip voor de ander

Door in contact te komen met diverse mensen ontwikkelen jongeren een meer open houding en staan ze meer open voor de perspectieven van anderen. De gesprekken die tijdens deze ontmoetingen plaatsvinden, bieden jongeren een breed scala aan verhalen, wat bijdraagt aan een groter begrip voor de ander. Een groter begrip zorgt ervoor dat jonger sneller geneigd zijn om iets te doen voor een ander. Doordat jongeren meer uit hun bubbel stappen verbreedt dit het wereldbeeld van jongeren, wat hen aanspoort om sneller op mensen af te stappen en mensen te helpen. Een jongere uit project B licht toe:

“Dat je openstaat voor een ander perspectief. Of dat iemand iets op een andere manier meegemaakt kan hebben. Meer uit je bubbel, meer uit je comfortzone, meer verschillende mensen ontmoeten. Waardoor je ook meer weet hebt van wat buiten jouw bubbel is. Waardoor je denk ik eerder geneigd bent om te helpen mocht het nodig zijn. Als je geen weet hebt van wat zich buiten jouw bubbel afspeelt, dan zal je ook niet zo snel gaan helpen of weten dat ergens hulp nodig is.”

- Jongere uit Project B

Drempels verlagen

Ook net als bij de vorige pijler ‘iets doen voor een ander’, is het verlagen van drempels een werkzaam element. De betekenisvolle ontmoetingen maken vrijwilligerswerk voor jongeren toegankelijker en minder afstandelijk. Dit vergroot hun bereidheid om zich maatschappelijk in te zetten en iets voor anderen en de samenleving te doen:

“Ik zou het zelf eigenlijk geen talent of eigenschap noemen. Maar ik denk wel dat door Project B, ik meer het idee heb dat ik wat kan betekenen en dat ik meer zou durven om daarin verbinding en in contact met mensen te komen. Ik denk dat het voor mij meer toegankelijk voelt om met mensen in contact te komen en te verbinden met andere mensen en samen wat te kunnen betekenen. Ik denk dat de wereld iets toegankelijker voelt.”

- Jongere uit Project B

We zien dit werkzaam element in vrijwel alle MDT-projecten terugkomen in de focusgroepen.

4.2.4. Werkzaam element vanuit pijler talentontwikkeling

Ontwikkelen zelfvertrouwen

Door te ontdekken waar hun sterke punten en capaciteiten liggen, ontwikkelen jongeren meer zelfvertrouwen en zelfverzekerdheid. Ze krijgen vertrouwen in hun eigen vaardigheden en geloven sterker in hun vermogen om iets voor anderen en de samenleving te betekenen. Dit vergroot hun bereidheid om zich in te zetten voor maatschappelijke doelen. Zowel jongeren als overige betrokkenen geven aan dat persoonlijke ontwikkeling (als onderdeel van talentontwikkeling) een van de belangrijkste aspecten is in MDT en dat dit ervoor zorgt dat jongeren meer betrokken zijn bij de samenleving. Het ontwikkelen van zelfvertrouwen is een werkzaam element dat in alle MDT-projecten voor voren komt. Zo stelt een overige betrokkene uit Project B:

“Ik denk dat zelfvertrouwen heel belangrijk is inderdaad. Als je geen zelfvertrouwen hebt of een heel laag zelfbeeld, dan denk ik dat je veel minder snel anderen durft te helpen omdat je zo'n soort van negatief beeld van jezelf hebt. Dus ik denk hoe meer zelfvertrouwen je hebt, hoe positiever de relatie met jezelf, hoe makkelijker het ook wordt om in vertrouwen je open te stellen voor een ander en die ander te helpen.”

- Overige betrokkene uit Project B

4.2.5. Werkzaam element vanuit jongerenparticipatie

Meer intrinsieke motivatie

In de MDT-projecten krijgen jongeren de ruimte om zelf invulling te geven aan de activiteiten of projecten. Ze mogen zelf kiezen welke thema's hen aanspreken, met welke doelgroepen ze willen werken en welke activiteiten ze willen ondernemen. Dit bevordert hun motivatie en zorgt ervoor dat ze meer voldoening halen uit wat ze doen, omdat de activiteiten aansluiten bij hun persoonlijke interesses en nieuwsgierigheid.

Het is belangrijk een goede balans te vinden tussen eigen regie van jongeren en begeleiding van coaches. De begeleiders van het MDT-project spelen een cruciale rol in het bieden van steun en richting. Ze stimuleren de jongeren om buiten hun eigen 'bubbel' te stappen en activiteiten te ondernemen met mensen die ze anders misschien niet zouden ontmoeten. Een goed voorbeeld hiervan is het moment waarop jongeren zelf kiezen bij welke organisatie of vereniging ze vrijwilligerswerk willen doen. Een overige betrokkene uit project D vertelt:

“Binnen een organisatie zijn de jongeren aan de slag met een thema, dus bijvoorbeeld discriminatie. En daarbinnen kunnen ze dan kiezen, willen ze vooral meer onderzoek doen naar bijvoorbeeld wat beter past bij MBO-studenten of willen zij iets veranderen in de communicatie, dus daar kunnen ze heel erg zelf hun interesses en hun wens om bepaalde talenten te ontwikkelen inzetten. En daar hebben ze zich vooral ingeschreven omdat ze het thema heel interessant vinden en daar graag mee aan de slag zouden willen gaan.”

- Overige betrokkene uit Project D

Ook jongeren zelf geven aan dat ze het belangrijk vinden dat ze de vrijheid krijgen om hun MDT-traject vorm te geven en dat er om hun mening wordt gevraagd. Een jongere uit project B stelt:

“Wat ik zo sterk vind eraan is dat je bij Project B echt volledig wordt betrokken bij wat er gaande is en volledig serieus wordt genomen en naar waarde wordt geschat. Dat is deel van dat allemaal. Ik denk dat dat voor heel veel ontmoetingen en samenwerkingen en leermogelijkheden zorgt.”

- Jongere uit Project B

4.2.6. Werkzame elementen vanuit begeleiding van jongeren

Bewustwording maatschappelijke impact

Jongeren beseffen niet of pas later wat de impact is geweest van hetgeen ze voor een ander hebben gedaan. We zien in sommige projecten dat begeleiders hier wel bewust van zijn en daarom met jongeren samen gaan reflecteren op wat ze hebben gedaan. Naast dat jongeren zo bewust worden van hun bijdrage, ervaren sommigen ook een bepaalde mate van voldoening wat hen weer kan motiveren om maatschappelijk actief te blijven.

Bewustwording ontwikkelde talenten

Reflectiegesprekken met begeleiders spelen een belangrijke rol voor jongeren om bewust te worden van de talenten die ze hebben ontwikkeld. Deze gesprekken bieden jongeren de gelegenheid om na te denken over hun ervaringen binnen het MDT-project. Ze kunnen ontdekken welke vaardigheden en talenten ze tijdens het project hebben ontwikkeld en leren hoe ze deze kunnen toepassen om anderen te helpen en iets terug te doen voor de samenleving. Door de reflectiegesprekken raken jongeren bewust van hun groei en krijgen ze handvatten om nieuwe vaardigheden verder te benutten in toekomstige situaties. Een begeleider uit Project C vertelt:

“Op het sportveld mogen ze het laten zien. En als je dat talent niet hebt, dan heb je misschien wel sociaal talent bij een andere coach. Of wat dan ook. Maar overall komt een keer hun talent naar boven. En daar komen ze gewoon alleen maar sterker van. Dus kun je ook beter het gesprek voeren waarom iets een keer niet kan wat ze wel eigenlijk willen doen.”

- Overige betrokkene uit Project C

4.2.7. Werkzame elementen overig

In de focusgroepen zijn twee werkzame elementen naar voren gekomen die we niet kunnen koppelen aan één van de drie pijlers, jongerenparticipatie of begeleiding van jongeren. Dit betreft de kennismaking met maatschappelijke organisaties en de nadruk op maatschappelijke thema's.

Kennismaking met maatschappelijke organisaties

Als jongeren tijdens MDT kennismaken met verschillende maatschappelijke organisaties, krijgen ze een breder beeld van welke maatschappelijke organisaties er bestaan in Nederland en wat deze maatschappelijke organisaties doen voor de samenleving. Dit is een werkzaam element dat verwerkt is in Project B, D, E en F. Doordat ze weten welke mogelijkheden er zijn om maatschappelijk actief te zijn, is de kans ook groter dat ze dit gaan/blijven doen. Zo benoemt een jongere uit Project E dat ze betrokken is geraakt bij de maatschappelijke organisaties die zij via Project E heeft leren kennen:

“Ik denk dat organisatie E eigenlijk een soort van deur is naar veel meer. Dus ik denk juist dat door organisatie E's netwerk, ik juist meer afstand ben gaan doen van organisatie E, maar niet persoonlijk, omdat ik organisatie E niet leuk vond of omdat het waardeloos vond, maar juist meer omdat het een deur opende naar andere projecten en andere organisaties.”

- Jongere uit Project E

Een ander voorbeeld komt uit Project D waar jongeren rondleidingen kregen van verschillende organisaties tijdens hun MDT-project. Ook hebben deze jongeren voor een bepaalde tijd volledig meegedraaid bij lopende projecten van maatschappelijke organisaties. Zo rollen jongeren verder binnen die organisatie en zijn sommige jongeren nog steeds actief bij de organisatie waar ze hebben meegelopen. Twee jongeren vertellen:

“Ik heb wel het idee dat heel veel jongeren bij Project D door Project D echt geïnspireerd zijn en daardoor heel veel andere dingen gaan doen.” “Het is een soort sneeuwballeneffect volgens mij, die aan het uitbreiden is en verder het project met andere mensen aan om het te doen. Projecten gaan verder. Vanuit daar kun je zoveel nieuwe routes en dingen vinden die leuk zijn om te doen en je voor in te zetten.”

– Twee jongeren uit Project D

Nadruk op maatschappelijke thema's

In enkele focusgroepen zien we terug dat jongeren door bezig te zijn met maatschappelijke thema's maatschappelijk bewustzijn bij zichzelf en anderen (verder) ontwikkelen. Dat blijkt bijvoorbeeld uit het volgende citaat van een jongere die met het thema prestatiedruk aan de slag ging:

"Ik denk dat we vaak als [deelnemer aan Project B] ook wel iets doen voor een ander of de samenleving door middel van bewustzijn creëren rond een bepaald thema.(...) Ik heb gewoon gesprekken gevoerd met anderen waarin we er eigenlijk samen achter kwamen hoe vaak we bijvoorbeeld in een normaal gesprek al het woord 'moeten' gebruiken. Of oh, moet even dit of oh, moet nog even dat. Dus daarin ook wel een stukje bewustzijn dat ik ook best wel vaak terug kreeg van mensen. Oh ja, sinds ik dat gesprek met jou ook gehad valt het me elke keer op van nu zeg ik wel heel vaak moeten. Dus die zien dat eigenlijk ook zelfs als een blijvend effect."

- Jongere uit Project B

Door bezig te zijn met maatschappelijke thema's vragen zij bovendien aandacht voor de problemen van bepaalde groepen in de samenleving en komen ze indirect op voor diens rechten. Hiermee kunnen ze indirect een stukje sociale ongelijkheid helpen verminderen, omdat ze bijdragen aan de stem van deze groepen. Zo stelt een begeleider uit Project D:

"Waar wij ook altijd naar op zoek zijn bij Project D, gewoon vooral dat het je doet, misschien bijvoorbeeld niet per se echt iets heel concreet voor je buurvrouw of voor je wijk zeg maar, maar je doet wel iets heel erg in de zin van aandacht vragen voor een belangrijke gemeenschap of belangrijke rechten of je eigen doelgroep voor jongeren in de politiek bijvoorbeeld. Op allerlei vlakken is dat denk ik vooral heel erg wat ze doen voor de samenleving heel erg zo van aandacht vragen voor belangrijke thema's en daar gewoon meer bekendheid voor vragen."

- Overige betrokkene uit Project D

4.2.8. Mogelijk risico voor sociale participatie

Zelfstandig niet in staat

Enkele betrokkenen geven aan dat het voor hulpbehoevende jongeren, zoals schoolverlaters of jongeren met mentale klachten, moeilijk is om na het MDT-project door te gaan met vrijwilligerswerk. Hoewel deze jongeren tijdens het MDT-project geleerd hebben meer structuur in hun leven aan te brengen en sterker in hun schoenen te staan, kan het voor hen een te grote stap zijn om na afloop zelfstandig vrijwilligerswerk te doen.

4.3. Omgang met (groepen) mensen

4.3.1. Effect van MDT

Om na te gaan of MDT effect heeft op de wijze hoe jongeren omgaan met andere (groepen) mensen zijn twee stellingen uit de deelnemersenquête geanalyseerd (Tabel 5). Als jongeren tijdens hun MDT-traject naar eigen zeggen mensen hebben ontmoet die hen kunnen helpen met hun toekomst, zegt dit ook iets over hoe zij open staan voor anderen en anderen toestaan hen te helpen. Bijna de helft van de jongeren gaf na hun deelname aan MDT aan dat zij inderdaad mensen hadden ontmoet die hen konden helpen met hun toekomst.

De tweede vraag die iets zegt over hoe groepen met elkaar omgaan, is in hoeverre jongeren openstaan voor contact met mensen die anders zijn dan henzelf. Bij de start van het MDT-traject zegt meer dan de helft van de MDT-deelnemers graag mensen te ontmoeten die anders zijn dan henzelf. Dit is na het MDT-traject nog iets toegenomen en deze toename is statistisch significant. Vooral de jongere jeugd (onder de 14 jaar) zegt na MDT vaker graag mensen te ontmoeten die anders zijn dan zichzelf. Al met al zijn er aanwijzingen dat MDT een kleine positieve bijdrage levert aan hoe jongeren open staan voor andere groepen in de samenleving. Een kanttekening is dat er geen controlegroep was, dus in theorie is de toename van open staan voor anderen ook toe te wijzen aan andere factoren buiten MDT. Er zijn in de focusgroepen geen andere maatschappelijke factoren genoemd dan MDT waardoor jongeren meer open zouden staan voor anderen.

Wat opvalt is dat een relatief groot deel van de jongeren ook voorafgaand aan het MDT-project al openstond voor mensen die anders zijn dan zichzelf. Hier valt dan met een MDT-project minder te 'winnen'. Soortgelijk zagen we ook al bij sociale participatie, waarbij dus ook vooraf al veel jongeren het belangrijk vinden iets te doen voor een ander.

Tabel 5. Percentage deelnemers aan MDT dat twee stellingen gerelateerd aan hoe groepen mensen met elkaar omgaan als grotendeels of helemaal waar bestempelt (nmin=10.670).

	Voor MDT	Na MDT	Significantie
Bij MDT heb ik mensen ontmoet die mij kunnen helpen met mijn toekomst.	n.v.t.	47%	n.v.t.
Ik ontmoet graag mensen die anders zijn dan ikzelf ¹⁰ .	53%	60%	<0,001

In zeven van de twaalf focusgroepen is besproken of MDT effect heeft op hoe jongeren omgaan met anderen. We hebben jongeren en overige betrokkenen gevraagd hoe vaak jongeren vóór hun MDT-traject contact hadden met de groep voor wie ze iets hebben gedaan. Vervolgens vroegen we of na MDT het contact met deze groep meer of minder was geworden, of dat er niets was veranderd.

Meerdere jongeren gaven aan dat ze vóór het MDT-project weinig of nooit contact hadden met de groepen voor wie ze iets deden tijdens het project. Sommige jongeren hadden zelfs bijna geen contact met deze groepen. Enkele jongeren zeggen wel vaker contact te hebben gehad met groepen zoals ouderen en minderbedeelden. Deze jongeren zijn van nature al iets socialer van aard.

Een groot aantal jongeren merkt op dat ze door het MDT-project meer contact hebben met andere groepen met wie ze vóór MDT weinig in aanraking kwamen. Hoewel dit contact vaker voorkomt, is het meestal niet regelmatig of diepgaand. Jongeren komen deze groepen af en toe tegen en maken soms een kort praatje. Het is moeilijk te zeggen of het MDT-project een blijvend en langdurig effect heeft op de contacten die ze tijdens het project hebben gelegd. Het verschilt per individu of jongeren meer contact hebben met mensen buiten hun eigen sociale kring. Veel jongeren geven echter aan dat het MDT-project wel invloed heeft op de manier waarop ze bepaalde groepen zien. Het is voor hen gemakkelijker om op onbekende mensen af te stappen en korte gesprekken aan te gaan. Een van de jongeren benoemt dat hij op straat nu sneller even oogcontact maakt met anderen. Een andere jongere geeft aan dat ze zich meer op haar gemak voelt bij mensen uit de doelgroep die ze in haar MDT-traject heeft geholpen. Een derde voorbeeld is van een jongere die aangeeft ervaring te hebben opgedaan hoe je op een respectvolle manier kunt omgaan met mensen die anders over zaken denken dan jijzelf. Twee van de overige betrokkenen bij project F beschrijven ook een verandering bij de groep waarvoor de jongeren iets hebben gedaan:

¹⁰ De percentages in de tabel kunnen verschillen van andere rapportages die gebaseerd zijn op dezelfde onderzoeksdata. In dit onderzoek kijken we wie de stellingen 'grotendeels waar' of 'helemaal waar' vindt. Andere rapportages nemen soms ook jongeren mee die de stelling 'een beetje waar' vinden.

“Je hebt bijvoorbeeld ook ineens contact met mensen die je normaal niet kent. Generationeel contact. Zie je heel erg oud en jong samen. Dat [de jongeren] allemaal verhalen horen over de oorlog. Hoe het vroeger allemaal was.” “En dan van die ouderen weer terugkrijgen dat het wel meevalt met die jongeren. Dat ze best wel leuk zijn.”

- Twee betrokkenen bij Project F

4.3.2. Werkzaam element vanuit iets doen voor een ander

Inlevingsvermogen vergroten

Enkele jongeren geven aan dat het gemakkelijker is om je in te leven in de gevoelens en behoeftes van anderen wanneer je daadwerkelijk iets voor hen doet. Ze wijzen erop dat door in actie te komen en hulp te bieden, je niet alleen theoretisch, maar ook praktisch ervaart wat de ander doormaakt. Dit maakt het mogelijk om beter te begrijpen waar de ander mee worstelt, wat hun uitdagingen zijn en wat ze nodig hebben om verder te komen. Door hulp te bieden, ervaar je als het ware de moeilijkheden van de ander, wat je empathie vergroot en je inlevingsvermogen versterkt. Het vergroten van inlevingsvermogen is een werkzaam element dat specifiek in focusgroepsgesprekken met jongeren uit Project E ter sprake is gekomen.

Een andere jongere legt uit dat door anderen te helpen, je ook een sterkere band met hen kunt opbouwen. Dit komt doordat hulp geven vaak leidt tot interacties die de onderlinge relatie verdiepen. Bovendien geeft het helpen van anderen je de mogelijkheid om van hen te leren. Elke persoon heeft unieke ervaringen, perspectieven en kennis die ze kunnen delen. Door hen te helpen, krijg je niet alleen inzicht in hun wereld, maar kun je ook waardevolle lessen trekken die je zelf kunt gebruiken. Een jongere uit project E legt uit:

“Ik denk dat als je een ander helpt, dat je ook direct meer begrip voor ze hebt, omdat je je veel beter kan inleven in hoe ze zich voelen en wat hun behoeftes ook zijn. Dus door voor een ander iets te betekenen ben ik ook anders met anderen omgegaan.”

- Jongere uit Project E

4.3.3. Werkzame elementen vanuit betekenisvolle ontmoetingen

Meer begrip voor de ander

Met name de pijler ‘betekenisvolle ontmoetingen’ speelt een belangrijke rol in hoe jongeren met anderen omgaan. Hoewel de contacten met nieuwe mensen tijdens MDT-projecten niet altijd diepgaand of langdurig zijn, krijgen jongeren de kans om met een grote diversiteit aan mensen in contact te komen. De jongeren ontmoeten mensen met verschillende persoonlijkheden, culturele achtergronden en sociaaleconomische posities, wat hun perspectief verruimt. Deze ontmoetingen vinden plaatsen zowel binnen als buiten hun MDT-projectgroep. Zoals eerder beschreven, zijn de contacten die jongeren hebben met andere jongeren binnen hun MDT-projectgroep zeer waardevol. Dit helpt hen om gemakkelijker om te gaan met andere mensen buiten hun eigen sociale kring. Dit is een generiek werkzaam element dat in alle MDT-projecten aanwezig is. Een voorbeeld:

“We hadden twee meisjes, moslima's, het was geen meisje, het was een non-binair persoon, sorry. En ze hadden met elkaar een gesprek over waar kleeft je je dan om en wat is dan oké, in welk kleedhokje je dan zit, waarbij ze het dus niet met elkaar eens waren, maar elkaar wel heel erg snaptten. En dat vond ik zelf echt een heel mooi voorbeeld van hoe je dus vele verschillende mensen kan ontmoeten.”

- Overige betrokkene uit Project D

Verbondenheid met andere deelnemers

In verschillende focusgroepgesprekken kwam een sterke verbondenheid naar voren tussen deelnemers aan het MDT-project onderling. De verbondenheid was extra groot bij Project F waarbij jongeren gedurende een korte periode elke dag met elkaar doorbrachten en samen opdrachten met elkaar moesten uitvoeren. Bij de overige projecten A, B, C, D en E brachten jongeren langdurig tijd met elkaar door. Ze voerden tijdens hun MDT-project samen dezelfde activiteiten uit en deden dezelfde ervaring op. Dit bevorderde de verbondenheid tussen de deelnemers van het MDT-project. Het ervaren van verbondenheid met leeftijdsgenoten die aanvankelijk onbekend waren, helpt jongeren te beseffen dat het gemakkelijker is om zich met nieuwe mensen te verbinden dan ze eerst dachten. Dit heeft invloed op hoe zij omgaan met mensen uit andere groepen. Een overige betrokkene uit Project F vertelt:

“En dat is de verbinding met elkaar. En ik denk dat dat de kracht is, dat je je er niet alleen voor staat op zo'n moment. Als jij een zwaar moment hebt, dan zijn er andere mensen om je heen die je willen helpen. En dat is voor zoveel jongeren zo spannend, om het niet alleen te hoeven doen. En als ze dat kunnen ervaren, ze hebben iets voor mij gedaan, dus ik kan dat ook voor een ander betekenen. Het heeft voor mij heel veel impact gehad.”

- Overige betrokkene uit Project F

Er waren ook jongeren die na afloop van het MDT-project contact bleven houden met hun groepsgenoten. In sommige gevallen ontstonden zelfs vriendschappen die buiten het project voortduren. De verbondenheid tussen deelnemers van een MDT-programma, soms zelfs over jaargangen heen, kan de impact van MDT bestendigen:

“Ons traject is nu afgelopen, maar ons groepje, wij proberen wel eens in de zoveel tijd nog een keertje bij elkaar te komen of om een etentje, eens een activiteit met elkaar samen te doen om toch die band te behouden. We hebben wel vrienden voor het leven gemaakt.”

- Jongere uit Project F

Hoewel het ook verschilt per jongere en diens karakter en de projecten. Een jongere uit Project E vertelde dat zij met andere jongeren gedurende het MDT-project een band hebben gebouwd omdat ze elkaar veel zagen en diepgaandere gesprekken hebben en veel samenwerkten tijdens projecten, maar dat het contact na MDT is verwaterd en ze tegenwoordig minder contact met elkaar hebben.

Samenwerken aan een gezamenlijk doel

Sommige MDT-projecten leggen de focus op samenwerking en teambuilding. Teambuilding en samenwerken is een component dat actief in Project F wordt geïntegreerd. In Projecten B, C, D, E wordt ook het samenwerken tijdens activiteiten aangemoedigd, maar dit aspect komt minder georganiseerd terug in de activiteiten. Het leren samenwerken heeft jongeren geholpen beter om te gaan met anderen. Ondanks verschillen werken ze samen aan een gemeenschappelijk doel, wat hen dichter bij elkaar brengt. Een voorbeeld is Project F waar jongeren enkele dagen samen opdrachten moeten uitvoeren. Dit vergt intensieve samenwerking met elkaar. Hierdoor leren ze ook dat ze elkaar nodig hebben om de opdrachten goed uit te voeren en dat ze dit niet alleen kunnen doen. Dit proces heeft de jongeren ook geleerd hoe ze hulp kunnen vragen én ontvangen. Het besef dat de jongeren er niet alleen voor staan, versterkt hun bereidheid om met anderen om te gaan en samen te werken. Zowel de jongeren als de overige betrokkenen uit de projecten beamen dit:

“Ik weet zeker dat iedereen in het team van elkaar leert, omdat je uit elk niveau iemand hebt zitten. En met of zonder beperking. Of met of zonder universitaire opleiding. Je wordt even bij elkaar gehaald. Je moet samenwerken. Dus leer je van elkaar. En is het altijd horizon verbredend. En heb je dus altijd het idee van: we mogen er gewoon met z'n allen zijn. (...) Laat hem maar twee rugzakken tillen, laat hem maar met oudere mensen praten, dan zorgen we allemaal dat iedereen een plekje krijgt en zijn we dus allemaal onze beste versie van onszelf.”

- Jongere uit Project F

“Er wordt heel erg de nadruk gelegd op samenwerken. Je ziet 12 of 13 individuen echt samenspannen tot een groep. Maar daarvoor moeten ze wel een stukje van zichzelf opofferen. En dat kan zijn dat je je kracht moet opofferen, of tijd, je geduld, wat dan ook. Je moet iets van jezelf opgeven, zodat de groep er beter van wordt. Of in ieder geval een groep kan vormen. En ik denk dat dat onder andere bijdraagt aan, los van het stukje iets voor een ander overhebben, een stukje van je tijd weggeven, opofferen, of moeite ergens voor doen, zodat een ander er profijt van kan hebben.”

- Overige betrokkene uit Project F

Ervaren van medemenselijkheid

Door in contact te komen met verschillende mensen leren jongeren dat iedereen, ongeacht zijn of haar achtergrond, gewoon mens is. Dit vergroot hun besef van de gelijkwaardigheid van alle mensen binnen de samenleving. Het zien van de 'menschelijkheid' in anderen maakt het makkelijker voor jongeren om met mensen van verschillende achtergronden om te gaan, wat bijdraagt aan hun gevoel van verbondenheid met de medemens. Ze ontdekken vaak dat er achter iedere persoon een uniek verhaal schuilt. Jongeren komen er ook achter dat ze, ondanks de verschillen die ze misschien in eerste instantie opmerken, veel gemeen hebben met de ander. Dit helpt vooroordelen te doorbreken en bevordert een open houding tegenover mensen met een andere achtergrond. Hoewel we veronderstellen dat dit werkzaam element in alle MDT-projecten optreedt, is dit werkzaam element specifiek door jongeren uit Project F benoemd. Twee jongeren uit project F vertellen:

“Het zijn verschillende soorten mensen, maar ik zag ze meer denk ik als één groep. En nu zie ik dat ze heel erg verschillend zijn. En eigenlijk aan de ene kant heel anders zijn dan ikzelf. Dat geeft me ook wel een relatief, hoe noem je dat? Dat je je eigen leven relateert. Aan de andere kant ook heel veel vergelijkbare dingen waar je mee tegenaan loopt in het leven.”

- Jongere uit Project F

“Ik denk dat je met iedereen wel iets overeenkomt. En dat je daardoor wel verbonden bent met elkaar. En dat je niet met jezelf zo op een eilandje zit.”

- Jongere uit Project F

4.3.4. Werkzame elementen vanuit talentontwikkeling

Meer zelfvertrouwen

Ook zoals bij de overige indicatoren 'vertrouwen' en 'sociale participatie' hebben veel jongeren meer zelfvertrouwen gekregen door de MDT-projecten. Het vergroten van het zelfvertrouwen van jongeren is een generiek werkzaam element dat bij alle MDT-projecten wordt benoemd. Het verkrijgen van meer zelfvertrouwen heeft ook een positieve impact op hoe jongeren omgaan met anderen. Doordat jongeren meer vertrouwen krijgen in zichzelf en hun eigen kunnen, durven jongeren gemakkelijker contact te leggen met anderen. Ze durven zich meer open te stellen naar anderen toe en ze durven meer van zichzelf te laten zien. Een jongere uit project A stelt:

“Gewoon echt een beetje denken van: ik mag er gewoon zijn. En mijn mening mag er gewoon zijn. Ja, dat is echt een beetje die realisatie van: mijn mening doet er ook gewoon toe.”

- Jongere uit Project A

Ontwikkelen communicatieve vaardigheden

Naast zelfvertrouwen, ontwikkelen jongeren ook andere vaardigheden. Met name communicatieve vaardigheden helpen jongeren om beter om te gaan met anderen. Dit is een werkzaam element dat specifiek werd benoemd bij Project A, D en F. Bij Project D wordt de training ‘gespreksvaardigheden’ gegeven. Hoewel gespreksvaardigheden geen expliciet onderdeel zijn van de talentontwikkeling binnen Project A en Project F, geven verschillende jongeren deze twee projecten aan dat ze hun communicatieve vaardigheden hebben verbeterd. Dit gebeurde bijvoorbeeld door de interacties met mede-deelnemers binnen hun MDT-project. Indirect leren jongeren hoe ze gesprekken kunnen beginnen, over welke onderwerpen ze kunnen praten, hoe ze gemeenschappelijke interesses kunnen ontdekken en hoe ze omgaan met verschillende meningen.

Door de diversiteit van de deelnemers aan een MDT-project krijgen jongeren de kans om te leren communiceren met mensen met uiteenlopende persoonlijkheden. Deze verworven gespreksvaardigheden kunnen jongeren ook buiten hun MDT-project toepassen. Het stelt hen in staat sneller nieuwe contacten te leggen en verbetert hun vermogen om met verschillende mensen om te gaan:

“Hoe benader je mensen? Hoe ga je een gesprekje aanknopen? Wat zijn onderwerpen waar je het over kunt hebben? Dat leer je wel. Want je bent hier met een hele groep en je wilt wel wat contacten hebben. Dus je praat ook over van alles en nog wat met iedereen. Dat helpt, dat neem je mee gewoon.” “Ja, ter aanvulling, Je bouwt ervaring op in gesprekken voeren en met mensen die je niet goed kent. En dat draagt er aan bij dat je er beter in wordt.”

- Twee jongeren uit Project A

Door het ontwikkelen van communicatieve vaardigheden zijn jongeren ook beter in staat om gesprekken te houden op een respectvolle manier met mensen die andere meningen en gedachtegoed hebben. Ze leren van elkaar hoe om te gaan met deze verschillen. Zo vertelt een overige betrokkene uit Project F:

“In onze groep hadden we een jongen die was heel christelijk... En die had heel vaak ideeën van misschien kunnen we dit toevoegen of dat toevoegen. Dat had heel vaak met religie te maken. En dan kreeg je wel heel veel ervaring met hoe je daarmee om kan gaan. En hoe ga je met een respectvolle manier aangeven dat je het daar niet mee eens bent.”

- Overige betrokkene uit Project F

4.3.5. Werkzame elementen vanuit begeleiding van jongeren

Faciliteren van ontmoetingsplekken

Begeleiders spelen een belangrijke rol door het faciliteren van ontmoetingsplekken voor jongeren en begunstigden. Daarnaast organiseren ze gezamenlijke activiteiten waar aan teambuilding en onderlinge verbondenheid wordt gewerkt. Door de juiste begeleiding bieden ze jongeren bovendien de kans om op gelijke grond met elkaar en met begunstigden in contact te komen.

Stimuleren van frequent contact

In enkele projecten zien we terug dat begeleiders frequent contact tussen jongeren enerzijds en begunstigden, instanties en andere jongeren anderzijds stimuleren. Ze organiseren met regelmaat activiteiten gericht op teambuilding om het gemeenschapsgevoel te versterken. We zien dit vooral sterk terug in Project F:

En dan zie je de tweede dag. Dan merk je dat er al een bepaalde switch is. Ook in de team cohesie. Dus dat het niet meer dertien individuen zijn, maar echt een groep aan het vormen is. Dat zie je vooral de tweede dag. En ze gaan wennen aan bepaalde instructies vanuit de instructeur. Of vanuit het overige personeel. Dus dat merk je wel. Dan merk je. Er is nu echt een verandering gaande in de groep. En dan worden ze ook opener. De werkvormen helpen daar bij.
- Overige betrokkene uit Project F

De afstand die jongeren aanvankelijk ervoeren tot bepaalde groepen mensen raakt zo steeds verder naar de achtergrond. Hetzelfde lijkt op te gaan voor de omgang met instanties: sommige begeleiders merkten namelijk op dat het contact tussen jongeren en instanties steeds beter verliep naar mate er vaker contact tussen hen plaatsvond.

Reflectie op maatschappelijke impact

Niet alle jongeren begrijpen (direct) de waarde van wat ze hebben bijgedragen. In sommige MDT-projecten voeren begeleiders reflectiegesprekken met jongeren, zodat deze bewust worden van de bijdrage die ze hebben geleverd door betekenisvolle ontmoetingen aan te gaan en iets voor een ander te doen. Als jongeren actief stil staan bij wat ze hebben betekend voor anderen (en zichzelf) kan dit hen bovendien motiveren om vaker bepaalde ontmoetingen aan te gaan of iets voor een ander te doen. Daarnaast kan het bijdragen aan een bepaalde mate van voldoening en zingeving. Tot slot houden sommige begeleiders jongeren een spiegel voor als ze opmerken dat iets in contact wringt. Zo floot een begeleider in Project F de hele groep terug toen een jongere weer in zijn eentje achter de groep liep:

“Ik zeg freeze, allemaal blijven staan. Ik zeg kijk eens even, wat zijn jullie nou aan het doen joh? Daar loopt M weer in zijn eentje (...). Ja, jij hè, hop, allemaal terug. Je kan gelijk die freeze erin zetten van: dit is wat er gebeurt. Je kan het ook laten gebeuren en 's avonds zeggen van, hadden jullie gezien dat M achter de groep liep? Nee, dat hadden we niet gezien, maar dan is het effect weg. En zeker als je ook een coach hebt die er ook gelijk bovenop zit, dan zien ze het zo.”
- Overige betrokkenen uit Project F

Verwachtingen bijstellen

Sommige jongeren zien het aangaan van sociaal contact als een drempel. In enkele focusgroepen spraken we begeleiders die hierover met jongeren in gesprek gaan. Ze bespreken wat jongeren verwachten van contact, waar ze bang voor zijn of welke vooroordelen ze hebben. Vervolgens nemen ze bepaalde angsten weg door jongeren te vertellen wat ze kunnen verwachten van contact met bepaalde doelgroepen of instanties, omdat zij die vaak goed kennen. Hierdoor leggen ze vaak bepaalde vooroordelen of taboes bloot waar de jongeren zelf soms niet eens bewust van zijn. Dit zien we onder andere terug in het verhaal van een begeleider uit Project D:

“Ja, een van onze jongeren die gaf aan, wij gaan ook met de Grondrechten Festivals naar Groningen toe en zij komt zelf uit Groningen. En zij gaf aan van: ik struikel wel een beetje op wat voor gesprekken we daar gaan voeren, want de mensen die denken daar best wel anders dan we hier in Utrecht hebben. Dus ik vond het heel goed dat ze dat opbracht. Ik zei: dat is precies de reden waarom we doen wat we doen en juist de gesprekken zijn heel belangrijk om te voeren.”
- Overige betrokkene uit Project D

4.3.6. Mogelijke risico's voor omgang met anderen

In de gesprekken zijn geen risico's aan bod gekomen. Wel is de kanttekening geplaatst dat de jongeren die kiezen voor deelname aan een MDT-project, vaak al wel bovengemiddeld geïnteresseerd zijn in het ontmoeten van de ander. Deze groep wordt hier door MDT extra in bevestigd en gestimuleerd.

4.4. Samengevat

In dit hoofdstuk hebben we het effect van MDT op drie indicatoren van sociale cohesie beschreven en de veronderstelde werkzame en risicovormende elementen vanuit de verschillende pijlers, jongerenparticipatie en overige aspecten van MDT benoemd. In Tabel 6 zetten we alle elementen per pijler nog een keer op een rij.

Tabel 6. Overzicht bevorderende en risicovolle elementen, per pijler en indicator van sociale cohesie.

	Algemeen vertrouwen	Sociale participatie	Omgang met anderen
Iets doen voor een ander	<ul style="list-style-type: none"> Geloof in jongeren draagt bij aan zelfvertrouwen 	<ul style="list-style-type: none"> Drempels verlagen Ervaren voldoening en zingeving Ervaren bepaalde activiteiten zijn leuk Een nieuwe gewoonte creëren 	<ul style="list-style-type: none"> Meer inlevingsvermogen
Betekenisvolle ontmoetingen	<ul style="list-style-type: none"> Meer begrip voor de ander Ervaren van medemenselijkheid Frequent contact Elkaar ondersteunen 	<ul style="list-style-type: none"> Meer begrip voor de ander Drempels verlagen 	<ul style="list-style-type: none"> Meer begrip voor de ander Verbondenheid met andere deelnemers Samenwerking aan een gezamenlijk doel Ervaren van medemenselijkheid
Talentontwikkeling	<ul style="list-style-type: none"> Talentontwikkeling buiten de comfortzone Leren over procedures binnen instanties 	<ul style="list-style-type: none"> Meer zelfvertrouwen 	<ul style="list-style-type: none"> Meer zelfvertrouwen Ontwikkelen communicatieve vaardigheden
Jongerenparticipatie	<ul style="list-style-type: none"> Er echt toe doen, gewaardeerd voelen Interesse in jongeren 	<ul style="list-style-type: none"> Meer intrinsieke motivatie 	
Begeleiding van jongeren	<ul style="list-style-type: none"> Hindernissen tot vertrouwen bespreekbaar maken Interesse en geloof in jongeren 	<ul style="list-style-type: none"> Creëren bewustwording maatschappelijke impact Vergroten bewustwording ontwikkelde talenten 	<ul style="list-style-type: none"> Faciliteren ontmoetingsplekken Stimuleren van frequent contact Reflectie op maatschappelijke impact Helpen verwachtingen bijstellen
Overige aspecten		<ul style="list-style-type: none"> Kennismaking met maatschappelijke organisaties Nadruk op maatschappelijke thema's 	
Mogelijke risico's voor sociale cohesie	<ul style="list-style-type: none"> Negatieve ervaringen in contact Beperkte begeleiding psychisch kwetsbare deelnemers 	<ul style="list-style-type: none"> Zelfstandig niet in staat 	

In het volgende hoofdstuk volgt de conclusie en discussie van de resultaten. Er wordt antwoord gegeven op de hoofdvraag en de implicaties voor MDT in de praktijk worden besproken. Tot slot worden er aanbevelingen gedaan voor toekomstig onderzoek.

5. Conclusie en discussie

De maatschappelijke diensttijd (MDT) voor jongeren tussen de 12 en 30 jaar bestaat nu ongeveer zeven jaar. De politieke drijfveer voor MDT was om de sociale en maatschappelijke betrokkenheid van jongeren tussen de 12 en 30 jaar te stimuleren en faciliteren. De gedachte was dat MDT niet alleen van meerwaarde zou zijn voor jongeren, maar ook een positief effect zou hebben op de sociale cohesie in het land. In dit onderzoek zijn we ingegaan op dit veronderstelde positieve effect. Heeft MDT inderdaad effect op sociale cohesie en welke elementen vanuit MDT dragen hier mogelijk aan bij? Hieronder beantwoorden we allereerst deze centrale vraag in het onderzoek. Vervolgens gaan we in op wat de betekenis van de uitkomsten van dit onderzoek is voor de praktijk. Tot slot bespreken we aanbevelingen voor de praktijk van MDT en kansen voor vervolgonderzoek.

5.1. Effect van MDT op sociale cohesie

Op basis van de resultaten van de MDT-deelnemersenquête en de focusgroepgesprekken kunnen we op de korte termijn een klein positief effect van MDT op sociale cohesie vaststellen. Dit effect zien we voor alle drie de indicatoren van sociale cohesie die we onderzocht hebben, namelijk sociale participatie, hoe (groepen) mensen met elkaar om gaan en vertrouwen in anderen. Ook vanuit de literatuur zijn er aanwijzingen dat participatieprogramma's voor jongeren, zoals MDT, een positief effect hebben op sociale cohesie.

Vanuit alle pijlers van MDT, jongerenparticipatie en begeleiding van jongeren zijn uit de focusgroepen werkzame elementen naar voren gekomen. Verschillende daarvan zijn bevestigd vanuit het literatuuronderzoek. Sommige elementen komen in alle projecten terug (generiek), andere zijn project specifiek.

5.2. Werkzame elementen vanuit pijler iets doen voor een ander

Generiek

- *Jongeren ondersteunen elkaar:* In de MDT-projecten nemen jongeren deel aan activiteiten waar ze alleen door samenwerking een doel kunnen behalen. De jongeren helpen hierbij elkaar. Ze leren dat het oké is om hulp te vragen en anderen te vertrouwen. Sociale ongelijkheid kan zo worden verzacht: jongeren trekken elkaar mee (Expert 1).
- *Drempels verlagen:* Door iets te doen voor een ander krijgen jongeren een duidelijker en realistischer beeld van wat vrijwilligerswerk inhoudt. Hun drempel wordt verlaagd om maatschappelijk actief te zijn.
- *Geloof in jongeren draagt bij aan zelfvertrouwen:* Doordat jongeren iets doen voor een ander krijgen ze positieve feedback van die ander. Dit geeft zelfvertrouwen. Als een jongere meer zelfvertrouwen heeft, straalt hij of zij dat ook uit en komt de jongere meer open of benaderbaar over op anderen.
- *Ervaren dat het leuk is en je er goed in bent:* Door iets te doen voor een ander kunnen jongeren verschillende werkzaamheden uitproberen. Ze ontdekken zo waar hun interesses liggen en waar ze goed in zijn. Dat stimuleert ze om vaker iets te doen voor een ander.
- *Meer inlevingsvermogen:* Jongeren ervaren door iets te doen voor een ander niet alleen theoretisch maar ook praktisch wat de ander doormaakt. Dit vergroot hun inlevingsvermogen. Meer inlevingsvermogen maakt het gemakkelijker om met anderen om te gaan en iets voor hen te betekenen.

Project specifiek

- *Voldoening en zingeving*: Door MDT worden sommige jongeren bewust van de impact die ze kunnen hebben op anderen en de samenleving. Ze ervaren dat ze van waarde kunnen zijn voor anderen, wat een bepaalde mate van voldoening en zingeving teweeg kan brengen. Dit gevoel van voldoening en zingeving motiveert vervolgens (sommige) jongeren om vrijwilligerswerk te blijven doen.
- *Gewoonte*: In sommige MDT-projecten doen jongeren gedurende een vaste periode vrijwilligerswerk bij een maatschappelijke organisatie. Hierdoor wordt het vrijwilligerswerk een vast onderdeel van hun routine, waardoor de drempel om structureel vrijwilligerswerk te blijven doen aanzienlijk lager wordt.

5.3. Werkzame elementen vanuit pijler betekenisvolle ontmoetingen

Generiek

- *Medemenselijkheid*: Doordat MDT een gelijkwaardig platform biedt voor betekenisvolle ontmoetingen met mensen buiten de leefwereld van de jongeren, ontstaat er meer begrip en vertrouwen in andere mensen en publieke figuren. Bovendien draagt het positief bij aan de omgang met anderen. In lijn met de contacthypothese zien we dat gelijke status een belangrijke voorwaarde is voor positief contact en bijdraagt aan de vermindering van vooroordelen of beelden over bepaalde groepen (Allport, 1954; Pettigrew en Tropp, 2006). Zo gaan jongeren de 'ander' meer zien als mensen en durven zij zich meer open te stellen in contact met deze groep.
- *Drempels verlagen*: De betekenisvolle ontmoetingen maken vrijwilligerswerk voor jongeren toegankelijker en minder afstandelijk. Dit vergroot hun bereidheid om zich maatschappelijk in te zetten en iets voor anderen en de samenleving te doen.
- *Meer begrip voor de ander*: Via MDT krijgen jongeren de kans om met een grote diversiteit aan mensen in contact te komen. De gesprekken die tijdens deze ontmoetingen plaatsvinden, bieden jongeren een breed scala aan verhalen, wat bijdraagt aan een groter begrip voor de ander. Een groter begrip zorgt ervoor dat jongeren sneller geneigd zijn om op mensen af te stappen en mensen te helpen.
- *Verbondenheid met andere deelnemers*: In MDT hebben jongeren ook betekenisvolle ontmoetingen met MDT-jongeren met andere achtergronden. Het samenwerken en de gemeenschappelijke ervaring zorgen voor een sterke verbondenheid tussen de jongeren onderling. Jongeren beseffen dat het gemakkelijker is om zich met nieuwe mensen te verbinden dan ze eerst dachten. Dit zagen we ook terug in het project 2DO, waar jongeren door samen te werken aan een theaterstuk zich meer met elkaar verbonden gingen voelen (Radar Advies, 2023).
- *Samenwerken*: Samenwerking aan een gemeenschappelijk doel is een belangrijke voorwaarde voor positief contact (Allport, 1954; Pettigrew en Tropp, 2006). Deze voorwaarde komt terug binnen MDT, waar jongeren, vaak alleen door samen te werken een bepaald doel kunnen halen. Hierdoor leren ze op elkaar te vertrouwen. Door intensief samen te moeten werken, ontwikkelen ze bovendien een meer open houding om hulp te kunnen vragen wanneer nodig.

Project specifiek

- *Frequent contact*: investeringen in langdurige relaties tussen jongeren binnen een team en jongeren en begunstigden zijn van belang gebleken bij het bewerkstelligen van positieve effecten van contact. MDT-projecten waarin nadrukkelijk wordt ingespeeld op ontmoetingen en teambuilding bieden vaak gezamenlijke activiteiten aan waarin jongeren veel tijd en ruimte krijgen om de ander te leren kennen (zowel begunstigden als teamleden). We zien dat hoe vaker contact plaatsvindt, hoe meer het vertrouwen groeit. We zien dit in een bepaalde mate ook terug in onderzoek naar vrijwilligerswerk, waar investeringen in frequent contact het contact tussen studenten met verschillende culturele achtergronden bevorderde (Kim et al., 2014).

5.4. Werkzame elementen vanuit talentontwikkeling

Generiek

- *Zelfvertrouwen*: In lijn met eerdere evaluatieonderzoek naar MDT zien we dat MDT-projecten verschillende middelen inzetten (zoals teambuilding activiteiten en dezelfde outfits) om het groepsgevoel onder deelnemers te bevorderen. Volgens de sociale identiteitstheorie van Tajfel en Turner (1979) draagt het 'erbij horen' bij aan een positieve groepsidentiteit, maar heeft het ook een positief effect op het zelfvertrouwen van het individu. Zoals we in de focusgroepen zagen vergroot een verhoogd zelfvertrouwen vervolgens de kans dat jongeren zich meer openstellen voor meer contact met en begrip in anderen. Het onderzoek van Brown et al. (2012), waaruit bleek dat zelfvertrouwen bevorderend werkte voor het verband tussen vrijwilligerswerk en welzijn, biedt ondersteuning voor deze bevinding.
- *Talentontwikkeling buiten comfortzone*: MDT biedt een veilige, prestatieloze omgeving waarin jongeren de mogelijkheid krijgen sociale skills en zelfvertrouwen te ontwikkelen om verbindingen met anderen aan te gaan. De bevinding van het SCP (2024) dat MDT wegblijft van een competitieve omgeving waarin presentaties centraal staan lijkt dus in ons onderzoek bevestigd te worden. Een dergelijke omgeving kan voor jongeren een positief effect voor de persoonlijke ontwikkeling bewerkstelligen, zoals we al zagen in de studie van Brown et al. (2012).

Project specifiek

- *Gespreksvaardigheden opdoen*: Jongeren scherpen in MDT hun sociale vaardigheden aan en worden daardoor communicatief sterker. Vervolgens heeft dit weer een positieve impact op hoe zij interacties aangaan met anderen. Door het opdoen van communicatieve vaardigheden weten ze beter 'hoe sociaal contact werkt', maar groeit ook het zelfvertrouwen en de zelfverzekerdheid om meer open te staan voor nieuwe contacten. Dit kan bijdragen aan de ontwikkeling van sociaal kapitaal, wat op zijn beurt kan helpen in de bevordering van sociale cohesie binnen gemeenschappen (Paul, 2003; Putnam, 2000). Sommige projecten zetten specifiek in op deze gespreksvaardigheden (bijvoorbeeld door middel van cursussen of trainingen).
- *Leren over procedures binnen instanties*: Afhankelijk van de invulling van het MDT-traject en het partnernetwerk van de MDT-organisatie komen jongeren in aanraking met instanties. Ze krijgen hierdoor inzicht in de werking van bepaalde instanties en bij wie bepaalde verantwoordelijkheden horen. Dit kan hen meer vertrouwen in instanties geven en zagen we ook terug in het de studie van Theiss-Morse en Hibbing (2005), die een positief verband vonden tussen het doen van vrijwilligerswerk en meer vertrouwen in overheidsinstanties.

5.5. Werkzame elementen vanuit jongerenparticipatie

Generiek

- *Interesse in jongeren*: Als jongeren op gelijke voet met anderen samen mogen werken en merken dat anderen oprechte interesse in hen tonen, draagt dit bij aan hun motivatie en zelfvertrouwen. Ze voelen zich serieus genomen en krijgen de ruimte om mee te denken over de invulling van hun traject. Hierdoor lijkt MDT bij te dragen aan betekenisvolle jongerenparticipatie. We zagen al eerder dat dit element een belangrijke factor is in het creëren van wederzijds begrip en vertrouwen tussen groepen in de samenleving (Choice, z.d.).
- *Ontstaan van intrinsieke motivatie*. Jongeren krijgen in de MDT-projecten geheel of voor een groot deel de ruimte om zelf invulling te geven aan de activiteiten of projecten waar ze mee aan de slag gaan. Dit

zorgt voor meer motivatie en voldoening bij jongeren, omdat de activiteiten aansluiten bij hun persoonlijke interesses en ambities. De kans is hierdoor groter dat ze dit willen blijven doen.

5.6. Werkzame elementen vanuit begeleiding van jongeren

Generiek

- *Faciliteren van ontmoetingsplekken:* Door ontmoetingsplekken op te zetten en gezamenlijke activiteiten te organiseren en begeleiden bieden begeleiders jongeren de kans om op gelijke grond met elkaar en met begunstigden in contact te komen. Zoals we eerder hebben gezien zijn platforms waar jongeren met verschillende achtergronden met elkaar samenwerken bevorderlijk voor positief contact, en kan dit bijdragen aan verbondenheid en vermindering van vooroordelen (Kim et al., 2014; Radar Advies, 2023).

Project specifiek

- *Reflectie op maatschappelijke impact:* Niet alle jongeren begrijpen (direct) de waarde van wat ze hebben bijgedragen. In sommige MDT-projecten voeren begeleiders reflectiegesprekken met jongeren, zodat jongeren zich bewust worden van de bijdrage die ze hebben geleverd. Als gevolg hiervan ervaren sommige jongeren een bepaalde mate van voldoening en zingeving, maar ook intrinsieke motivatie om vaker bepaalde ontmoetingen aan te gaan of zich voor een ander in te zetten.
- *Verwachtingen bijstellen en hindernissen tot vertrouwen wegnemen:* Begeleiders kunnen bepaalde angsten voor contact wegnemen door jongeren te vertellen wat ze kunnen verwachten van contact met bepaalde doelgroepen of instanties. Hierdoor leggen ze vaak bepaalde vooroordelen of taboes bloot waar de jongeren zelf soms niet eens bewust van zijn. Het openbreken en uitspreken van taboes rondom contact kan bijdragen aan meer gemeenschapszin (Expert 1; Expert 2).
- *Stimuleren van frequent contact:* In enkele projecten stimuleren begeleiders frequent contact tussen jongeren enerzijds en begunstigden, instanties en andere jongeren anderzijds. Ze organiseren met regelmaat activiteiten gericht op teambuilding om het gemeenschapsgevoel te versterken en moedigen jongeren aan om zelf contacten te leggen. In lijn met het onderzoek van Kim en collega's (2014) zien we dat dergelijke investeringen in contact bijdragen aan meer kennis en vertrouwen in de ander.
- *Interesse en geloof in jongeren:* Doordat begeleiders oprechte interesse en geloof in jongeren tonen gaan jongeren langzaam ook in zichzelf geloven. Dit draagt bij aan het zelfvertrouwen en helpt jongeren om zich meer open te stellen voor sociaal contact. Als een begeleider zich gelijkwaardig aan de jongere opstelt, lijkt dit effect versterkt te worden. Zoals we hebben gezien is een gelijke status een goede voedingsbodem voor begrip en vertrouwen in andere groepen (Allport, 1954; Pettigrew en Tropp, 2006). In sommige projecten zien we dat begeleiders in het bijzonder bij jongeren met een achterstand iets 'open kunnen breken', wat jongeren langzaam weer het vertrouwen in henzelf en anderen kan geven.

5.7. Overige werkzame elementen

Project specifiek

- *Kennismaking met maatschappelijke organisaties:* Door organisatiebezoeken te organiseren waar er meer wordt gezegd over de bestaande projecten en over de rol en werkzaamheden van de maatschappelijke organisaties, krijgen jongeren een breder beeld van welke maatschappelijke organisaties er bestaan in Nederland en wat deze maatschappelijke organisaties doen voor de samenleving. Dit kan jongeren inspireren zelf maatschappelijk actief te worden.

- *Nadruk op maatschappelijke thema's:* In tegenstelling tot de literatuur over MDT zien we in de focusgroepen wel terug dat jongeren door aan de slag te gaan met maatschappelijke thema's maatschappelijk bewustzijn (verder) ontwikkelen. Dit komt gedeeltelijk overeen met de bevinding van Ødegård en Fladmoe (2020), die een uitgesproken positief verband vonden tussen op sociale thema's gerichte MDT-projecten en politieke en sociale participatie.

5.8. Aanbevelingen voor beleid

Dit onderzoek laat zien dat het aannemelijk is dat MDT in ieder geval op korte termijn bijdraagt aan meer sociale cohesie. MDT is daarmee een geschikt instrument om in te zetten bij jongeren om sociale cohesie te bevorderen. Om dit effect vast te houden en verder te vergroten doen we op basis van de focusgroepen en de literatuur enkele aanbevelingen. We geven onder andere advies op basis van werkzame elementen van specifieke projecten. We verwachten dat MDT meer impact kan maken op sociale cohesie als deze elementen breder ingezet worden. De aanbevelingen zijn ingedeeld per niveau van sociale cohesie, omdat elk niveau een ander (beleids)perspectief vereist. We eindigen met enkele aanbevelingen voor vervolgonderzoek.

1. Versterk de impact op micro-niveau

Investeer in trainingen voor begeleiders van jongeren

- Bied in alle projecten uitgebreide trainingen aan begeleiders, gericht op het omgaan met diverse groepen, communicatievaardigheden, managen van verwachtingen en het stimuleren van zelfreflectie onder jongeren.
- Zorg voor verbondenheid tussen jongeren onderling, door nadruk te leggen op sociale vaardigheden als interpersoonlijke communicatie, conflictmanagement en het creëren van gelijke status onder deelnemers (bijvoorbeeld door het organiseren van teambuilding activiteiten).

Pak sociaaleconomische ongelijkheden aan

- Ontwikkel op maat gemaakte ondersteuningsmechanismen voor minder kansrijke deelnemers, zoals extra begeleiding of aanvullende middelen om hun actieve deelname te versterken.
- Introduceer gestructureerde peer-supportmodellen, waarin kansrijke jongeren minder kansrijke peers ondersteunen, wat bijdraagt aan wederzijdse groei en solidariteit.

Maak gebruik van bestaande vrijwilligersinitiatieven

- Meer projecten kunnen het iets doen voor een ander laten plaatsvinden binnen een bestaande vrijwilligersorganisatie- of project. Hierdoor kan een gewoonte ontstaan en kan de jongere ook gemakkelijker door blijven gaan na MDT.
- Organiseer kennismakingen met vrijwilligersorganisaties zodat jongeren een beter beeld krijgen van de maatschappelijke thema's die er zijn en waar je je voor kan inzetten.

2. Verbeter de uitvoering op meso-niveau

Investeer in contact

- Blijf investeren in langdurige, frequente contactmomenten tussen jongeren en begunstigden, maar ook tussen deelnemers onderling.

Gelijke toegang en kwaliteit tussen stakeholders

- Stel, indien mogelijk, extra middelen beschikbaar voor stakeholders met beperkte capaciteit, zodat de kwaliteit en toegankelijkheid van MDT-programma's overal gelijk is.
- Breid de bestaande online toolkit uit om regio's met minder middelen te helpen effectieve MDT-projecten op te zetten en te promoten.

Versterk gemeenschapsnetwerken

- Werk nauwer samen met lokale organisaties, scholen en gemeenschappen om MDT-projecten in te bedden in bredere gemeenschapsinitiatieven, waardoor de zichtbaarheid en impact worden vergroot.

3. Maximaliseer de potentie op macro-niveau

Verbeter inclusieve wervingsstrategieën

- Blijf investeren in de werving van jongeren met verschillen in achtergronden, zodat er ook tussen deelnemers zelf nieuwe verbindingen kunnen ontstaan.
- Heb aandacht voor de verschillen in vrijwilligers- en werkervaring en de eventuele sociale ongelijkheden die daaruit voort kunnen vloeien waardoor achterstandsposities zichtbaar worden.
- Blijf samenwerken met organisaties zoals de Gelijke Kansen Alliantie om jongeren te bereiken die te maken hebben met structurele barrières.

Stimuleer betekenisvolle participatie

- Zorg dat de stem van jongeren centraal staat in het ontwerpen van MDT-projecten. Blijf hen betrekken bij het mede-creëren van activiteiten, zodat deze aansluiten bij hun interesses en ambities.

Pak structurele barrières aan

- Zet in op beleidswijzigingen die bredere structurele ongelijkheden aanpakken, zoals financiële ondersteuning voor jongeren die met sociaaleconomische uitdagingen te maken hebben.

4. Algemeen

- Blijf monitoren, feedback verzamelen en verbeteringen doorvoeren, zowel bij jongeren als begeleiders. Doe dit ook enige tijd na het afronden van een project, zodat we kunnen meten of MDT een blijvend effect heeft (bijvoorbeeld door te vragen of jongeren zelfstandig vrijwillig actief blijven).
- Behoud de combinatie van de drie pijlers: juist omdat alle projecten zo divers zijn, is het van belang om alle projectorganisaties scherp te houden op de elementen binnen MDT die bijdragen aan sociale cohesie.

5.9. Aanbevelingen vervolgonderzoek

Tot slot biedt dit onderzoek verschillende aanknopingspunten voor vervolgonderzoek. We denken hierbij aan onderzoek naar het effect van MDT op de drie andere indicatoren van sociale cohesie en onderzoek naar meer latente uitingen van sociale cohesie. Vervolgonderzoek naar meer latente uitingen van sociale participatie kan bijvoorbeeld vorm krijgen in observatieonderzoek (denk aan lichaamstaal, op anderen durven vertrouwen tijdens gezamenlijke activiteiten, etc.). Ook kan vervolgonderzoek ingaan op het effect van MDT bij begunstigden en het effect van MDT op lange termijn. Dit laatste kan geschieden in de vorm van een begin-eindmeting. Verder hebben we in dit onderzoek gebruik gemaakt van bestaande vragen in de MDT-enquête om de impact van MDT op sociale cohesie te onderzoeken. Niet voor alle indicatoren van sociale cohesie waren de bestaande vragen even passend. De MDT-programmadirectie kan overwegen om per indicator van sociale cohesie meer passende vragen op te nemen in de deelnemersenquête.

Bijlage 1: Bronnenlijst

Afdeling Buitengewone Zaken & Impact Centre Erasmus. (2024). *Samenvatting rapport 'Onderzoek pijler iets doen voor een ander en/of de samenleving'*. Intern MDT onderzoek.

Allport, G. (1954). *The nature of prejudice*. New York: Basic Books.

Bekkers, R., Spengelink, S., Ooms, M., & Immerzeel, T. (2010). *Maatschappelijke Stage en Burgerschap. Rapportage Schooljaar 2008-2009*. Universiteit Utrecht.

Brown, K. M., Hoyer, R., & Nicholson, M. (2012). Self-Esteem, Self-Efficacy, and Social Connectedness as Mediators of the Relationship Between Volunteering and Well-Being. *Journal of Social Service Research*, 38(4), 468–483. <https://doi.org/10.1080/01488376.2012.687706>

Buzing, M. (2024). 'Iets voor een ander doen om eigenlijk iets voor jezelf te doen': De individualistische kijk van jongeren op Maatschappelijke Diensttijd. *Mens & Maatschappij*, 99(2), 126-153.

CBS. (2020). *Brief 'Voortgang Maatschappelijke Diensttijd'*. Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

Chan, J., To, H. P., & Chan, E. (2006). Reconsidering social cohesion: Developing a definition and analytical framework for empirical research. *Social indicators research*, 75, 273-302.

CHOICE (z.d.). *Position paper Meaningful Youth Participation (MYP)*. Verkregen van: <https://www.choiceforyouth.org/assets/Toolkits/MIYP/Flower-of-Participation-Narrative/MYPpositionpaper.pdf>

Davies, B., Abrams, D., Horsham, Z., & Lalot, F. (2024). The causal relationship between volunteering and social cohesion: A large scale analysis of secondary longitudinal data. *Social Indicators Research*, 171(3), 809-825.

DUS-I. (2022). *Subsidiestukken subsidieronde 5a. Niet publiekelijk beschikbaar*.

DUS-I. (2023). *Subsidiestukken subsidieronde 2023. Niet publiekelijk beschikbaar*.

Gerritsen, E. (2016). *Participatie als verbindende factor?: Een onderzoek naar het verband tussen sociale cohesie en economische-, beleids- en maatschappelijke participatie* (Master's thesis Universiteit Utrecht).

Kim, J., Heo, J., Lee, I. H., Suh, W., & Kim, H. (2014). The Contribution of Organized Activity to Cultural Sensitivity and Personal and Social Development: A Structural Equation Model. *Social Indicators Research*, 120(2), 499–513. doi:10.1007/s11205-014-0593-y

MDT. (2023). *Onderzoeksrapport MDT 2022: Opschalen en onderbouwen*. Verkregen van: [MDT Onderzoeksrapportage 2022 | Tweede Kamer der Staten-Generaal](#)

MDT. (2024a). *Groeien & bewijzen: Onderzoek 2023 Maatschappelijke Diensttijd*. Verkregen van: <https://open.overheid.nl/documenten/dpc-f5937e0e00f671b2336b76968ea09bbb9c835c85/pdf>

MDT. (2024b). *De drie pijlers van MDT*. Verkregen van: [65c259b5e477c.pdf \(doemeemetmdt.nl\)](#)

MDT. (2024c). *MDT brengt samen en verbindt. Voortgang Maatschappelijke Diensttijd (MDT)*. Verkregen van: [Voortgangsrapportage MDT 2023 | Tweede Kamer der Staten-Generaal](#)

MDT (2024d, in voorbereiding). *Kwartaalrapportage, niet publiekelijk beschikbaar*.

MDT. (z.d.). *Kwaliteitselementen*. Geraadpleegd op 9 december 2024 via <https://mdt-startkit.nl/onderwerp/kwaliteit/>

NJI. (z.d.). *Wat is jeugdparticipatie?*. Verkregen van: <https://www.nji.nl/jeugdparticipatie/wat-is-jeugdparticipatie>

Ødegård, G., & Fladmoe, A. (2020). Are immigrant youth involved in voluntary organizations more likely than their non-immigrant peers to be engaged in politics? Survey evidence from Norway. *Acta sociologica*, 63(3), 267-283.

Paul, T. (2003). Young people, community cohesion and the role of youth work in building social capital. *Youth and Policy* (81). pp. 21-43.

Pettigrew, T. F., & Tropp, L. R. (2006). A meta-analytic test of intergroup contact theory. *Journal of personality and social psychology*, 90(5), 751.

Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon Schuster.

Radar Advies. (2023). Evaluatie 2DO - Stichting Formaat. *Radar Advies in opdracht van Gemeente Rotterdam*.

SCP. (2022). *Verkenning van toekomstige ontwikkeling van sociale cohesie*. Verkregen van: <https://www.scp.nl/onderzoeksprogramma/verkenning-van-toekomstige-ontwikkeling-van-sociale-cohesie>

SCP. (2023a). Samenleving in beweging: Diversiteit en sociale cohesie nader beschouwd. *Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag*.

SCP. (2023b). Meer meedoen is niet per se goed voor jongeren. *Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag*.

SCP. (2024). Beleidsamenvatting 'Doe je mee?!: Perspectieven op 'zinnvolle' participatie. Deel 2: Jongeren en de maatschappelijke diensttijd. *Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag*.

Tajfel, H., & Turner, J. C. (1978). Intergroup behavior. *Introducing social psychology*, 401(466), 149-178.

Theiss-Morse, E., & Hibbing, J. R. (2005). Citizenship and civic engagement. *Annual Review of Political Science*, 8(1), 227-249.

Universiteit Utrecht. (2010). *Maatschappelijke stage en burgerschap*. Rapportage Schooljaar 2008-2009.

ZonMW. (2021). *Subsidiestukken subsidieronde 4*. Niet publiekelijk beschikbaar.

Bijlage 2: Algemene opbrengsten MDT

Om respondenten 'op te warmen' en te prikkelen spontane werkzame elementen te noemen hebben we tijdens het eerste deel van de focusgroepen gevraagd wat voor opbrengsten zij terugzagen vanuit het MDT-projecten. Zowel aan de jongeren als overige betrokkenen vroegen we wat MDT voor henzelf en voor begunstigden heeft opgebracht, en aan de overige betrokkenen ook wat het voor de organisatie waar zij bij betrokken zijn heeft opgebracht. In de kaders hieronder sommen we enkele van de belangrijkste opbrengsten per groep op.

Opbrengsten voor jongeren

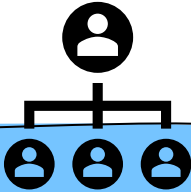
- Talenten/vaardigheden ontwikkeld
- Meer zelfvertrouwen
- Nieuwe contacten
- Inzicht in potentiële beroepen en opleidingen
- Inzicht in wat men goed kan en/of leuk vindt
- Ergens bij horen
- Stap uit comfortzone/meer durven
- Plezierige ervaring
- Gezien worden
- Vergroot wereldbeeld
- (Eerste) kennismaking met vrijwilligerswerk
- Verandering houding en/of gedrag
- Stage/opleiding/banenkansen

Opbrengsten voor begunstigden

- Hulp of steun
- Verbondenheid
- Maatschappelijk bewustzijn (bijv. van gezondheidsrisico's of taboes)
- Plezier/blijdschap
- Luisterend oor
- Meer jongeren die zich vrijwillig inzetten
- Meer vertrouwen in jongeren
- Verbetering positie minderheidsgroepen
- Rolmodellen
- Nieuwe contacten

Opbrengsten voor partnerorganisaties

- Door jongerenperspectief anders kijken naar zichzelf en de wereld
- Promotie organisatie
- Uitbreiding (partner)netwerk
- Extra ondersteuning

Bijlage 3: Geselecteerde projecten

Project	Hoge score*	Omvang**	Doelgroep jongeren	Thema	Regio
A	Betekenisvolle ontmoetingen	klein	Breed en aandachtsgroepen	LOB, eenzaamheid, mentale gezondheid, integratie	Friesland
B	Alle pijlers	klein	Aandachtsgroepen	Burgerschap, LOB, sociaal, klimaat, duurzaamheid	Noord- en Zuid-Holland
C	Alle pijlers	groot	Breed en aandachtsgroepen	Burgerschap, LOB, sport	Noord-Brabant
D	Talent-ontwikkeling	medium	Breed	Sociale thema's, media en cultuur, horeca	Utrecht
E	Alle pijlers	medium	Breed en aandachtsgroepen	LOB, sociale thema's	Landelijk
F	Alle pijlers	groot	Breed en aandachtsgroepen	Burgerschap, LOB, zorg en welzijn, natuur en dier, veiligheid	Landelijk

* Op vragen over de pijlers in de deelnemersenquête.

** Op basis van beoogd aantal deelnemers, klein is < 250 deelnemers, medium is 250-1000 deelnemers, groot is meer dan 1000 deelnemers.

Pijler 'Iets doen voor een ander/samenleving'

- **Project A:** Jongeren komen zelf met ideeën om bij te dragen aan de maatschappij door middel van kortdurende activiteiten en acties, zoals het schrijven van brieven tegen eenzaamheid of het opruimen van afval. Deze activiteiten dragen bij aan het welzijn van zowel de mens en aan de bescherming van de natuur. Daarnaast ondersteunen de jongeren bestaande vrijwilligersprojecten van samenwerkingspartners.
- **Project B:** Jongeren maken maatschappelijk impact waarbij jongeren zelf de thema's en vormen van hun activiteiten kiezen. Jongeren die meer begeleiding nodig hebben, worden gekoppeld aan taken van bestaande projecten die aansluiten bij hun specifieke talenten en sterke punten.
- **Project C:** In dit project helpen jongeren bij kleine, kortdurende klussen bij wijkorganisaties, zoals buurthuizen.
- **Project D:** Jongeren richten hun eigen projecten op, vaak met een focus op het vergroten van maatschappelijke bewustwording. Ze kiezen zelf het medium waarmee ze dit doen.
- **Project E:** Jongeren fungeren als rolmodel voor kinderen en andere jongeren. Door hun eigen inzet en voorbeeldgedrag inspireren ze kinderen en jongeren.
- **Project F:** In dit project creëren jongeren hun eigen vrijwilligerstrajecten, waarbij ze zich inzetten voor organisaties en doelgroepen waar ze zelf interesse in hebben. Ze ondersteunen lokale initiatieven zoals buurthuizen en kringloopwinkels.

Pijler 'Betekenisvolle ontmoetingen'

- **Project A:** Ontmoetingen tussen jongeren binnen de MDT-projectgroep.
- **Project B:** Afhankelijk van de specifieke MDT-trajecten en activiteiten, ontmoetingen met een diverse groep mensen, variërend in achtergrond en ervaring.

- **Project C:** Jongeren van verschillende achtergronden, zoals jongeren van het platteland en de stad, evenals praktisch opgeleiden.
- **Project D:** Ontmoetingen met jongeren binnen de MDT-projectgroep, die komen uit diverse sociaal-economische en culturele achtergronden. De jongeren verschillen ook op het gebied van religie en seksualiteit.
- **Project E:** Jongeren ontmoeten kinderen en leerlingen uit achterstandswijken.
- **Project F:** Ontmoetingen met verschillende bevolkingsgroepen, waaronder kwetsbare groepen, mensen die worden uitgesloten in de maatschappij en nieuwkomers.

Pijler 'Talentenontwikkeling'

- **Project A:** Jongeren krijgen workshops.
- **Project B:** Talenten worden ontwikkeld door zelf actief aan de slag te gaan, door activiteiten en projecten op te zetten binnen het MDT-project. Verschillende talenten worden ontwikkeld, afhankelijk van de activiteiten en MDT-trajecten.
- **Project C:** Jongeren krijgen workshops en bedrijfsbezoeken.
- **Project D:** Jongeren ontwikkelen hun talenten door middel van trainingen en masterclasses, en door eigen projecten op te zetten in samenwerking met verschillende maatschappelijke organisaties.
- **Project E:** Talenten worden ontwikkeld door gesprekken met begeleiders en door zelf aan te geven welke talenten de jongere wil ontwikkelen.
- **Project F:** Talenten worden ontwikkeld door teambuilding, het verbeteren van fysieke uithoudingsvermogen, en door eigen vrijwilligerstraject te creëren en uit te voeren.

Jongerenparticipatie

- **Project A:** Jongeren worden niet opgedragen om taken uit te voeren en wordt gevraagd welke taken ze willen oppakken, gaan ook bijvoorbeeld zelf bestaande activiteiten organiseren, of zetten zelf eenmalige acties op.
- **Project B:** Varieert heel erg tussen jongeren, jongeren geven zelf aan wat voor activiteiten ze willen gaan doen, staan ook vrij om volledig hun eigen project op te zetten en daarbij zelf vorm te geven.
- **Project C:** Minder inspraak en vrijheid om zelf grote activiteiten of projecten te organiseren, jongere deelnemers worden wel meegenomen en om inspraak gevraagd bij bijvoorbeeld interesses, en dan worden bedrijvenbezoeken daarop aangepast, of gevraagd wat ze willen doen binnen een georganiseerde activiteit, zoals zelf een sporttraining geven.
- **Project D:** Veel keuzevrijheid bij welke maatschappelijk organisaties aan te sluiten en bepalen wat voor projecten ze willen opzetten (binnen mogelijkheden) of kiezen bij welke bestaande projecten aan te sluiten.
- **Project E:** Iets doen voor een ander staat al vast, maar zelf bepalen welke talenten ze willen ontwikkelen en ook gevraagd om hun inspraak bij activiteiten.
- **Project F:** Jongeren bepalen zelf voor welke groep ze iets willen doen, worden gekoppeld aan een maatschappelijk organisatie, daarbinnen aansluiten bij bestaande activiteiten of projecten.

Begeleiding van jongeren

Zoals eerder is uitgelegd, is het onderdeel 'begeleiding van jongeren' minder expliciet uitgevraagd tijdens de focusgroepen dan de overige pijlers. Hierdoor kunnen wij niet voor *alle* zes MDT-projecten een totaalbeeld geven van hoe dit onderdeel invulling kreeg in ieder project.

Bijlage 4: Methodologische verantwoording

Aanpak literatuuronderzoek

Het literatuuronderzoek bestond uit het verzamelen en structureren van relevante literatuur, gericht op mogelijke bevorderende en risicovolle elementen van (jongeren)participatieprogramma's en MDT op sociale cohesie. We doorzochten wetenschappelijke databases als Google Scholar, Pubmed en Jstor en websites van verschillende (jeugd)onderzoeksinstanties, waaronder het SCP, CBS, Verwey-Jonker Instituut, CHOICE en NJI. Voor literatuur specifiek gericht op MDT raadpleegden we (onderzoeks)documenten aangeleverd door de opdrachtgever en vulden we deze aan met andere documenten en informatie van websites gerelateerd aan MDT. Ook maakten we gebruik van AI-tools als elicitor.com en semanticscholar.org om in korte tijd snel relevante literatuur te verkennen.

Tijdens het doorzoeken van de databases hielden we bij welke zoektermen het meeste succes hadden, om zo snel en efficiënt in andere databases verder te kunnen zoeken. We zochten ook in het Engels naar meer algemene theorieën rondom jongeren participatieprogramma's in relatie tot (aspecten van) sociale cohesie. Enkele (combinaties van) zoektermen die de meest relevante artikelen opleverden waren:

- Maatschappelijke diensttijd (en jongeren);
- Sociale cohesie en participatieprogramma's jongeren;
- Sociale cohesie en maatschappelijke diensttijd;
- Sociale cohesie en jongerenparticipatie;
- Participatieprogramma's jongeren en sociale participatie;
- Social cohesion and (youth) voluntary work;
- Youth participation and social contact; en
- Benefits of voluntary work among youth/adolescent.

Tot slot hanteerden we de sneeuwbalmethode, waarbij we referentielijsten van bruikbare documenten doorzochten op meer relevante literatuur. Tijdens onze zoektochten richtten we ons op enkele criteria:

- Peer-reviewed artikelen uit gerenommeerde wetenschappelijke bronnen en rapportages van erkende onderzoeksinstituten (zoals genoemd hierboven) genoten de voorkeur;
- Zoveel mogelijk literatuur moest binnen een bereik van 10 jaar gepubliceerd zijn, dat wil zeggen tussen 2014 en 2024. Artikelen van grondleggers van sociologisch gegronde theorieën (zoals de sociale contacthypothese) waren hierin uitgezonderd.
- Gehanteerde onderzoeksmethoden in relevante artikelen moeten robuust zijn (grote n in het geval van kwantitatief onderzoek, voldoende focusgroepen en interviews afgenomen, etc.)

Na het analyseren en uitwerken legden we een conceptrapportage voor aan de organisatie van MDT. Hiermee wilden we toetsen of de vertaalslag die wij hebben gedaan vanuit de literatuurstudie overeenkomt met de (praktijk)ervaring van de organisatie. Op basis van hun feedback en extra aangeleverde (onderzoeks)documenten hebben we enkele stukken verder aangescherpt.

Deze benadering garandeerde dat de literatuur die in het onderzoek wordt gebruikt, betrouwbaar en van hoge kwaliteit is, en bijdraagt aan een gedegen en gefundeerde analyse.

Werving focusgroepdeelnemers

Om voldoende perspectieven, meningen en ervaringen te verzamelen is een minimum van vier respondenten vaak een vereiste voor focusgroepen. Tegelijkertijd is het belangrijk om te voorkomen dat een focusgroep te groot

wordt, omdat dan niet iedereen de gelegenheid meer heeft om aan het woord te komen. We hebben daarom een minimum van vier en een maximum van tien respondenten gehanteerd. Om de werving succesvol te laten verlopen en uitval op te vangen, doelden we op de werving van minimaal zes en maximaal 12 respondenten per focusgroep. In de praktijk heeft dit over het algemeen goed uitgepakt. Alleen bij de focusgroep met overige betrokkenen van Project D liep de werving moeilijk en lag de uitval hoog bij de eerste poging van deze focusgroep, waar maar twee respondenten aanwezig waren. Door een nieuwe datum te plannen hadden we meer succes: toen konden maar liefst negen respondenten aansluiten.

Uitvoer focusgroepen

Tijdens de focusgroepen gingen we in op enkele abstracte begrippen om sociale cohesie te kunnen meten. Het ging om de drie indicatoren algemeen vertrouwen, sociale participatie en omgang met anderen. Voor de meting van elke indicator stelden we grofweg dezelfde set aan vragen. We vroegen jongeren altijd eerst wat de mate van algemeen vertrouwen, sociale participatie en omgang met anderen was vóór MDT. Bij de overige betrokkenen vroegen we of zij hier een inschatting van kunnen maken, behalve bij algemeen vertrouwen omdat dit lastig af te lezen is. Vervolgens vroegen we of de mate van de drie indicatoren veranderden door deelname aan MDT, en waar deze verandering aan ten grondslag zou kunnen liggen, oftewel wat mogelijke werkzame elementen zijn in het verband tussen MDT en de indicator.

Het is van belang enkele kanttekeningen te noemen bij de indicator algemeen vertrouwen. Ten eerste hadden sommige jongeren, ondanks uitgebreide uitleg van gespreksleiders, moeite om het begrip vertrouwen voor zichzelf te definiëren. Hierdoor zal deze indicator van sociale cohesie niet door iedereen op exact dezelfde manier zijn geïnterpreteerd. Ten tweede hadden overige betrokkenen moeite om voor jongeren in te schatten of die meer of minder vertrouwen hadden gekregen door MDT. Ze hebben hierdoor aannames moeten doen, die mogelijk niet of enkel gedeeltelijk overeenkomen met de ervaringen van de jongeren zelf. Tot slot is het goed om er bewust van te zijn dat er verhoudingsgewijs meer elementen op het vlak van vertrouwen in anderen is genoemd dan op het vlak van vertrouwen in publieke figuren en instanties.

Analyse focusgroepen

Elke focusgroep werd opgenomen en op 'clean verbatim' wijze getranscribeerd¹¹. Aan het eind van de dataverzameling hebben we een codeboom opgesteld aan de hand van de topiclijst. De codeboom vormden de leidraad in coderen van alle transcripten en invulschema's. De codering vond plaats in Nvivo (versie 12), waar we op simpele wijze nieuwe codes konden toekennen en samenvoegen waar nodig.

Responstabellen vragenlijsten deelnemers MDT

Tabel 7. Respons vragenlijsten deelnemers MDT tussen 1 juli 2023 en 30 juni 2024.

	Aantal	Percentage
Deelnemers beide vragenlijsten (T0 én T1) ingevuld	10.793	21%
Deelnemers één van beide vragenlijsten ingevuld	15.955	30%
Deelnemers geen vragenlijsten ingevuld*	26.597	49%
Totaal aantal deelnemers MDT	52.783	100%

* Sommige deelnemers hebben de enquête volgens de oude systematiek ingevuld. In dit overzicht zijn zij meegenomen als non-responders.

Tabel 8. Respons naar geslacht van de deelnemers die T0 en T1 invulden.

¹¹ Dit houdt dat irrelevante details (zoals herhalingen, stopwoorden en aarzelingen) zijn verwijderd om de leesbaarheid en inhoudelijke focus te verbeteren.

Geslacht	Deelnemers MDT*	Deelnemers enquête T0 + T1	
Jongen	25.138	4.872	19%
Meisje	26.597	5.749	22%
Onbekend	1.048	172	16%
Totaal	52.783	10.793	21%

Bijlage 5: Topiclijsten

Topiclijst focusgroepen jongeren

B. Beeld van MDT-project (15 min.)

75

Doel: Beeld krijgen van project, met in het bijzonder inzicht krijgen in hoe de drie doelen (pijlers) in het project zijn vormgegeven.

Doel: Warmlopen. Iedereen even aan het woord.

[Stel iedere deelnemer een van de onderstaande vragen, zodat iedereen even aan de beurt is geweest –noem steeds even het aantal handen in de lucht zodat het op de opname staat]

[Per pijler uitvragen hoe deze tot uiting kwam in [MDT-project]. Jongeren steken handen omhoog als pijler die genoemd is voor hen van toepassing was. Enkele jongeren worden per pijler gekozen om hier meer over te vertellen.]

1. *[Bij pijler 'Iets doen voor een ander en/of de samenleving']:* Wie wil er kort iets vertellen over [MDT-project]? Wat hebben jullie gedaan?
[Doorvragen op basis van antwoord:]
 - Indien iets gedaan voor een ander:
 - Wat heb je precies gedaan?
 - Indien iets gedaan voor de samenleving:
 - Wat heb je precies gedaan?
 - Indien niets gedaan:
 - Weet je zeker dat je binnen [MDT-project] niets hebt gedaan voor een ander en/of de samenleving? Een gesprek voeren met iemand die eenzaam is, een maaltijd voorbereiden voor iemand die dit even zelf niet kon of helpen bij de collectes in de kerk zijn voorbeelden van iets doen voor een ander.
2. Voor wie of welke groepen mensen heb je iets gedaan bij [MDT-project]?
3. *[Bij pijler 'Betekenisvolle ontmoetingen']:* Wie heeft in dit project mensen ontmoet die buiten hun bubbel vallen (die anders zijn dan jijzelf)?
 - Om welke groepen gaat het? Andere leeftijd, religie, andere opleiding of andere cultuur, etc.
 - Kun je kort vertellen hoe het contact met deze mensen er uit zag?
4. *[Bij pijler 'Talentontwikkeling']:* Wie heeft in het project talenten ontwikkeld? Nieuwe dingen geleerd? Om welke talenten of vaardigheden gaat het?
5. Heb je zelf mogen meedenken in de vormgeving van je MDT-project?
[Bijv.: meebeslissen in taken binnen traject, jongerenpanel opzetten, succesverhalen anderen ophalen en onderzoeken in hoeverre die gebruikt worden tijdens evaluaties]
 - Zo ja, hoe vond je het om mee te denken? Wat heeft dit jou gebracht?
 - In hoeverre heb je door mee te denken het gevoel gekregen dat het project écht van jou is? Dat je je een beetje eigen baas voelde over het project?

- Kun je voorbeelden geven van momenten waarop je je meer verantwoordelijk en betrokken voelde?

C. Opbrengst MDT-project vanuit perspectief jongeren (10 min.)

'60

Doel: Beeld krijgen van wat jongeren zelf spontaan benoemen als opbrengsten van het project.

1. Jullie zijn nu klaar bij [MDT-project] of hebben het bijna afgerond. Als jullie erop terugkijken, wat heeft het dan voor jullie zelf opgeleverd?
 - En wat heeft het voor anderen opgeleverd?
 - Kun je concrete voorbeelden noemen?

[Laat jongeren elk antwoord schrijven op een geeltje. Categoriseer elk geeltje op flipover en maak hier een foto van.]

2. *[Gespreksleider haalt geeltjes op en plakt ze op bord. Probeert hier gelijk categorieën in aan te leggen. Loop de geeltjes langs en vraag hier en daar om toelichting].* Wie wil hier wat over vertellen?

D. Sociale cohesie – vertrouwen in anderen (15 min.)

'50

Doel: Inzicht krijgen of project bij heeft gedragen aan sociale cohesie – aspect algemeen vertrouwen, op welke manier en welke elementen van MDT hier aan bijdroegen

[Benodigheden: A5 blaadjes met schaal vertrouwen en gekleurde kaartjes met 'meer', 'minder' en 'niets veranderd']

1. Als je terugkijkt naar vóóordat je begon bij [MDT-project], hoeveel vertrouwen had je toen in het algemeen in de mens? En in instanties?

[Zet kruisje op schaal op A5 blaadje: erg weinig, weinig, neutraal, veel, erg veel]

Bijvoorbeeld: als je een zware kast je nieuwe huis binnen moet sjouwen, zou je een onbekende op straat hebben gevraagd om je te helpen? Of als je je portemonnee verloor, geloofde je dan dat iemand die zou vinden en bij de politie zou afgeven?

2. Heb je door het project meer of juist minder vertrouwen gekregen in andere mensen of is het niet veranderd? *[Vraag jongeren kaartje omhoog te houden wat op hen van toepassing is: 'meer', 'minder' of 'niets veranderd'. Om groepsdruk te voorkomen respondenten vragen tegelijkertijd kaartjes omhoog te houden.]*

- *[Check of iedereen de vraag snapt].* Weet iedereen wat ik nu bedoel? Wie wil het nog even uitleggen?
- Evt. verder toelichten: Denk bijvoorbeeld aan dat je hulp nodig hebt, bijvoorbeeld omdat je fietsband leeg is of omdat je de weg kwijt bent. Voel je je dan nu meer of minder op je gemak om een iemand die je niet kent te vertrouwen?
- *[Herhaal nog een keer dat alle antwoorden goed zijn].*

3. Vraag door om duidelijk te krijgen over welk vertrouwen in wie het gaat:

- Wie heeft aangegeven meer en wil daar iets over vertellen?
- Wie heeft aangegeven minder en wil daar iets over vertellen?
- Wie heeft aangegeven dat er niets is veranderd en wil daar iets over vertellen?
- In wie heb je meer/minder vertrouwen?
 - Alleen in mensen voor wie je tijdens [MDT-project] iets hebt gedaan?
 - Ook in mensen van die gehele doelgroep, die mogelijk een andere achtergrond heeft dan de jongere zelf (bijv. sociale klasse, migratieachtergrond, taal etc.)?

- Ook in mensen in het algemeen?
- En hoe zou een ander dat kunnen merken?

Werkzame elementen tussen MDT en vertrouwen in anderen

4. Wat in het project zorgde ervoor dat je meer of minder vertrouwen hebt in andere mensen?

[Vraag eerst open en vraag dan door m.b.v. onderstaande checkvragen]

Checkvragen:

- Hebben de ontmoetingen met andere mensen bij [MDT-project] hier aan bijgedragen? Zo ja, waarom denk je dat?
- Heb je binnen een team bepaalde talenten kunnen ontwikkelen? Hoe heeft het werken in dit team je vertrouwen in anderen beïnvloed? Kun je voorbeelden geven van situaties waarin je vertrouwen in je teamleden meer of juist minder is geworden?
- Hielp mee dat je iets hebt gedaan voor een ander? Zo ja, waarom denk je dat?

E. Sociale cohesie – sociale participatie (15 min.)

'35

Doel: Inzicht krijgen of project bij heeft gedragen aan sociale cohesie - sociale participatie, op welke manier en welke elementen van MDT hier aan bijdroegen.

[Benodigheden: gekleurde kaartjes met in hoeverre neiging iets doen voor ander na MDT deelname (meer, minder, niets veranderd = dezelfde kaartjes als bij D)].

1. In hoeverre deed je vóór [MDT-project] al iets voor een ander? Deed je dit wekelijks, maandelijks, enkele keren in het jaar?
Het gaat hier om vrijwillige inzet, zonder ervoor betaald te worden. Bijv.: boodschappen doen voor burens, vrijwillig training geven bij een sportvereniging of mantelzorg
2. *[Check of iedereen de vraag snapt].* Weet iedereen wat ik nu bedoel? Wie wil het nog even uitleggen?

[Herhaal nog een keer dat alle antwoorden goed zijn].
3. Denk je dat je door het project minder of meer geneigd bent iets te gaan doen voor een ander? Of is hier niets in veranderd?
Bijvoorbeeld boodschappen doen voor iemand in de buurt, taalles aan een vluchteling of training bij een sportvereniging, zonder ervoor betaald te worden
[Vraag jongeren kaartje omhoog te houden wat op hen van toepassing is: 'meer', 'minder' of niets veranderd'. Om groepsdruk te voorkomen respondenten vragen tegelijkertijd kaartjes omhoog te houden.]
4. Wie heeft opgeschreven minder/meer/evenveel geneigd en wil dat wel toelichten of uitleggen?

Werkzame elementen tussen MDT en sociale participatie

5. Wat in het project heeft ervoor gezorgd dat je denkt dat je nu minder/meer/evenveel geneigd bent iets te doen voor een ander?

[Vraag eerst open en vraag dan door m.b.v. onderstaande checkvragen]

Checkvragen:

- Hebben de ontmoetingen met andere mensen bij [MDT-project] hier aan bijgedragen? Zo ja, waarom denk je dat?
- Heb je binnen een team bepaalde talenten kunnen ontwikkelen? Hebben de talenten die je hebt ontwikkeld invloed gehad op je motivatie om iets voor een ander te doen? Kun je voorbeelden geven van situaties waar dit tot uiting kwam?
- Hielp mee dat je iets hebt gedaan voor een ander? Zo ja, waarom denk je dat?

F. Sociale cohesie – omgang met andere mensen (15 min.)

'20

Doel: Inzicht krijgen of project bij heeft gedragen aan sociale cohesie en hoe

[Benodigheden: gekleurde kaartjes met in hoeverre verandering omgang met anderen na MDT deelname (meer, minder contact of niets veranderd, dezelfde kaartjes als bij D en E)].

1. In hoeverre had je vóór [MDT-project] contact met de groep voor wie je iets hebt gedaan?
 - Hoe vaak had je contact?
 - En hoe zag dit contact er uit? Was dit fijn of niet fijn?
2. *[Check of iedereen de vraag snapt].* Weet iedereen wat ik nu bedoel (met contact)? Wie wil het nog even uitleggen?
[Evt. toelichten dat het gaat om daadwerkelijke gesprekken met mensen, slechts gedag zeggen valt hier niet onder. Gaat om dieper contact.]
3. Hoe vaak heb je nu contact met deze groep?
[Vraag jongeren kaartjes omhoog te houden met meer, minder contact of niets veranderd]
4. Wie heeft opgeschreven meer/minder/niet veranderd en wil dat wel toelichten of uitleggen?
5. Denk je dat je door [MDT-project] nu anders omgaat met mensen die anders zijn dan jij? Is dat contact leuker of minder leuk geworden, of niet veranderd?

Werkzame elementen tussen MDT en omgang met andere mensen

6. Wat in het project heeft er voor gezorgd dat je nu denkt dat je anders omgaat met andere mensen?

[Vraag eerst open en vraag dan door m.b.v. onderstaande checkvragen]

Checkvragen:

- Hebben de ontmoetingen met andere mensen bij [MDT-project] hier aan bijgedragen? Zo ja, waarom denk je dat?

- Heb je binnen een team bepaalde talenten kunnen ontwikkelen? Ben jij door deze talenten (gemakkelijker) in contact gekomen met mensen buiten jouw bubbel? Kun je voorbeelden geven van situaties waar dit tot uiting kwam?
- Hielp mee dat je iets hebt gedaan voor een ander? Zo ja, waarom denk je dat?

G. Afsluiting (5 min.)

'5

Doel: De gespreksleider kijkt of er nog extra vragen zijn vanuit evt. meekijkers (bijv. opdrachtgever of ervaringsdeskundige). Daarna rondje langs alle deelnemers

1. Wil iemand van jullie nog iets kwijt over dit onderwerp wat nog niet gezegd is? Een laatste rondje.
2. Aangeven of terugkoppeling resultaten mogelijk is, en zo ja, dan inventariseren wie deze zou willen ontvangen.

[Bedank, zet opname stop en deel de bonnen uit]

Topiclijst focusgroepen overige betrokkenen

A. Introductie (15 min.)

'90

Doel: uitleg doel onderzoek + kennismaken

1. Voorstellen en onafhankelijke positie onderzoeker/gespreksleider. Naamkaartjes laten invullen als dit niet al voor gesprek aanving is gedaan.
2. Doel onderzoek: we gaan uitzoeken of MDT leidt tot een sterkere sociale cohesie, wat wil zeggen: als jongeren deelnemen aan MDT-projecten, heeft dit dan invloed op hoe mensen met elkaar omgaan in de samenleving? Worden banden tussen mensen onderling sterker, en wordt het vertrouwen in instanties zoals de overheid en gemeente beter? Daarbij kijken we wat wel en niet werkt om sociale cohesie te verbeteren.
3. Notulen, meekijkers (evt. opdrachtgever en/of ervaringsdeskundige)
4. Data en anonimiteit: uitleg en toestemming opname. Uitleggen dat deelname anoniem is maar dat het gesprek wel wordt opgenomen. Als men niet wil dat het gesprek wordt opgenomen, wordt notulist gevraagd om zo gedetailleerd mogelijk gespreksverslag te maken.
5. Huishoudelijke mededelingen: toilet, drinken pakken, niet door elkaar praten
6. Uitleg omgang en 'spelregels'. Gespreksleider deelt dit ook op scherm.
7. Anonimiteit
8. Telefoon op stil
9. Er bestaat geen verkeerde mening of goede of foute antwoorden
10. Respect voor elkaar en alle meningen
11. Elkaar laten uitpraten
12. Rekening houden met elkaars gevoelens
13. Je mag elkaar vragen stellen en op elkaar reageren
14. Rapportage: rode draad, anoniem

15. Voorstellen respondenten:

16. Naam, leeftijd, woonplaats, rol in project (begeleider), relatie met jongere

B. Beeld van MDT-project (15 min.)

'75

Doel: Beeld krijgen van project, met in het bijzonder inzicht krijgen in hoe de drie doelen (pijlers) in het project terugkomen.

[Vraag enkele deelnemers het project toe te lichten]

1. Hoe zag het MDT-project er uit? Wie wil er kort iets vertellen over waar het project over ging?

[Per pijler uitvragen hoe deze tot uiting kwam in MDT-project. Begunstigden steken handen omhoog als pijler die genoemd is voor hen van toepassing was. Tel hardop de handen. Enkele begunstigden worden per pijler gekozen om hier meer over te vertellen.]

2. *[Bij pijler 'Iets doen voor een ander en/of de samenleving']:* Hebben de jongeren iets voor jou gedaan?
[handen in de lucht]
 - a. Wat hebben de jongeren voor jou gedaan?
3. *[Bij pijler 'Betekenisvolle ontmoetingen']:* Hebben de jongeren door [MDT-project] mensen ontmoet die anders zijn dan zichzelf?
 - a. Om wat voor jongeren gaat het? Denk aan leeftijd, andere opleiding of andere cultuur etc.
 - b. Kun je kort vertellen hoe het contact tussen deze jongeren er uit zag?
4. *[Bij pijler 'Talentontwikkeling']:* Heb je het idee dat jongeren door het project talenten hebben ontwikkeld? Hebben ze nieuwe dingen geleerd?
 - a. Zo ja, om welke talenten en vaardigheden gaat het?
5. Hebben de jongeren zelf mogen meedenken in de vormgeving van hun MDT-project?
[Bijv.: meebeslissen in taken binnen traject, jongerenpanel opzetten, succesverhalen anderen ophalen en onderzoeken in hoeverre die gebruikt worden tijdens evaluaties]
 - a. Zo ja, hoe vonden ze het om mee te denken, denk je? Wat heeft het hen gebracht?
 - b. In hoeverre merkte je dat de jongeren eigenaarschap voelden over het project? Dus dat het project écht van hen was, dat ze zich er een beetje eigen baas over voelden?
 - c. Kun je voorbeelden geven van momenten waarop de jongeren zich meer verantwoordelijk en betrokken voelden?

C. Opbrengst MDT-project vanuit perspectief begunstigden (10 min.)

'60

Doel: Beeld krijgen van wat begunstigden zelf spontaan benoemen als opbrengsten van het project.

[Benodigdheden: A4 blaadjes met invulkaders oplevering project per groep]

1. Wat heeft [MDT-project] volgens jou opgeleverd?
 - a. Wat heeft het voor jouw organisatie opgeleverd?
 - b. Wat heeft het voor degenen voor wie de jongeren iets hebben gedaan opgeleverd?
 - c. En wat heeft het voor de jongeren zelf opgeleverd, denk je?

[Laat begunstigden het werkblad met drie groepen invullen. Vraag per groep enkele respondenten om een toelichting te geven.]

2. Wie wil hier wat over vertellen?
3. Hoe vond je het in het algemeen om mee te doen aan het project?
 - a. Zou je nog een keer mee willen doen aan zo'n project?

D. Sociale cohesie – vertrouwen in anderen (15 min.)

'50

Doel: Inzicht krijgen of project bij heeft gedragen aan sociale cohesie – aspect algemeen vertrouwen, op welke manier en welke elementen van MDT hieraan bijdroegen

[Benodigheden: A1 flipover met indicator "Vertrouwen in andere mensen en in instanties" en gekleurde kaartjes met gradaties van vertrouwen (meer, minder, niets veranderd).

1. Denk je dat de jongeren door [MDT-project] meer of juist minder vertrouwen hebben gekregen in andere mensen of is het niet veranderd?
[Vraag respondenten kaartje omhoog te houden wat volgens hen van toepassing is: 'meer', 'minder', 'niets veranderd' of 'weet ik niet'. Om groepsdruk te voorkomen respondenten vragen tegelijktijd kaartjes omhoog te houden.]
 - a. *[Check of iedereen de vraag snapt].* Weet iedereen wat ik nu bedoel? Wie wil het nog even uitleggen?
 - b. Evt. verder toelichten: Denk bijvoorbeeld aan dat een jongere hulp nodig hebt, bijvoorbeeld omdat diens fietsband leeg is of omdat die de weg kwijt is. Zou die persoon zich dan nu meer of minder op diens gemak voelen om iemand die die niet kent te vertrouwen?
 - c. *[Herhaal nog een keer dat alle antwoorden goed zijn].*
2. Vraag door om duidelijk te krijgen over welk vertrouwen in wie het gaat:
 - Wie heeft aangegeven meer en wil daar iets over vertellen?
 - Wie heeft aangegeven minder en wil daar iets over vertellen?
 - Wie heeft aangegeven dat er volgens hen niets is veranderd en wil daar iets over vertellen?
 - In wie hebben jongeren meer/minder vertrouwen?
 - a. In mensen uit de doelgroep voor wie ze iets hebben gedaan?
 - b. In mensen van die gehele doelgroep, die mogelijk een andere achtergrond heeft dan de jongere zelf (bijv. sociale klasse, migratieachtergrond, taal etc.)
 - c. In mensen in het algemeen?
3. En hoe zou een ander dat kunnen merken?

Werkzame elementen tussen MDT en vertrouwen in anderen

4. Wat in [MDT-project] zorgde er volgens jou voor dat jongeren meer of minder vertrouwen hebben in andere mensen?

[Neem goed de tijd voor deze vraag. Stelt vraag eerst open en vraag dan door mbv onderstaande checkvragen]

Checkvragen:

- Heeft het contact dat jongeren hadden met degenen voor wie ze iets hebben gedaan binnen het MDT-project hieraan bijgedragen? Zo ja, waarom denk je dat?
- Hebben de jongeren binnen een team bepaalde talenten kunnen ontwikkelen? Hoe heeft het werken in dit team hun vertrouwen in anderen beïnvloed, denk je? Kun je voorbeelden geven van situaties waarin het vertrouwen van jongeren in hun teamleden meer of juist minder leek te zijn geworden?
- Hielp mee dat de jongeren iets voor de ander deden? Zo ja, waarom denk je dat?

E. Sociale cohesie – sociale participatie (15 min.)

'35

Doel: Inzicht krijgen of project bij heeft gedragen aan sociale cohesie - sociale participatie, op welke manier en welke elementen van MDT hieraan bijdroegen.

[Benodigdheden: gekleurde kaartjes met in hoeverre neiging iets doen voor ander na MDT-deelname (meer, minder, niets veranderd = dezelfde kaartjes als bij D)].

1. In hoeverre deed de jongere vóór het MDT-project al iets voor een ander? Deed die dat wekelijks, maandelijks, enkele keren in het jaar?
Het gaat hier om vrijwillige inzet, zonder ervoor betaald te worden. Bijv.: boodschappen doen voor burens, vrijwillig training geven bij een sportvereniging of mantelzorg
2. *[Check of iedereen de vraag snapt].* Weet iedereen wat ik nu bedoel? Wie wil het nog even uitleggen?
[Herhaal nog een keer dat alle antwoorden goed zijn].
3. Denk je dat jongeren door het project minder of meer geneigd zijn zelf iets te gaan doen voor een ander? Of is hier niets in veranderd?
Bijvoorbeeld boodschappen doen voor iemand in de buurt, taalles aan een vluchteling of training bij een sportvereniging, zonder ervoor betaald te worden?
[Vraag begunstigen kaartje omhoog te houden wat volgens hen van toepassing is: 'meer', 'minder' of niets veranderd'. Om groepsdruk te voorkomen respondenten vragen tegelijkertijd kaartjes omhoog te houden.]
4. Wie heeft opgeschreven minder/meer/evenveel geneigd en wil dat wel toelichten of uitleggen?

Werkzame elementen tussen MDT en sociale participatie

5. Wat in het project heeft ervoor gezorgd dat je denkt dat de jongeren nu minder/meer/evenveel geneigd zijn iets te doen voor een ander?

[Vraag eerst open en vraag dan door mbv onderstaande checkvragen]

Checkvragen:

- Hebben de ontmoetingen tussen de jongeren en andere mensen binnen [MDT-project] hieraan bijgedragen? Zo ja, waarom denk je dat?
- Hebben de jongeren binnen een team bepaalde talenten kunnen ontwikkeld? Hebben de talenten die zij hebben ontwikkeld invloed gehad op hun motivatie om iets voor een ander te doen? Kun je voorbeelden geven van situaties waar dit tot uiting kwam?
- Hielp mee dat de jongeren iets voor de ander deden? Zo ja, waarom denk je dat?

F. Sociale cohesie – omgang met andere mensen (15 min.)

'20

Doel: Inzicht krijgen of project bij heeft gedragen aan sociale cohesie en hoe

[Benodigdheden: g gekleurde kaartjes met in hoeverre verandering omgang met anderen na MDT-deelname (meer, minder contact of niets veranderd = dezelfde kaartjes als bij D en E)].

1. In hoeverre hadden de jongeren vóór het MDT-project contact met mensen die anders waren dan zichzelf (in termen van sociale klasse, religie, migratieachtergrond, etc.)?
 - a. Hoe vaak hadden ze contact?
 - b. En hoe zag dat contact eruit? Was dit fijn of niet fijn?

[Check of iedereen de vraag snapt]. Weet iedereen wat ik nu bedoel (met contact)? Wie wil het nog even uitleggen?

[Evt. toelichten dat het gaat om daadwerkelijke gesprekken met mensen, slechts gedag zeggen valt hier niet onder. Gaat om dieper contact.]

2. Weet je of de jongeren nu nog contact hebben met (deze groep) mensen? Zo ja, hebben zij nu meer of minder contact? Of is er niets veranderd?
[Vraag begunstigen kaartjes omhoog te houden met meer, minder contact of niets veranderd]
3. Wie heeft opgeschreven meer/minder/niet veranderd en wil dat wel toelichten of uitleggen?
4. Denk je dat de jongeren door het MDT-project nu anders omgaan met mensen die anders zijn dan zichzelf? Is dat contact leuker of minder leuk geworden, of niet veranderd?

Werkzame elementen tussen MDT en omgang met andere mensen

5. Wat in het project heeft er volgens jou voor gezorgd dat je nu denkt dat de jongeren anders omgaan met andere mensen?

[Vraag eerst open en vraag dan door mbv onderstaande checkvragen]

Checkvragen:

- Heeft het contact dat jongeren hadden met degenen voor wie ze iets hebben gedaan binnen [MDT-project] hieraan bijgedragen? Zo ja, waarom denk je dat?
- Hebben de jongeren binnen een team bepaalde talenten kunnen ontwikkelen? Zijn er jongeren door deze talenten (gemakkelijker) in contact gekomen met mensen buiten hun eigen bubbel? Kun je voorbeelden geven van situaties waar dit tot uiting kwam?
- Hielp mee dat de jongeren iets voor de ander deden? Zo ja, waarom denk je dat?

[Na bespreking van antwoorden briefjes ophalen en ophangen op flipover met indicator erop.]

G. Afsluiting (5 min.)

'5

Doel: De gespreksleider kijkt of er nog extra vragen zijn vanuit evt. meekijkers (bijv. opdrachtgever of ervaringsdeskundige). Daarna rondje langs alle deelnemers.

1. Wil iemand van jullie nog iets kwijt over dit onderwerp wat nog niet gezegd is? Een laatste rondje.
2. Aangeven of terugkoppeling resultaten mogelijk is, en zo ja, dan inventariseren wie deze zou willen ontvangen.

Labyrinth Onderzoek & Advies

Labyrinth is een full-service onderzoeks- en adviesbureau dat bestaat uit een uitstekend op elkaar ingespeeld team van specialisten met ruime ervaring op diverse onderzoeksterreinen. Zo is Labyrinth actief binnen verschillende maatschappelijke werkvelden, zoals diversiteit, migratie, integratie, leefbaarheid, sociale veiligheid, wonen, zorg & welzijn, arbeidsmarkt en jeugd. Labyrinth weet hierbij als geen ander iedereen te bereiken, ongeacht taal, achtergrond en sociaaleconomische status. Niet praten óver hen, maar mét hen, is daarbij de visie.